

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiæ Societatis Iesv Pars ...

Clavdivs. Res extra Europam gestas, & alia quædam / suppleuit Petrus
Possinus Ex Eadem Societate ; Francisco Sacchino

Orlandini, Nicola

Romæ, MDCLXI

Liber Tertius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98261](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98261)

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS QVINTAE TOMVS PRIOR

A.C. 1583.

Liber Tertius.

Soc. 44

1
Translatio
SS. Abundij,
& Abundan-
tij, in Tem-
plum Dom-
us Profes-
sæ Romanæ.

2
Pontifex in
novo Tem-
plo celebrat.

3
Somnium
præfagum
Maldonati.

4
Eiusdem
mors.
Et vitæ sum-
ma.

VVAT annum auspiciari ab honore, & patrociniò Cre-
litum. Romæ Professorum in Templum nuper Famen-
Cardinalis impensa perfectum, ex peruetusta æde San-
ctorum Cosmæ, & Damiani, Gregorij Summi Ponti-
ficis concessu, qui & pecuniam ad celebritatem attri-
buit, Abundij Presbyteri, & Abundantij Diaconi Mar-
tyrum sacra corpora, pridie eorum natalis xvij. Kal.
Octobris, magnifica caremonia illata sunt. Celebrata
est supplicatio non solum ab Religiosorum familijs,
sed etiam ab Sodalitio B. Virginis, quoddam erat in Romæ
no Collegio, ab Clericis, & Conuictoribus Seminarij, ab Germanico, Va-
garicoque, & Anglicano Collegijs: quoque latius pompa explicaretur, ad
finistram Cliui Capitolini, per macellum Coruorum ad Romanum Collegium
producta est, vbi cuncta ingenij, literarumque opera conuestiuerant. His festi-
quinta gestis, toto inde triduo sacra pignora in ara ad id medio templo exci-
tata, populi, qui plurimus accurrit, venerationi fuerè proposita. Insequen-
ti anno septimo Kal. Octobris, vbi rite à Cardinali S. Seuerinæ consecratum
est templum, recondita sunt in concamerata cella subter ipsum Altare ma-
ximum, loculo inclusa nobili è punico rubenti marmore. Ibi hodieque religio-
se coluntur. Die Assumptæ in Cœlum Deiparæ illud quoque Gregorius nouo
Basilicæ decus addiderat: solennia Pontificalia cum Cardinalibus inibi ce-
lebrarat: quo primum die Sacrosancta Hostia in ara principe immolata est.
Ineuntem annum Ioannis Maldonati excessus fecit insignem. Iam pridem
in Gallia Commentaria, quæ post edita magni sunt à doctis, in quatuor Euan-
gelia scribenti, aliquoties secundum quietem vir apparuit cohortans ad per-
gendum alacriter, fore vt summam operi manum imponeret, sed ipsum nota-
diu superfuturum: quæ dicens videbatur digito certam Patri ventris partem
contingere. Eam rem Maldonatus pro somnio neglexit. Haud multo post
Romam ad Generalia Comitia inter Franciæ Electores venit: iussuque ab
novo Generali Claudio in Sancta Vrbe subsistere, cœptum opus elaborans,
eidemque die S. Thomæ Apostoli superiore anno, vice Natalitij muneris dedit.
Mirum dictu. Paucis post diebus graui intestinorum dolore corripitur in ea
ipsa ventris parte, quam tot ante annis nocturna illa species designarat: ex
eoque cruciatu nonis Ianuarij prope repentino extinguitur. Vir multiplicis
& exactæ Doctrinæ, nihiloque minoris, siue pietatis, siue prudentiæ, deque
Societate, ac re Catholica optime in Gallia meritis, vt sæpe à nobis supra
est demonstratum. Ortus est in ea Hispaniæ regione, cui Magistratus S. Ie-
cobi est nomen. Societatem cum inisset Romæ anno 1562. iam Latinis litte-
ris, Græcisque, & Hebraicis, Salmanticæ perpolitus, Philosophiam, ac Theo-
logiam aliquandiu etiam professus, in Romano Collegio antequam Parisios
mitteretur, annum vnum Conscientiæ quæstiones docuit. In maturitate Doctri-
na,

nae, ac rerum gerendarum annum circiter quintum, & quadragesimum agens ereptus est, summo omnium, Gallorum praecipue Catholicorum, dolore. Memorabilis quoque fuit Vincentij Aragonij migratio. Is Caroli Ducis Terranova, tum Gubernatoris Mediolani, filius, vita aliquandiu pie domi exacta, perfectionis, Societatisque studio, maxime (quemadmodum in epistola ad Praepositum Generalem ipsemet scripsit) honorum Ecclesiasticorum, quibus a Parente destinabatur, vt declinaret pericula. Romam cum Vincentio Castagnola militari duce nobili consilia eadem coquente venit. Dumque ab Duce, quem Claudius continuo certiore fecit, literae perferrentur, ad S. Andreae secessit, Sanctam hebdomadam, quae instabat, remotior ab seculi turbis celebraturus. Hic statim morbo percellitur, ex eoque demum ipso Sacri Paschatis, postquam urbem attigerat quartodecimo die, decessit: plane fortunatus, & meta religiosi curriculi in carceribus reperta, & molestijs, tentamentisque praeceptis, quae a propinquis haud dubie imminebant. Tanquam Societatis Nouitius in Professorum Templo sepultus est, & solennibus suffragijs impertitus. Pari felicitate Societati moriens additus Georgius Gilbertus, de quo in rebus Anglicanis non semel ante meminimus: sed hoc loco rara iuuenis virtus paulo plura desiderat. Artibus a puero nobilitate dignis instructus, arma etiam, & equos ita tractabat, paucos, vt pares haberet. Quibus dotibus, multoque magis suauitate morum, & elegancia ingenij, mirifice animos omnium, quos vsu semel contingeret captebat. Vbi ad Catholica reuocatus est sacra, quam ex animo suscepit religionis in Anglia strenueque gesserit causam, operae pretium est ex Personij in eius commendationem ad Pontificem Gregorium datis literis recognoscere. Nunc restat, inquit, vt aliquid Sanctitati Vestrae significem de latore harum literarum, qui, vt verum fatear, praecipua causa fuit huius meae scriptio- nis. Iuuenis est nobilis Georgius Gilbertus nomine, qui vniuersae Angliae spectaculum factus est rarissimum. Hic enim cum amplo esset patrimonio, magna- que apud Aulam in gratia, se, suaque omnia pro religionis Catholicae defensione deuouit. Primo enim ingredientibus nobis in Insulam, cum caeteri, vel timerent, vel dubitarent, ipse solus nos recepit, fouit, vestiuit, & aluit, pecunijs, equis, famulis nos iuuuit: deinde per Insulam nos suis sumptibus circumduxit, ipse simul nobiscum peragravit, libros, caeteraque necessaria, dedit: praelum nobis comparauit: possessiones quasdam vendidit, ex eisque pecuniae bonam summam nobis ad omnes vsus attribuit, quibus causa Catho- lica promoueri posset. Neque hoc solum fecit, verum etiam carcere inclusos omnes pro fide Catholica, continuis elemosynis reficiebat. Quibus rebus tam odiosus breui tempore Hareticis factus est, praesertim quod partibus eorum, aliquando adhaeserat, vt vbique locorum eum persequerentur, acerbissimam- que mortem minarentur, si capi posset. Quod licet ille parum curaret; tamen cum amplius illum religioni seruire non posse cernerem, nec in Anglia mora- ri sine manifesto periculo vitae; maiorque nobis esset labor, & sollicitudo in illo, quam in nobis protegendis, persuasi illi tandem, vt relictis omnibus, mare transmitteret, & meliori tempore se referuaret. Nunc igitur Sanctita- tem Vestram humillime supplico, vel supplicamus potius Sacerdotes omnes quorum Patronus benignissimus hic iuuenis existit, vt eum respiciat, & con- soletur Vestra Sanctitas; pro ea consolatione, qua ipse viscera nostra refecit, vel causam potius communem sustinuit. Si quid enim boni vnquam effecerim- us, eius magna pars huic Iuueni tribuenda est. Quare si istic par ei caritas reddatur, res erit apud omnes magnae aedificationis, & apud sui similes non exiguum calcar, vt illius facta in posterum imitentur. Haec in epistola illa Per- sonius, qui alibi explicat, dum in circumducendis Patribus Gilbertus peregrina- retur, commutato subinde vestitu in famuli habitu, & ministerio, discursare so- litum per continua vitae discrimina. Vbi discessit ex Anglia septem equis ad Sacerdotum vsus, & vi magna pecuniae relicta in Sanctae eius procurationis im- pensas, magnam quoque secum abstulit, non in sua, sed in pauperum commo- da:

5
Vincentij
Aragonij se-
lix obitus.

6
Georgij Gil-
berti nobili-
tas, & dotes.

7
Testimoniū
Personij de
Gilberto.

8
Liberalis
eius caritas.

9
Hareticorū
in eum odiū.

10
Recessus
eius ex An-
glia, & libe-
ralitas in
Catholicos.

da : ex qua statim Anglicanis quibusdam Sanctimonialibus sexcentos aureos Rothomagi, mox Alano Rhemis octingentos dedit. Romæ in Anglicano Collegio exceptus, quamvis Præsides eum eximerent, tamen extra ornatum vestium, quem ad tractanda liberius negotia non assumpsit, profusus ex communi alumnorum disciplina vitam vltro instituit: idque ea feueritate, vt cum latina ipse lingua non adeo prompta vteretur, quia tamen Collegij legibus ea præcipitur, si quando compellaretur Anglice, non responderet nisi latine, & colloquentem, nisi exemplum ad eius emendationem valuisset, aperte verbis dulcissima cum modestia admoneret legis. Hinc velut ex linea perfectio vini, & virtutis subtilitas æstimeretur. Consilia, nutusque Reſtoris, iussi apud se obtinere vim volebat, ac visus est diuinitus ad obedientiam institutus. Nam vitæ sub extrema cum sibi quiddam ab Agazario porrectum, natura iam cuncta fastidiente, respiceret, simul Pater adiecit, obedienciæ vt amore susciperet. Non possum, inquit, non tibi Pater obtemperare, vti semper hoc studium cordi habui, summaque alacritate suscepit, ac subinde alij è patribus secreto ac serenum ostendisse vultum, cum paulo ante, quod ipse quadam in re sententiæ suæ adhaerens, vultu non admodum lato apparuisset. Ita Præsidibus, ita Collegij legibus parens, quod tamen ad vitæ asperitatem attingens, hæcenus ad communem se normam accommodabat, nihil vt citra modum communem faceret, non vt esset ea officiorum mediocritate contentus. Bis quaque hebdomada cadebat corpus flagellis, quæ post eius obitum detrita, & cruenta reperita sunt: bis cilicinis atterebat fetis, quas sub molli vestitu induebat: infimum vbi que in cœtibus locum, deterrima ex rebus communibus ambiabat. Nihil audiebat maiore cum stomacho, quam laudes suas. Pudicitiam pridem Deo deuouerat; & ipsi etiam oculi spirare sanctimonialiam videbantur: quos ea prouisione temperabat, vt ne per imprudentiam quidem in fœminarum conspectum, incurrerent. Quinas orationi quotidie vacabat horas, ac totos sæpe ipsos dies, nisi pia causa domo abstraheret; interiectis inter meditationes spatijs quæ meditatus erat retractans, deinde etiam scripto excipiens. Dum contubernales nocturna quiete reficerentur, ante diuinissimum Christi corpus per diu orans cubabat. Demum quandiu vigilaret, hora nulla perlabebatur quin sublata in cœlum mente, præsertim inter agendas res, Deum sæpe alloqueretur, versiculis ad hanc rem psalmodum delectis: ad hæc solenne B. Virginis Officium quotidie percurreret, vt hoc eam communi vsu recepto veneraretur obsequio, quamuis alioqui totus in oratione mentali, vocali non admodum vteretur. Singulis Dominicis, ac festis diebus, diuinissimo Christi corpore pascebatur, hæc sine gemitibus, ac lachrymis, quamuis conaretur premere, propalam erumpentibus. septem Urbis Basilicas alternis cum minimum salutabat hebdomadis, ac ferme solus, & per infrequentiam, quo attentius cum Deo, atque cœlestibus ageret. solebat dicere: ita in oratione perseverandum, vt quodammodo vitæ Deo fieret, quemadmodum Iacob dicebat Angelo, non dimittam te, nisi benedixeris mihi: seque ferè quæ cupiebat impetrasse sic orantem, Hinc Dominus non recedam nisi id, quod postulo, vel certè, nisi firmam impetrandi fiduciam dederis. Meditationem non nisi in vita, ac morte Christi Domini exercebat. vnde professus est geminum sibi votum exarsisse: alterum quicquid impeterat facultatum (cum adhuc nihil ab se gestum existimaret) itemque operam sanguinem, ac vitam in Sanctæ Ecclesiæ, & animarum comoda impendendis vt similis fieret Christo, qui amavit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea. Alterum ineundæ Societatis, quod valdè formam vitæ eius conuenientem Christi vitæ censeret, cum, & ipsa in Sanctæ Ecclesiæ, & animarum utilitates, vitæ etiam prodigenda, omnis intenta esset. Hæc duo quotidie coram diuinissimo Sacramento precabatur, postulans vt si dignus non haberetur qui pro fide certans in acie caderet, saltem in Societate decederet. Plurimus ei sermo de Martyrio obeundo, deque iucunditatibus, quæ in susceptis Dei causa ærummas abun-

11
Vita eius
sancta in Se
minario An
glicano.

12
B. Virgo ei
apparet.

13
Mortificatio
eiusdem, &
cautimonia.

14
Studium ora
tionis.

15
Propositum
vitæ religio
sæ, & mar
tyrij deside
riam.

abundant, præmioque immenso ex pusillo labore, cum illud Sancti Pauli inculcari, Momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate, æternum gloria pondus operatur in nobis. Et alumnorum meditationes in tribus hæc capitibus versari omnes optabat, in vita, & pretiosissimo excessu Christi Domini, in præstantia bonisque Martyrij, & in choris cælestium salutandis, hoc modo. In beatam illam Ciuitatem mente ingressos volebat ad Diuorum singulos cum veneratione accedere, & interrogare vnde suum quisque adeptus præmium ac decus esset, tanquam ex S. Francisco, vnde illi tantæ opes, ac tanta solij celsitas? Et audire respondentem, ex humilitate, arque paupertate, ex Bartholomæo, Stephano, alijs vnde tam nobilis purpura, tot radiata gemmis corona? cumque responsum ille dederit, quia pro Christo detrahi sibi pellem sustinuit, hic quia diros lapidum ictus excepit, inde ad consimilia perpetuendi voluntatem incendi: Multum enim valere eiusmodi exercitationem ad ærumnarum pro Christo amorem inflammandum. Hoc ille amore totus ardens præcipuo studio colebat Martyres: nec quicquam in immatura morte tulit acerbius, quam quod in lecto quasi per ignauiam vitam abijceret. Iam moribundus cum iuuenes, qui aderant lachrymantes vidisset, singulos nominatim appellans, Tibi, inquit, nulla stendi est causa, quia pro Christo multa es passus: deinde alij, atque alij, neque vobis, quia si nondum ita multa passi estis, adhuc & multa gerendi, & obeundi martyrij superat spes. Mihi dolendum, mihi lacrymandum est, qui nulla re gesta inutilis morior: Atque intentis in Christi è Cruce pendentis effigiem, quam manu sustinebat, oculis, voce lamentabili: Quis dabit, inquit, capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum. Tum sua deplorans peccata, quodque sero Domini caritatem cognouisset, & multa id genus; cum oblata Cruce illa, quam Briantus in carcere fabricarat, excitata esset fortissimorum Heroum familiarium suorum memoria, Cur & ego, inquit, Domine, vinculis illis dignus non fui, illis equuleis, & pretiosa illa morte? Cur non & ego tua causa laceratus, distentus, laniatus sum? O si vel hac hora dares, vt in aliquo Londini foro ita raptarer, & excarnificarer, vt seruus tuus Campianus tractatus est. Denique post multa admirabili sensu dicta, emisit, vt P. Generalis potestatem fecerat, Societatis Votis, clausis velut in somnum oculis, lenissime expirauit. Magnum Angliæ præsidium amissum in eo ipse Pontifex dixit. Cadauer, vt optauerat ad S. Andree in commune Tyronum sepulcrum illatum est. Extat non absimilis ei imago in S. Georgio, quem ille cum Anglis fidei causa mortem, aut carceres passus, vt eadem opera claros Heroas honoraret, & iuuentutis Anglicanæ animos excitaret, in Templo Seminarij Anglicani eleganter pingendos curauit. Testamento Tyronibus S. Andree octingentos legauit aureos: sed eos Claudius Generalis ad Alanum transmisit, vt pro sua voluntate ad subleuandas Anglorum calamitates conferret; testatus se ex ipsis Collegijs, si facultas suppetere, in leuamentum adeo dignæ misericordia causæ collaturum esse. Ferax fuit his annus Romanæ Societati nobilium germinum. Vincentio enim, Georgioque in flore decerptis numerosa successit soboles in frugem adulturam maturiorem. Inter cæteros Romani tres super alia ornamenta natalibus clari. Hieronymus Vbaldinus, vir grauis, & honoratus ex Romanæ Curie Præsulibus ijs, quos Referendarios Apostolicos vocant: cui Gregorius Pontifex enixe roganti non illibenter potestatem dedit ad religiosam militiam secedendi. Stephanus à Bubalo, & Mutius Vitelleschus, quibus item quas propinqui ne tæbant moras, benigne Pontifex sustulit. Mutius anno ante ad Societatem venerat; Parentique quiritanti redditus ea conditione, vt annum ipsum constantiam probaret. Vbi primum annus circumactus est, Patre nihilominus cunctante, ad Pontificem fugit, ab eoque ad S. Andream Tyrocinium missus est. Aliarum Nationum præcipue nominandi Bernardinus Medicus Florentinus, Doctrina, modestiaque singulari, & Guilielmus Brokesbeus Anglus è prima nobilitate, stirpisque familiæ, qui post susceptam ditionis paternæ pos-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

P

fessio-

16
Pretiosa
cuius mors.17
Pecunia à
Claudio Ala
no missa.18
Ingressus in
Societatem
quatuor illu
strum.

19
Guillelmus
B. Kesbeus,
Sponsa Vir-
gine relicta
in Societate
transit.

20
Epistola
Claudij de
Renotatio-
ne Spiritus.

21
Rei Catholi-
cae propaga-
da occasio-
nes.

22
Ragusæ, &
Cathari res
bene gesta.

23
Quinque e
Societate
in Constân-
tinopolim.

24
Pera in
S. Benedicti
Cœnobium
excipiuntur.

sessionem, alterum & vigesimum annum agens, animi dotibus, & oris figura, Cæli, quam terræ incolis propior, omnia, & simul sponfam, quam ad perpetuam Virginitatem, vti ipse faciebat, colendam hortatus est, Religioni possedit. Romæque inter Alumnos ad annum Conuictor versatus, primo ad Societatem, tum in Cælum ex ea tertio anno migravit. Sed & Robertus Iones, & Arturus Cresuellus ex Anglis recepti, post hæc in rebus Anglicis sapere dicendi. Cæterum quanto Deus numerosiore, ac selectiore augebat Societatem sobole, tanto in ea promouenda, excolendaque Claudius Generalis impensius excubabat. Itaque cum visere vniuersam, vti optabat, nequiret, expertus ex ijs literis, quas ad Prouinciales, cæterosque Præpositos biennio ante dederat, haud penitentiam vtilitatem; Patrumque insuper multis, et maxime Possuino incitantibus, vt aliquid cohortationis ad omnes communititer exararet, nobilem Epistolam de Instauratione spiritus, quæ edita extat, misit: iam tum ad communicationem faciliorem typis excusam. Multum quoque, vt id laboris susciperet impulere lati nuntij de aperta in Indijs, ac maxime in Iaponia, nouis Missionibus porta; vt nimirum conarentur socij vniuersi tanto se aptiora adminicula diuinis manibus fingere, quanto apparebat velle Deum latius eorum operâ vti. Impetrauit ad eam rem etiam ab Summo Pontifice Iobelaum, & addidit cohortationem, vt singuli ad aliquod tempus Beati Ignatij Exercitationibus, ab reliqua omni procuratione vacui percolerent se se, atque componerent: nullam existimantes iacturam boni publici tantulam cessationem: cum id otium, quo miles instaurat vires, ac roborat, victoriam non retardet, sed incitet. Nec solum in remotissimis Iudææ regionibus, ac nouo orbe, sed etiam in propiore Orientali Ecclesia videbatur propagandæ rei Catholicæ occasio aperiri. Nam in Dalmatia Thracia, Syria, Mesopotamia, Aegypto homines Societatis hoc anno Euangelij causa versati sunt. In Dalmatia Philippus de Philippis, & Simon Bonnicus dum Raguse rem bene gerunt, digressi per Magnum ieiunium, accitu Episcopi, Catharum, ea approbatione, & fructu posuere labores, vt Antistites, Magistratque Ciuitatis summo studio, datis publice, priuatimque ad Generalem literis, contenderint perpetuam vti Sedem Cathari Societas figeret: quod cum Sociorum paucitas, & Ordinis instituta concedi non paterentur, reliquo anni tempore Ragusæ Philippus cœpta est persequutus. Bognicio in Italiam, cuius opera Romæ in Pœnitentiariorum Collegio necessaria erat, reuocato, in eius locum Ambrosius Castanea submissus est, & additus Ludouicus Massonius, Cardinalis Farnesij Raguseorum Patroni postulatu, qui per sacrum Aduentum, & Quadragesimam, Diuinum verbum exponeret. Iulius Mancinellus, & Marinus Tempariza Ragusæ, qui diu inter Turcas mercaturam exercuerat, & Honoratus Casa Massiliensis, qui post ab Societate defecit, sacerdotibus cum Iacobo Casamartina item Massiliensi genere, & Francisco Graco Laicis missi, Constantinopolim sexto Idus Nouembris peruenere, non leuibus in itinere perfuncti periculis; Pera, quam & Calatam vocant, vrbs est Constantinopoli prope continens, solum modico sinu maris, ac portu interiecto disincta, quæ à Christianis incolitur magno numero, sed plerisque Schismaticis: sunt tamen, & quædam Catholicæ domus. His, præcipueque Christianis captiuis, tum etiam Schismaticis futura vtilis Societatis opera videbatur. Præterea in Turcarum procerum gratia, si conciliari quis posset, multum erit momenti ad Orientem totum, ac diuisionem Turcicam impune, ac libere pergrandam. Itaque cum præsto esset Templum Sancti Benedicti, cum domicilio vacuum, & Regis Christianissimi, Venetæque Reipublicæ, vt nominant, Consules Iacobus Germignius Diuionensis, & Ioannes Franciscus Morelmas, qui post Episcopus Brixia, & Cardinalis fuit, impense fauerent, censuit Beatissimus Pater suâ pecunia tentandam rem. Excepti sunt Mancinellus, ac Socij singulari beneuolentia, & in Sancti Benedicti Cœnobium introducti: statimque consueta solandis, atque excitandis Christi fidelibus ministeria aggreffi.

gressi magno studio, verum prouisione maxima, ne quam loco tam lubrico offensionis causam præberent. Mesopotamiæ ad eundem ea fuit occasio. Naama Iacobitarum Patriarcha Antiochenus, Patriarchatu in Dauidem Fratrem translato, venerat Romam, attuleratque ad Pontificem Catholicæ fidei professionem, quam ab duodecim Præfulibus Iacobitis receptam, atque subscriptam à Dauide mitti ferebat. Vti sane res erat optanda, ita Naamæ fides non plane certa. Quare Cardinalis Sanctæ Seuerinæ ad P. Baptistam Elianum, in Phœnicia tunc agentem literas dedit, vt de tota re cognosceret. Is inquirendo reperit: Præfules Iacobitas omnino in suis obstinate hæere dogmatibus: Naamæ literas datas quibus significabatur beneuolentia, & veneratio erga Romanam Ecclesiam, quia intelligebant id necessarium, vt Naama Romæ clementer acciperetur. Qui cum ante ad Mahometem desciuisset, inde reuersus ad Christum, in ditione Turcarum sine supplicij summi discrimine versari nequibat. His Romæ cognitis, tamen Gregorio placuit occasionem arripi ferendi alicuius commercij, ineundæque consuetudinis cum Ecclesiis Orientis Pastoribus. Pulchrum enim in tanta re omnia experiri: nec posse exitum ynquam tam præter vota contingere, quin ipso in conatu abunde pretium extaret operæ. Fieri etiam posse, vt inchoata non optima fide commercia, meliore finirentur, ipso congressu, & tractatione illustratis Catholicæ fidei decretis, & hæresum vanitate ostensa. Igitur, & ad ipsum Dauidem, & ad Armenorum, & Melchitarum Patriarchas, & ad Hierosolymitanum Archiepiscopum statuit certos homines mittere. Ad hanc peregrinationem Leonardus Abela, Sidoniæ Episcopus, genere Melitensis, & ob linguæ Arabicæ peritiam, quæ vulgaris est Melita, & ob animi virtutes eligitur: eique tres è Societate adduntur, Leonardus Sanctangelus consiliorum socius, ac Theologus, innocentia vir singularis, ac summæ in magna Doctrina modestiæ, Ignatius Casa Hispanus, item Arabicæ sciens, & Ioannes Franciscus Lanzca natione Gallus, ille Sacerdos, hic Laicus. Hi omnes, & Franciscus Saxus, qui in Ægyptum mittebatur, Roma 4. Idus Martij profecti, Venetias prospere attigere. Hic relicto Saxo, qui recta Alexandriam paulo post nauim vela facturam opperiebatur, cæteri nauis conscensa, in qua & Dux Olicæ Radiuillus, cumque eo de Societate duo vehebantur, Laurentius Pacificus, & Iacobus Benedictus, quos à P. Generali Dux peregrinationis Hierosolymitanæ comites impetrarat, Zacynthum primum, opera in cursu militibus, ac vectoribus, nauata vtiliter; inde Cretam tenere: tum Cyprum, ac subinde Tripolim prouehuntur, vnde breui excursu Episcopus, ac Socij Montem Libanum visunt. Optime iam compositas Maronitarum res læti inuenire: atque ipsum Patriarcham ex Monasterio Canubino cum Monachis prælata Cruce obuium habuere. Hic tres de Societate magno studio, quoniam solenne tempus instabat, sua de more vota renouarunt Principum Apostolorum natali. Tum Aleppum pariter omnes contendunt: vbi cognoscunt Antiochenum Patriarcham Dauidem, ad quem præcipue cum literis à Summo Pontifice, muneribusque, & Sacro Pallio mittebantur, decem circiter inde dierum itinere abesse, in Vrbe Caramit, ad Mesopotamiæ fines, agentem. Infestissima erant itinera, Mercatoresque nostrarum partium conclamabant, extremæ esse temeritatis eam peregrinationem Episcopum, Patresque suscipere: frequentia esse Arabum Latrocinia: imminere occasionei Turcas, suspicacissimum, & avarissimum genus: omni ope vitandum, ne quid suboleret ijs, vnde ansam arriperent tum in nostros, tum in Iacobitas, crudelitatem, & avaritiam exercendi. Itaque consultius visum est Tabellarium mittere, qui nunciaret ipsos adesse ab Romano Pontifice cum literis, muneribus, ac mandatis: locum congressui, quem maxime arcanum opportunumque iudicaret, deligeret, nec de impensa itineris laboraret: benignitatem Summi Pontificis vltro suppeditaturam. Hoc misso tabellario, statim apparuere indicia, Naamam, qui Romæ erat, non bene agere. Nam in literis quas ad Iacobitas Aleppienfes de-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

P 2

derat,

25
Naamæ Iacobitarum Patriarchæ aduentus Romam.

26
Pontificis ad Armenos legatio.

27
Franciscus Saxus in Ægyptum missus.

28
Duci Olicæ Hierosolymitanæ peregrinanti duo è Societate comites dati.

29
Visitati obiter Maronitæ.

30
Nunciatur Patriarchæ aduentus legatorum.

31
Naamæ partium bonæ fides dete-

32
Episcopus
cum Leonardus
in Monasterio
S. Abigi
venit.

33
Spe videndi
Patriarcham
frustrantur.

34
Vicarij Pa-
triarchæ He-
reſis, & ter-
gimerfatio-
nes.

35
Jacobitarum
pernacia
in cultu Dio-
ſcori.

36
Catholicæ
Doctrinæ
contra Dio-
ſcorum.

derat, commonebat etiam atque etiam eos, idem ut scirent, tenerentque, quod tam multis ad hanc diem annis tenerant. Designavit locum congregandum, in valle altissima ad ripam Euphratis, quo per abrupta, ac præcipitia non sine horrore, metuque descenditur. Huc ab Alep- po Episcopus duntaxat, & Leonardus, quo magis laterent, peregrinantium ritu, venire; diuque expectato Davide, alter quidam eius Frater, & Episcopus, idemque Vicarius, nomine Thomas, apparuit, denuntians nullo modo fieri posse, ut Patriarcham ipsum alloquerentur, nisi omnia in casum dari velint, & Patriarchatum projici. Non erat obscurum exaggerari pericula ad vitandum Colloquium, quo tota legatio speciosius exaggerari. Ergo Episcopus, ac Leonardus instare, miscere rationibus preces, commemorare clementiam Sanctissimi Patris: tantum ab ipsis maris, tantum terrarum decursum, tot pericula adita: iam quando tam prope absint à Patriarcha, liceat coram salutare, & quam velint per cautionem affari. Iacobita obstinate pernegare, fieri rem posse, ceterum se loco eius missum, nihil ab se minus, quam si Patriarcham alloquerentur, impetraturos. Itaque cum alia via non superesset, ei proponitur formula Catholicæ fidei, quam Pontifex summus profitendam mittebat. In ea ubi Iacobita reperit, recipiendum Chalcedonenſe Concilium, Dioſcoroque, & Euthicheti renuntiandum, totius animo, vultuque commorus, hæc vero, inquit, ex eo genere sunt, quæ planè fieri nequeunt. Nam Dioſcorus genti nostræ Sanctus est, & religioſè colitur: cumque placide Leonardus, quod hominum viribus fieri non poterat, facile esse memoraret Deo, apud quem impossibile non est omne verbum, præsertim quod id non ex abrupto, ac temere, sed leniter, ac pedetentim efficiendum esset. Ille interpellans, si quid, inquit, tandem conandum est, non hic est locus. Aleppum recedite, illuc Patriarcha, atque ego veniemus, resque è sententia tranſigetur. cumque nostri intelligentes ea verba esse ad abrumpenda penitus negotij exorta, subsequerentur, admodum esse durum post tantum iter, ne coram quidem alloquendi Patriarchæ copiam fieri, & spatium aliquod ad capiendum, consilium fumerent, rursus Iacobita: Apertè, inquit, agam, ac liberè, nec quod præstaturus non sum consilium est polliceri. Ut Dioſcorus deseratur, quem Iacobitarum genus etiam in re diuina pro Sancto inuocat, fieri non potest. Citius carnificinam quamlibet Natio vniuersa subibit. Itaque primo quoque tempore abitate, ne periculis, quæ ex vestro aduentu imminet, nos impune opprimamur. Non cessabat tamen Leonardus modestè, & grauius demonstrare, quam iure damnatus Dioſcorus esset: quam iniquum veritati oblata ne aures quidem commodare: demum ex composito omnes diuersis vijs in proximum vicum concedunt; hinc Thomas pollicitus erat auditorum se Catholicorum rationes: ceterum bonus vir nulla sui facta copia, nocte intempeſta, per codicillum, Episcopum, ac Patrem extemplo iubet faceſcere: caput agi si lux eo loco offenderet. Enouisse Turcis, & Arabibus eorum aduentum, iactarique pecunia arcas plenas detulisse ad Patriarcham, ut is Turcas proderet. Hic quid consilij caperent Episcopus, & Leonardus aliquandiu incerti, cum ex vna quidem parte vehementis suspicio esset ea fingi à Iacobita: ex altera tamen vel inde essent timenda quod ipsemet eum rumorem, si nullus esset, excitare, & pericula, quæ denunciabat, creare poterat, eoque propenderent, ut continuo iter corripent, tamen quia Iannizarus, quo duce utebantur, necessaria via non præparat, subſtitere ad ortam vsque lucem. Quos ubi Thomas aspexit, vltro accersuit, ac non nulla de rebus fidei leuiter disputauit. Quo in sermone Leonardus discrimen inter naturam atque personam diligenter aperuit, vel ex eo, quod in Sanctissima Trinitate cum personæ tres sint, vnica sit natura. Dioſcorum autem huius ignoratione discriminis, ut fugeret Nestorij impietatem, qui duas in Christo personas statuebat, in scopulum alterum incidisse, atque ne geminaret personam, etiam permiscuisse naturas, quod fieri nullo modo potest, cum ve-

rus homo, verusque Deus fuerit Christus, ac sit, nec possit natura siue humana, in diuinam conuertere, siue in humanam transire diuina. Itaque cum aliud sit persona, aliud natura, vt in Sanctissima Trinitate vna natura, tres personae sunt, ita in Christo omnino personam vnā, duas agnosci debere naturas. Hæc dissentientem Thomas interpellat, recteque dici ea confirmans, comiter apprehensa, Leonardi manu, se Romanæ Ecclesiæ perstudiosum esse profiteretur, quodque in præsentia non perducatur ad exitum, olim perductum iri. Ac Pater, si ita, inquit, cum Romana Ecclesia voluntate iunctus es, cur non & mente & voce consentis, vt id profitearis, ac prædices, quod ipsa à Christo Domino edocta, firmamentum veritatis, & omnium mater Ecclesiarum tradit? Omnia, inquit, ille, suo fient tempore. Atque hic exitus fuit Anthiochenæ legationis: in qua, id quod alio loco nostrorum annalium docuimus, potuit animaduerti, quam caute accedentibus Romam earum gentium legatis, Patriarchisque commodanda sit fides: quamuis recte faciendi, diuinæque lucis opportunè importune ingerendæ miseris populis, nullum debeat veros Christi amatores, è talibus exemplis subire tædium, nulla cunctatio. Episcopus ac Leonardus ita ab Præsule Iacobita digressi, vt simul modestiæ beneuolentiæque documentis delinitum, ipsum, ac veritati æquiores; simul aditum negotio rursus tractando patientem, relinquerent, Aleppum sese recipiunt. Inde ad Armenorum Patriarcham, qui in Armenia minore in vrbe Sis morabatur, Decembri iam inito pergunt. Perhumaniter ab Patriarcha, Vicarioque eius excepti, nec tamen quicquam cum his de religione est actum; ita enim habebant in mandatis: sed solum cohortati homines sunt, vt aliquem è suis Præsulibus Romam legarent, quo summum Pontificem totius Ecclesiæ præsidem agnoscerent, ac de rebus, & dogmatibus Sanctæ fidei docerentur, aliquos etiam lectæ indolis adolescentes mitterent, in vrbe Sancta moribus, ac religione formandos; vt demum idem saperent omnes, idemque sentirent, vt Paulus Apostolus exhortatur. Promisere se vtrumque præstituros, perque honorificas, ac plenas benedictionum, Generali Societatis Claudio Aquatino literas Patriarcha dedit.

Inter hæc idem serio negotium in Ægypto vrgebatur cum Patriarcha Cophthorum. Quippe Ioannes Baptista Elianus dum sedulo versat gentis codices, multa reperiens veterum testimonia Doctorum, quibus errores subinde introducti confutabantur, accuratè in libellum cœpit excerpere, atque Cophthorum peritiorum nonnullis, qui vel ea non legerant, vel non animaduertent, ostentare: eaque solertia aliquot ad Catholicorum partes traduxit. Verum quia ex Monte Libano Memphim, vti supra demonstratum est, transmisus, nulla muniabatur Pontificiarum autoritate literarum, missus ad eum, ex vrbe est cum Francisco Bono, Fratre adiutore, is de quo supra cœpi referre, Sacerdos, Franciscus Saxus, egregiæ innocentia vir, ac benè doctus, & iam diu cupidus Euangelium errantibus populis promulgandi. Is & Pontificias literas ad Cophthorum Patriarcham, & diploma, quo ipsi, & Eliano religionis negotium mandabatur; sacros præterea calices centum per Ecclesias tenuiores distribuendos detulit, quia cognitum erat præ inopia vitreis vti Alexandriam peruectus Augusto mense, inde aduerso Nili flumine sex dierum spatio Memphim adnauigauit, receptusque auidè ab Eliano, ambo Patriarcham conueniunt, redduntque Pontificis literas, quas ille cum veneratione acceptas, osculatusque, capiti imposuit. Laudans egregiam Summi Pastoris pietatem, qui tanto terrarum spatio distitas gentes studeret ad beatum finem perducere. Tum Patrum hortatu consilium suscepit Synodi cogendæ, quæ, vt infra referetur, extremo hoc anno cœpta, exitum lætissimum anno insequenti habuit. Misit quoque Pontifex ad redimendos captiuos mille nummum aureorum, addiditque trecentos Dux Olicæ Radiuillus, cum salutatis Terræ Sanctæ locis Memphim digressus, miserorum calamitates suis oculis perspexisset. Alias item ab alijs Ioannes Baptista in eam rem pecunias elemosynæ nomine corrogauit, vnde multis, & libertas redempta, & conseruata religio est. Quo in

37
Cautè credendum legatis orientalium Romanæ.

38
Patriarcha Armenorum promittit se suos Romam missurum.

Et P. Generali scribit.

39
Cophthorum aliquot conuersio per Elianum.

40
Francisci Saxi cum eo coniunctio.

41
Calices argentei vitreis in Ægypto suffecti.

42
Pontificis literæ ad Patriarcham Cophthorum.

Et liberalitas in captiuis redimendis.

genere Pauli Mariani Francorum Consulis memorandum facinus præteriri non debet. Venerat Memphim Turca ætate iam grauior, ad Mahometis Sepulchrum superstitionis suæ causâ peregrinatus, sed scrupulo tangebatur, quod Hispanam Iuuenem, quam idcirco emerat, vt posteaquam Mahometanam fecisset, sibi vxorem assumeret, inexpugnabili constantia in Christi Domini fide perseverantem retineret. Itaque Patri Ioanni Baptista, & Consuli Mariano significat, se Christianam eo quo emerat pretio, aureis nummis centum quinquaginta, liberturum. Nulla tum neque Patri, neque Mariano pecunia præsto erat. Admoniti quidam Mercatorum, petulanter respondent: redempturos si mulier pudicitiam publicer. Id vero vbi Mariano relatum est, absit, inquit, vt peiorem apud Christianos, quam apud Turcas, Femina Christiana conditionem inueniat, & ex misera seruitute in libertatem multo crudeliorem transcribatur: ac protinus de suis vestibus, rebusque domesticis tantum oppigneravit, quantum satis fuit pretio, quod Turca præfixerat, redigendo. Ita redempta est Iuuenis, expiata Sacramentis, & in Siciliam, eius Insula Patribus commendata, sub fideli custodia missa.

His ad Orientem profecti ex Italia Patres dum laboribus defunguntur, ipsam quoque per Italiam diuina res impigrè & prosperè gerebatur, vnde & confirmabatur Societas, & incrementa pariter capiebat. Illa enim Ordinum propagandorum rectissima via est, verum, constantisque priuatæ virtutis, & publicæ utilitatis præbitum populo pignus. Neapolitani Collegij tum plane, cum summis premebatur difficultatibus, Roberta Carafa Matalunæ Dux, manifesta Nummi prudentia, magno assignato are fundandum censum suscepit. Hac Vidua, cum esset æque opulenta, ac pia, simulque liberis carens, dudum animo agebat infigne aliquod monumentum relinquere, sua, & pecunia, & religione dignum. Cum Societatis hominibus vsu plane nullum habebat, quin ex rumusculis vulgi de ijs existimabat. Proneptem habebat ex Fratre Magdalenam Carafam vnice caram. Nam cum forte nascenti interfuisset, vix edita in lucem infans in eam ocellos defixit. Qua illecebra delinita Dux, filia loco sibi eam adsciuit: indulgenterque, ac liberaliter educatam, demum & locupletenter dotatam, nuptui tradit Marchioni Laini Carolo de Cardino, qui iunior illi ex sorore nepos erat. Nuptialem lætitiâ sollicitudo, ac mœror excepit, quod Sponsi veneficijs illigati, thalami vsu frustrabantur. Inde & inter amnes, vt sit, coortæ animorum abalienationes. Nihil interea non tentatum remedijs est, sed nihil efficax fuit. Plus sesquianno exacto, suspicati quidam maleficium ab puella nobili profectum, prælatam sibi Magdalenam dolentibus Carolum Mastrillium precantur, vt puellæ Confessario magnam mercedem proponat, si dissoluendum id curet. Quod Carolus cum Cœnobita illi narrasset, & ille Robertæ, hanc ipsum alloquendi Carolum voluntas incedit, & iubet acciri. Carolus hæsitans, dubitansque ne forte per errorem aduocaretur, cum causam quare aduocaretur, excogitare non posset, vt qui alienam, quemadmodum dixi, ab Societate Ducem norat, tamen adiuit. Ea primo Colloquio ita conciliatur, vt vehementer cuperet ipsummet ad Sponsos in suo degentes oppido, cui Castellum est nomen, excurrere, Magdalenamque salutare eius nomine, & consolari. Carolus haud interposita morâ profectus, cum mœsta omnia reperisset, fortiter vti solebat, fidenterque incipit excitare ad bonam spem erigendamque fiduciam in Deum: his peritandis remedijs: frustra alia admoueri: Nequaquam maleficium maleficij exarmari, sed prece multa ad Deum, ieiunio, eleemosynis. Auditus est animis, auribusque cupidissimis. Orant, obsecrantque negotium ipse suscipiat, & prout à Deo impetratur, sic administret. Ille postridie in concionem progressus, ieiunium triduum, & horarum quadraginta supplicationem edicit, monetque Marchiones, vt horrea pandant, & inopi turbæ large solatia præbeant. Quæ dum magno studio fiunt, Deus è Cælo benigne respexit. Suprema omnino hora supplicationis, Sponsus tanquam ab Angelo excitatus, compotem se beneficij f. etiam

43
Pauli Mariani laudabile factum.

44
Neapolitani Collegij dotariis necessitas, & occasio.

45
Sponsi veneficijs illigati precibus, & eleemosynis soluantur.

sentit. Summa inde ad vtramque familiam, omnesque cognatos, redintegrata caritate, lætitia permanuit; cumulatamque beneficium est etiam prole suscepta. At Roberta erga Societatem plane animum commutauit. Cæterum rursus accersit: narrat quod iam diu coquebat de memorabili quopiam Dei causa faciundo opere, etiam atque etiam rogans, vt quod maxime è re diuina fore conferret, ediceret. Is spatio ad consultandum, Deumque interrogandum sumpto, de Prouincialis sententia, cui totam rem explicauit, ita demum respondit, Multa quidem esse in quæ posset pietatem suam expromere: cæterum quando vellet sententiam suam nosse, ita sibi post factum de Sancto Spiritu Sacrificium, aliasque adhibitas preces, & Sancta officia, coram Deo videri. Collegium Neapolitanum non in vrbs ipsius modo iuuenturem edocendam egregie labores conferre, & multa super hæc pietatis opera; verum etiam in eodem educari sobolem, ex qua totum in Regnum Neapolitanum Magistri, cultoresque animarum, quin etiam ipsas non raro longinquas in oras inter hæreticos, & in Indias mitterentur. Itaque longe maiorem, quam prima specie videatur ex eo Diuinæ gloriæ segetem efflorescere. Verum ita male fultum, ab re familiari esse, ita pressum alieno ære, vt sustineri diutius, nisi alicunde Deus præsentis iuuaret ope, nullo modo posset. Cogitaret itaque illa quanto cum sœnore collocare posset liberalitatem suam in eo sustinendo, atque ad æternitatem fundando opere. Non enim dubium, quin ex fructu adeo multo, atque multiplici, tamque late patente, pars ad ipsam insignis æterno peruentura tempore esset. Religiosissima Fœmina hæc vbi audiuit, non probauit modo consilium, sed exinde Societatem animo toto complexa, ita Professorum quoque Domum iuuit, vt merito possit in fundatoribus etiam illius numerari: & magnam super hæc, vbi Neapoli constitutum est, adiumenta in Tyrocinium contulit. Cæterum in præsens hoc liberalitas in Collegium plus habuit gratiæ, quo minus sperata, quo ad leuandas, quæ perurgebant difficultates magis in tempore accidit. Extra Neapolim circa per Regnum, nulla ferme paulo amplior Ciuitas erat, quæ summopere Collegia non exereret. Vnicum tamen hoc anno Bariensibus datum: quæ Ciuitas in Appulia, est, tum cætera nobilis, tum S. Nicolai Myrensis Episcopi venerando corpore, vnde perpetuus liquor emanat mire saluber, qui totum per Orbem, Manuæ S. Nicolai vocabulo, piè dispergitur. Cœptum est Collegium summo studio cum Ciuitatis, quæ annui vestigialis maximam partem attribuit, tum Archiepiscopi Antonij Putei priuatorumque Ciuium, tum demum Canonico- rum, qui Templum donarunt. Cirinolani Collegij Rector Hieronymus Surianus rem primo cum Bariensibus egit, exemplo religionis, atque modestiæ suæ conciliatis, cum illuc quibusdam morte multandis affuturus, adijisset. Iuuit tum Vincentius Matresius. Demum Octobri missa familia capitum quaterdenum, duplex publicata latinatis Schola, Claudio Milliaresio Rectore. At Surianus cum Cirinolam se recepisset, vitæ mortalis cursum confecit, magnæ vir pietatis, Doctrinæ, prudentiæ. Adolefcens cum Ioanne Maldonato, cui coniunctissimus erat, conuenit, vt quam alteruter vitæ religiosæ formam, prior susciperet, eam alter quoque scdaretur: cumque aliquot post annis Maldonatus Romæ Societati se dedicasset, perque literas sponsonis fidem à Suriano repetisset, is absque mora eam exsoluit: obseruatumque est, & paucis post eundem mensibus (quinto enim Nonas Iulij expirauit) tantaque alacritate obijisse, ac si ab eodem inuitatus in Cœlum decederet. Obedientiæ clarum extat eius exemplum. Nota grauissime ex fame quadam rabida, inexplibili- que, quam Caninam vocant, laborans, sic vt nisi singulis horis nescio quid potionis noctu diuque sumeret, videretur extingui: planeque persuasum haberet, si vel semel intermitteretur ea portio, statim se moriturum. Vbi Medico, qui necessariam curationi abstinentiam iudicabat, parere iussus est, animo ad moriendum composito, libenter se obedientiæ causa moriturum respondit: & confessione generali animum ea causa repurgauit: & quan-

46
RobertaCa
rassa Mata-
lunæ Dux
Societati cõ
ciliata.

47
Beneficia
cius in Col-
legium, &
Domum
Professorum
Neapoli.

48
Initia Colle-
gij Bariensibus

49
Hieronymi
Suriani cum
Ioanne Mal-
donato pa-
ctum, &
mors.

50
Obedientia
non retardat
mors.

quanquam non mors, sed salus ex obedientia consequuta est, tamen sui ipse holocausti pretium non amisit, quin potius ipsa corporis valetudo eius fuit accessio.

51 Aletij Sodalitas Clericorum instituta.

52 Initia Domus Professorum Panormitanae.

53 Mors Georgij Mercati.

54 Lælij Nichesolij felix obitus.

55 Eius virtutes.

56 Patris eius æquitas in permittendo ei religionis ingressu.

57 Iudicia Cardinalium Veronensis, & Paleotti de vocatione religiosa.

Aletij cum iam gemina floreret superiore anno instituta Sodalitas, adolescentium altera, altera Virorum, hoc anno Clericorum rogatu tertia accessit. Archidiaconus Ioannes Bernardinus Mettola, alijque de clero tres & viginti numero suis subscriptis nominibus ab Generali Præposito postularunt, vere memorantes: quo grauiorem sustinerent personam, cumque populi totius vtilitate ipsorum coniunctus profectus esset, hoc se diligentius excolendos. Alternis conuentibus de officij questionibus, deque studio priuata cuiusque pietatis agebatur, sub Bernardini Realini Præfectura. In Sicilia Domus Professorum instituta Panormi in ædibus vbi Collegium fuerat, vt templum sua ad munera haberent statim in promptu Professi, Collegio in ædes translato recens cõemptas. Anno Priore de ea domo instituenda Iulius Fatius Vifitator cum Marco Antonio Columna Prorege Panormitanisque transfegerat. Ei factum initium Kalendis Maij, explicata prononcione, cui Prorex, Regia curia, Ciuitatis Magistratus, alij Primarij intererant, instituti Societatis forma. Syracusis ipso die sacri Paschatis Georgius Mercatus mortalitate posita ad Domini, vt spes est, triumphos in Cœlum migravit, cuius virtutum clarus luminibus, Euangelica quoque potens Facundia. Præerat Catanensi Collegio, sed Syracusis Sacras conciones habebat, tanta frequentia quantam nunquam ante meminerant, cum creptus est: eoque tum Gubernator Ciuitatis, & Senatus, & prima nobilitas vltro exequias cohonestarunt, & ceterum vniuersum, qui iusta faceret, Episcopus nostris nescientibus misit. Sed nescio quo modo documentis extraordinariæ Indulgentiæ recentes florentesque virtutes cohonestat Deus frequentius, quam robustas, atque maturas. Lælio Nichesolio post decimum Tirocinij mensem Nouellariæ animam agenti adfiteri Angelij videndosque se præbuere, quod ipsius ex verbis, & hilaritate vultus gestientisque animi latitia manifestum factum est. Fuit etiam de Socijs qui testatur circa moribundi lectulum, & Angelos à se conspectos, & Diuos circumfusus, & integerrimam Virginem, & Christum Dominum tanquam solem in eorum medio coruscantem, ac beatam illam coronam duarum horarum spatio, ac dimidia, quamdiu spiritus Lælio superfuit, perseverasse. Quæ ceteri qui adstantes Patres, Fratresque, tametsi non oculis hausere, tamen sensere animo haud dubiam Cœli in eo conclaui præsentiam ex insolita quadam dulcedine, quæ omnes tacite, nec gnari vnde, irrigabantur. Porro Tyronis virtus erat cuiusmodi, quæ digna videri possit quocumque præter ordinem dignata honorum narretur. Modestia, submissio, sui contemptio erat singularis. Nesciebat dicta, seu facta Sociorum nisi pie interpretari: nesciebat excusare sua, recte, secusue acciperentur. Volebat tanquam putridum cadauer tractari ab omnibus: suæ voluntatis osor acerrimus, vt qua nec onus grauius, nec feruimmaniorem dicatibat vsquam reperiri: eoque totus volebat ab nutu alieno pendere: quod cum semper, tum præcipue supremo in morbo ita præstitit, vt & ceteris omnibus, & Antonio Valentino Reçtori obedientia eius plane miraculo esset. Patria erat Veronensis, domo nobilis, fueratque à puero rerum piarum perstudiosus, inter æquales notæ probitatis; quare ferè semper Sodales B. Virginis eum sibi præficebant. Veniam à Parente Bartholomæo postulantati ad Societatem se se recipiendi, in hæc verba ille respondit. Id ipsum fratris tuo minori roganti, quia leuiorem ingenio noueram, pernegauit. Tu, quia tuam indolem constantem comperi, & si nostra in te recumbebat dominus, in nomine Domini abito: gaudeoque, quod istum præcipue ordinem legeris, quia in eum aditus honoribus non est. Et subiecit Lælius, hæc mentamentis occluderetur. Benedictionem deinde postulantati ex Augustino Valerio Episcopo, mox Cardinali, sublati manibus Antistes optimus, Implet te Dominus, inquit, benedictionibus suis: optimam filij partem elegisti, quæ non

non auferetur à te. Tum ea alacritate Nouellariam lætus aduolauit, quæ ne reficiendi quidem corporis memoriam illi relinqueret, vt apparet non magis, ad labores, quam ad requiem à Sancto Spiritu Duci. Cardinalis Veronenfis mentioni placet attexere Cardinalis Paleotti de religiosa vocatione iudicium. Cum enim ab Hercule Fortezza, cuius filius Franciscus, etiam num dum hæc scribuntur, superstes dignus professione sua vir, dederat nomen Societati, plenas dolore, & querimonijs literas super ea re accepisset, in hunc ei modum respondit. Si filium vestrum Deus fecit, & suum, quid vos perditis aut ipse quid perdit. Fit de diuite ditior, de nobili generosior, clarior de illustri, & quod his omnibus maius est sanctus de peccatore. Non inuenio epistolæ tuæ responsurus exordium melius quam ipsa S. Bernardi verba, quæ quoniam, & causa eadem est, & in eo viro Spiritus Dei fuit, valere apud nos quoque debent. Ipsam licebit Epistolam legas numero centesimam decimam, & consequentem, atque vt spero recreaberis. Equidem pro veteri nostra necessitudine, non potui dolore tuo ex tam repentino casu non commoueri: Verum id ægrius ferrem, si vbi prima commotio resederit, suum rationi locum non cederes. Quod tamen, cum à moribus tuis abhorreat, multo minus timendum est in re adeo insigni, dum omnium oculi te obseruant, vt de firmitate, vel imbecillitate animi tui ex huius pugnæ exitu iudicent. Non est quod ego tecum, viro Doctrina, & prudentia abundante, argumenta multa, & firmissima è Sacris literis colligam, quæ docent parenti Christiano ad æterna nato, summopere esse lætandum, cum eius filij in hanc lucem editi, vt cælestes Beatorum Sedes frequentent, eam ineunt viam, quæ hunc eis cursum efficit multo, & certum magis, & expeditum. Sententiam duntaxat meam aperiam de rationibus præcipuis, quæ quantum ex literis tuis intelligo, sunt origo doloris tui. Primum vereris ne Vocatio vera non sit. Et quidem si qua in re leuiorem adolescentem nouisses, ingenijque varij atque præcipitis, vel exasperatu facilem, vel denique à quopiam per fallaciam circumscriptum, esset cur dubitares. Nunc vero cum nota sit virtus, & perspecta prudentia, susceptumque consilium tot prægressæ sint deliberationum piæ exercitationes, ac preces, nec ex te, cui semper fuit carissimus, quicquam ei iniucundum vnquam acciderit, quid existimandum est, nisi instinctum hunc plane Sanctum fuisse? Præsertim cum id quod alijs Parentibus negatur tibi vna cum propinquis, & amicis alloquendi hominem separatim, alluciendi, oppugnandi copia facta sit? Inter quæ constantiorem cum semper inueneris, equidem nescio, quæ sit habenda vera, & Sancta Vocatio, si hæc non est: Omnia profecto ista ratione omnium de religione consilia reuocantur in dubium: & tamen si quid forte dubitationis resideret, sapientissime, vt nosti, experimentorum annum Sacri Canones decreuerunt. Tam vero si hanc esse Dei voluntatem existimare par est, certus sum pro tua prudentia nequaquam ei te aliquo modo repugnaturum. Nimis enim absurdum esset, cui quotidie dicas: Fiat voluntas tua, vbi deinde venit ad rem, cum eo velle pugnare. Præterea commouent te imminuta familiæ tuæ subsidia: quæ res longa disputatione non indiget. Nam vbi constitit de Vocatione Dei, qui communis est omnium Pater, cedant necesse est humana consilia, quæ hætenus concessa sunt, quoad diuinis non aduersantur. Adde quod hæc perpetuandæ stirpis sollicitudo, nec potest multum proficere, cum demum peritura sint omnia, & communis cum infidelibus est. Itaque longe alia ratione, alioque proposito suscipi à Christiano homine debet. Tibi vero est etiam causa gloriandæ, quod Deus è liberis quos tibi duos tradidit maiorem natu sibi cooptarit, relicto tibi minore, qui minor es Pater. Vides præterea in eum vocatum Ordinem, qui hac tempestate vsque adeo literis, & vitæ exemplo, & pietate, & publicis vtilitatibus floret. Subeat tibi Philippus Triuifanus, qui tot abundans ornamentis, tantæ in seculo expectationis, vbi inuitatus à Deo est, mortalia cuncta posthabuit. Subeant alij tam multi genere, & ingenijs præstantes, qui in dies Romæ, præcipuisque in Italiæ vrbibus Sanctam hanc disciplinam.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

Q

com-

58
Epistola
Card. Paleotti
ad Herculem
Fortez-
zam.

complectuntur, inter quos nuper Marcus Antonius Bolognetus magno ingenio præditus adolescens, mihi que sanguine coniunctissimus, Roberti Bologneti Poloniæ Nuncij Frater, consilium idem cum mecum communicasset, meo suasu in Poloniam contendit: idque evenit, quod ex ipsa Nuncij cognoscere Epistola, quam mitto, ut consolationi tibi sit, utque studeas nihilo sapientie, religioni, & animi excellenti Præsulis huius concedere. Porro epistola Iulii Bolognetus Nuncius præter cætera hæc scribebat. Nullo modo debui ego, qui memetipsum diuino obsequio mancipavi, eius impedire rectissimum cursum, quem adeo indulgenter summa ad se vocabat Maiestas, forte ut operæ eius meum in famulatu sancto languorem suppleat. Non æquum erat, ut ego Fratris auribus obstrepens, voces meas vocibus Dei in corde loquentis opponerem. Itaque sicut Pater paulo antequam exiret è vita mihi illum non solum commendat, ut Fratrem, sed plane loco filij addixerat, certis ad hanc rem contentis tabulis, ita ego nunc meliori custodiæ tradidi, Deo penitus donans. Addebat ipsi Marco Antonio susceptum in ea Prouincia tyrocinium eo gratius accidisse, quod Hæreticorum in oculis religiosa instituta, quæ homines nequissimi conantur euertere, suo quoque, & opere, & exemplo firmaret.

59
Roberti Bologneti
Apostolici
Nuncij Epistola.

60
Societati
certa Sedes
Cracouiæ
tributa.

61
Domus Professa ad templum S. Barbara.

62
Domus probationis Cracouiensis instituta.

63
Archiepiscopi Gnesensis studium in Societatem.

Cæterum Bolognetus iam pridem Societati optime cupiebat: itaque singulari eius studio, & Possuini in primis opera, multum fauente Rege Stephano, Sedes Cracouiæ certa impetrata est. Templum Sanctæ Barbara, quod translatis in ædem B. Virginis, & S. Adalberti, quæ ibi erant certæ Sacrorum officia, Episcopus Cracouiensis Petrus Miskrouius, cunctis ad quos res pertinebat volentibus, Societati ipsis Februarij Kal. addixit, ac demum Pontifex confirmauit. Coempta insuper antiqua domus, quam Rex ab omni iure civili exemit. Multum in hac re cum omnibus prope hominum Ordinibus, sed præcipue cum Academicis fuit certamen, nescio quam suspicionem ingressis tanquam contra eorum Cathedras, & stipendia tenderent, sed Prouincialis Campani, Stanislai Varseuitij, & Possuini obseruantia, & colloquijs ita edocti, ita mitigati sunt, ut demum in Collegij quoque institutionem consentirent: quanquam Patribus nihil in præsentia de Collegio retinendum visum est. Igitur in Domum Professam Sanctæ Barbara, ædes cum domicilio adiuncto destinatur. His autem non sine multorum admiratione transactis, ut planum fieret plane Deo cordi futuros Cracouiæ hominum nostrorum labores, vbi diu de vna Sede certatum est, ecce altera nil tale agentibus, vltro offertur. Thomas Plaza S. Stephani Parochus, apud quem nihil toto quadriennio velut in statione iam egerant, vbi vidit eos ad S. Barbara migraturos, dolens Paroeciam suam, in qua iam pietatis studia resoruerant, deserui, templum, ac domum omnem Societati, quantum in se esset, in perpetuum tradit. Res deferretur ad Episcopum: is, & postea Pontifex Maximus sunt autores. Patres Diuinæ Indulgentiæ gratulantes eam Sedem in Tyronum domicilium destinant, quod Polonica Prouincia nullum adhuc, nisi Brunsbergæ cum Collegio coniunctum, habebat. Et continuo, qui tandiu nunquam, vbi pedem in certo ponerent Cracouiæ habuerant, duobus suis in templis duplicem aperuere pietatis palæstram: eoque successu, tanta ad conciones, & Sacramenta hominum frequentia, tanta hæreticorum iactura, ut appareret haud frustra tenuisse satanam, dum tot mōras tot bonis obiectat. Verum ecce diuersum cum Stanislao Karneouio Gnesensi Archiepiscopo, Poloniæque Primæ certamen. Is persuasum habens Collegia nostra vnicum conseruandæ, restituendæque religionis, in Archidiecæsi (sic ipse appellat) sua fore subsidium, constituere eam tum Gnesinæ, tum Calisij sic auebat, ut nihil ardentius. Cuius votis cum per Sociorum paucitatem satisfieri non posset: nec noua inchoari Collegia, prioribus non firmatis, expediret: accipiens, ac pius Antistes de suorum Canonicorum sententia, Posnaniense Collegium suæ Ecclesiæ proximum auctis veltigalibus, & amplificatis adibus per-

perficere statuit; ut in eo Philosophicæ etiam, ac Theologicæ disciplina traherentur. Calissij autem, quæ vrbs Silesiæ finitima in Archidiecepsi Gnesnensi est, Collegium mediocre excitare cum latinitatis Gymnasio, vnde iuventus deinde Polniam, quæ bidui abest itinere, ad Rhetoricam, & altiores ceteras disciplinas transfret. Quod consilium, vbi probatum à P. Generali cognouit, miris lætitijs exultans, eique gratias persudiose agens, inter cetera hæc adseribit. Nihil, inquit, mihi hoc tempore gratius, nihil iucundius, accedere potuit. Nunc demum enim sperare incipio vberimos in Archidiecepsi mea fructus, tam ad confutandos nouorum dogmatum errores, ab eorumque tenebris plurimos hominum ad veritatis lucem reducendos, quam ad Ecclesiasticam disciplinam, quæ ex suo cursu plurimum recessit, noua ista quasi plantatione restaurandam, atque conferuandam. Quæ verba idcirco libenter apposui, ut intelligant Posteris nostri, quid ab ipsis expectetur; qua spe attributa, maioribus vestigalia, domus extructæ, & vitæ adiumenta, adeo benigne prouisa. Hoc autem ipso anno gratum specimen fructus Sacerdotes duo Calissij præbuere. Quod cum Gnesnensi Archiepiscopo, idem cum Stephano Rege certamen erat, Grodnæ, Brastæ, Rigæ, Derpati, aliasque alibi Societatis Colonias moliente. Sed ante omnia succursum Liuoniæ est. Aderant è varijs Germaniæ Prouincijs missi à Claudio Generali Sacerdotes duodecim, cum quibus, alijsque Prouincialis Campanus ineunte magno ieiunio in Liuoniam properauit: reliquisque alijs Rigæ, Derpatum septem deduxit XIII. Kal. Aprilis: horum, Sacerdotes erant quatuor, Theodoricus Nauakeschd Westphalus, qui nouæ Sedi præpositus erat, Thomas Busæus Geldrius, Valentinus Hengelius, Hefius, Ioannes Ambrosius Volcherus Thuringus, quibus mox accessit Ioannes Urbanus Polonus. Iacet Derpatum in aperta, amœnaque, & salubri planitie, ad nauigabilem, & piscosum fluiuium Becam, qui in marinum Moscouiæ lacum Peuien octauo inde lapide euoluitur, vrbs è Liuoniæ præcipuis, olim & Sede Episcopi clara. Excepti Patres perhonorifice ab ciuibus vniuersis. Vnus fuit hæreticorum Minister, qui prima statim concione in eos nominibus & conuicijs infamibus debaccharetur: sed recognita Magistratus iussit hominem priuatim coram publico scriba, ac testibus, & pro suggestu palinodiam canere; quod homo ita luculenter, ac verbose præstitit, ut ne in bene dicendo quidem tenere modum visus sit: addens in Pragensi Gymnasio, quicquid Doctrinæ haberet, dum Rector ibi Campanus ageret, ab se perceptum, Nimirum in venenum verterat, quæ hauserat ad salutem. Per simile quiddam euenit Rigæ, vbi cum per vias, & ipso in Templo Sellulariorum, quiddam Opificum, ac petulantium puerorum molesti essent, decretum, quo Senatus hanc vexationem virgarum proposita pœna prohibebat, ad hæreticum, declamatorem concioni promulgandum delatum est in suggestum, eo plane articulo, quo vixdum Orationis partem absoluerat, in qua Iesuitas maledictis profciderat. Ita coactus est deinceps ex eodem ore spiritum frigidum, & calidum mittere. Rigæ, ac Derpati Campanus auditus est in Senatu, quanquam homines perditæ Hæretici essent, diligenter, atque beneuole: de causa aduentus Sociorum in eas partes, de Summi Pontificis beneficentia, de Stephani Regis voluntate, deque Societatis instituto fufe disseruit: digredientem quoque domum comiter prosequuti: deinde, ut mos est magnos viros, publico vini donario vtrobique honorarunt; quibus Patet Catholicos libros dono remisit. Summum iam restabat initijs conuersionis impedimentum, malus pudor, cum nemo auderet erroris laqueos primus exuere, ne non liber, sed transfuga videretur. Adeo est arduus humano generi reditus ad virtutem, cum sit adeo præceps lapsus in vitia. Rigenfi Stationi Leonardus Rubenus præfectus est. Petrus autem Scarga, tum Polociensem, tum vtramque Liuonicam curare iussus. Liuoniam loco Regis etiamnum obtinebat Georgius Raduillius Vilnensis Episcopus, qui cum ad Societatem ditè aspirasset, bis à Pontifice data repulsa, hortatu Campani, ab eoque per Exercitationes Spiritus præ-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

Q 2

præ-

64

Latitia eius
ob admiffum
à Generali
Collegium,
Califficæ

65

Fructuose
millionesper
Poloniam, &
Liunioniam.

66

Miniftrorum
petulantia
à Magistrati
bus coercita

67

Patres à Se
natu hono
rati.

68

Georgius
Raduillius
Societatis in
gressum à
Pontifice nõ
impetrat.

Cardinalis
creatur.

70
Doctrina
Christianæ
laboriose ru-
dibus instilla-
ta.

71
Campani li-
tera ad Ge-
neralem.

72
Pontificium
Seminarium
Claudiopoli
inchoatum.

73
Petri Neoty-
ti Apostasia.

74
Catherinæ
Sueciæ Regi-
næ pia mors
& virtutes.

preparatus Sacerdos, & die S. Stephani Vilnæ à Bolognetto, qui erat Episcopus Massæ, consecratus est. Quo tempore in laudatissima illa, & numerosa Cardinalium creatione Romæ uterque, tum Radiuillus ipse, tum Bolognetus in sacrum Senatum adlecti. Enixè igitur Radiuillo fauente, continuo processum in aciem, per vrbes, pagosque diuinum classicum contra hæreses, contra vitia, contra tartareas pestes cani ceptum, haud sine victorijs pulcherrimis. Nec segnius ab Collegijs iam robustis, quo populorum necessitas maxime acciret, excurreretur. Iacobus Laniskius cum altero Sacerdote Vilnæ Smodecum, & in circumiectum agrum profectus, omnia superstitionibus ita corrupta reperit, vt longe essent Ethnicis propiora ritibus, quam Christianis. Sacrificabant Telluri, Matri Deum, Domestico Lari. Pro apibus, pro seminare, pro pecoribus, rebusque alijs certa habebant sacrificia certis ritibus, aduocatisque sortilegis, vt agnosceres satanicæ ambitionis inuenta. Atque à Sacrificio Telluris quasdam Porcæ, qua faciebant, asseruabant domi reliquias tanta superstitione, vt eas iussi abijcere, metu magnæ cuiuspiam calamitatis, non auderent: & obstupescerent cum ipsi domos ingressi Patres infanda monumenta proterebant pedibus, & corrumpebant innoxij. Principio varietiam terriculamentis pro sua tyrannide depugnauit satani, tamen breui Spiritus Sancti gratia superante, vniuersa gens mire paratam se excipiendæ cultura præbuit. Itaque accitus tertius Vilnæ Sacerdos est, excisæque superstitiones, expiata conscientia, Matrimoniorum quamplurima paria, nullo ritu ante copulatorum, legitime coniuncta, tradita elementa fidei Christianæ. Qua in re, quod alicubi maxime erat pugnandum aduersus hebetudinem, ac pernicitiam memoriæ rusticanae annorum quoque situ obduratæ, hæc adhibebatur industria. Quot Apostolici Symboli numerantur articuli, quot petitiones Orationis Dominicæ, & alia id genus, tot vno ex pago ordine agrestes disponebantur, singulisque sua ordine pars tradebatur. Quam cum demum percipissent, iubebantur etiam per Catechistæ absentiam eodem ordine consistere, quæque acceperant tandiu inter se se retractare, atque conferre, dum totum singuli carmen edidicissent. Alij præterea Sacerdotes Medicum, & Duobus, alij ad Palatinum Trocensem, alij Sluciam ad Simeonem Ducem, alij aliò missi. Feruebat opus, ac fere cum præclaro vbique euentu. Itaque ea nuncians Generali Campanus, Mira, inquit, consolatione perfundor, quam & participo Fratribus meis, dum nouæ semper afferuntur literæ, quæ generales à Collegijs, & quæ particulares ab aliquibus in varia loca missis, in quibus mirabilia operatur Dominus per suos, & multa hominum elicet conuersio, vel ad eam preparatio. Sit Dominus benedictus. Rerum adeo ex voto fluentium causa secundum Deum ipse erat Campanus, qui hausto penitus Ignatij Spiritu, quocumque accedebat per B. Patris Exercitationes, quas ipsemet distabat, domesticos omnes, maximeque Præsides, ad perfectam virtutem instituebat, & incitabat: vnde recens cunctis vigor, & noua cooriebatur impetus: tantoque Euangelici noualis proueniebat cultura felicitas, quanto coloni viribus, & quasi ferramentis instauratis, valentius operi in-

75
Claudiopoli in Transyluania Pontificium Seminarium Possesiuus exorsus est non sine aliqua dimicatione, in eam rem conductitiâ in domo ab Senatu impetrata. Optium in ea Prouincia patebat Euangelio magnum, & Aduersarij multum. Quin etiam omnibus machinis Pater mendacij Diabolus contra pugnantem Petrum Neotyrum Saxonem ab Societate, & Catholica fide abduxit, vt pessimo exemplo, ac nouo Satellite pusillum Catholicorum gregem opprimeret. Sed nulla vis contra Dominum, machinæ nullæ, quam turpiter ab ipsis Hæreticis mox eiectus sit infamis apostata, infra narrabitur. In Suecia quæ reliqua erat scintilla fidei orthodoxæ, videbatur penitus extinctum iri, Catherinæ Reginae morte sublata. Stokolmij xvi. Kalendas Octobris diuinis præmunia mysterijs sanctæ, vti duxerat, vitam conclusit. Specimen singulare edidit omnium virt-

virtutum, fidei præsertim erga Deum, & misericordiæ erga calamitosos; patientiæ super omnia admirabilis, qua dolores acerrimos, ac morbum foedissimum, vnde corpus misellæ totum computrescebat, multos annos pertulerat. Ea crepta, per quam in Suecia Orthodoxa fidei conseruabantur igniculi, statim procella ad eos funditus opprimendos coortæ. Et quidem filia eius ad hanc diem educata Catholicè, cum leuiorem antea quoque præ se tulisset indolem, vbi fida parentis orbata custodia est, ingenium sequuta, ab Ecclesia Sancta defecit. vnicum itaque veluti semen restabat in Sigismundo adolescente, nec dum sui iuris & vndique velut agno circumdato ferocibus lupis, vt hic maxime, & in Transylvania in alterius Sigismundi religione conseruanda, diuinæ gratiæ vis apparuerit. Sed ibi Ioannes Lelesius è Societate diligenter adnitebatur, Stephani quoque Regis auctoritate, munitus, idemque Principis Magister.

In Suecia res erat durior. Ioannes Rex Sigismundi Pater Hæreticus, Hæreticus item Præceptor, Comites, alijque Aulici pessimæ disciplinæ. Sacerdotes de Societate restabant quidem tres, Simon Nicouius, Stanislaus Rachouius, & Albertus Vandolcenus, tamen auctoritatis expertes, omnibus Hæreticorum ictibus expositi, inermes, ac nudi, & Senatores minitabantur impositos in nauim, simul omnes amandatuos, & ab eorum ysu Principem conabantur abstrahere. Quam ob rem dedere operam, vt in Stokolmio digredientem nullus sequeretur Iesuitarum, quod tamen non successit. Quippe tanti thesauri non erat segniter relinquenda custodia. Ad hæc ipse Princeps quanquam non admodum ad speciem grauitatis, sed re ipsa acerrime oppugnabatur. Soror, quæ fidem prodiderat, colebatur, obseruabatur, cum maximo incedebat nobilium comitatu; pauculi Sigismundum adfectabantur, multi non æquis intuebantur oculis, & mustabant nequaquam regnare passuros. Quin & Carolus Patruus aperte volebat Hæreticum fieri: ita vt conseruata tandiu tot inter flammæ adolescentis fide, non renouata modo, sed & longè victa Babylonicæ fornacis miracula fatendum sit.

In reliquis per Germaniam Prouincijs nil magnopere præter ordinem actum. In magnum cessit Viennæ ritus Catholici decus iuxta, ac firmamentum; suscepta etiam cum Dæmonibus pugna, & parta inde victoria. Quippe fuit percelebris in luce Imperatoriæ vrbs, dum Cæsar, ac Legati Principum aderant, in oculis plurimorum gesta, omnibus diu expectatione suspensis. Anna erat Virgo ex pago Manek nomine, propè oppidum Sancti Hippolyti, germanicis octo milliariibus procul Vienna, quam Elisabetha Aua, eademque Venefica teterrima, Satanæ desponsam numerosa nequam Spirituum legione complebat. Tentata apud S. Hippolytum diu curatione incassum, deinde in Cella (qui locus est religiosa in primis Deiparæ Aede, & peregrinantium frequentia nobilis) iam totam per Austriam re vulgata sermonibus, Viennam puella deducitur. Cæsarisque, & Episcopi postulatu Ioannes Nicolaus Donius Collegij Rector adhibere Sociorum operam pene adigit. Qui quanquam opus Societatis norat ab animis magis quam ab corporibus exterminare Dæmones, tamen ne superbissima belluæ atque Hæretici gloriarentur subterfugi metu certamen, indictis in Collegio multis precibus, Sacrificijs, Ieiunijs, verberibus, & alijs, quam Deo acceptis, tam Satanæ exosis pietatis officijs, negotium aggrediendum fidenter existimauit. Pauci initio in Sacellum, vbi depugnabatur ad spectandum quasi testes admissi; sed ipsi Dæmones insana, multiplicique vociferatione theatrum sibi egregie frequentarunt. Qui prætergredebantur exaudiebant varias, & horrendas ferarum voces, ac primo vt interuenerant temere, consistebant; deinde tanquam ad spectaculum publicum accurrebatur. Nec vero solum spectator, sed & bellator veniebat Antistes. Haud obscure est cognitum ab venefica Anu confirmatos principio, & nouo adiutos præsidio tartareos obsessores; adeo obstinata contumacia restiterunt. Vbi data in custodiam Anus est, profligari coepti, alijque subinde, atque alij multis deinceps diebus, ac demum omnes cecidi numero duodecim millia sexcenti, eoque amplius. Pridie Assumptæ in Cælum

75
Eius filia de
fectio à fide

76
Hæresis præ
ualet in Sue
cia.

77
Periculum
Principis Si
gismundi.

78
Energume
næ mirabilis
curatio Vi
ennæ.

Cœlum Virginis Matris peruicacissimus omnium, ac ductor abcessit vltimas afflicta humi Virgine, vbi quatuor ferme horas exanimis iacuit, tenui vix extante vestigio: quo tempore deinde retulit Angelum Cruce armatum sibi conspectum, qui nomine ipsam appellans iam diceret penitus liberatam. Postridie Episcopus in Collegij templo sacrificauit, & rem totam frequentissime concioni exhortabundus exposuit, & Sacrosanctam Eucharistiam puellæ imperijt: quæ mox in Sacrarum Virginum adscripta numerum pie vitam peregit. Auiam quoque veneficam Dei miseratio respexit. Iampridem misera Diabolo se deuouerat, & filium infantem suasu eiusdem enecatam, discerprumque ad vnguentum quoddam conficiendum coxerat: super hæc Heretica erat, & infandis cooperta criminibus; quæ vbi Sociorum hortatibus victa diabolicum pactum rescidit, hæresimque eiurauit, grauius quidem per noctis tenebras ab iratis vexata, & verberata est furijs, tamen incendium, quo viua cremata est, pie sustinuit. Existimarunt Patres ex occasione de Sacris Ecclesiæ ritibus pro concione differendum, quod optime cessit. Multique præterea ad nouæ vitæ consilia, qui in flagitiorum, vel errorum cœno iacebant, erecti, cum illud Energumenæ spectaculum, & Catholicæ fidei veritatem, & futuræ vitæ res, prope ante oculos posuisset. Inuit quoque Orthodoxorum causam vulgatus Constantinopolitani Patriarchæ libellus, qui Protestantium sollicitatus literis, vt eorum exciperet dogmata, non modo non excepit, sed & singillatim scripto refellit: quam confutationem cum Patres Vienna vulgassent, aude multi, vtiliterque lectitabant. Magni enim erat momenti autoritas Schismatici Antistitis, qui cum tam inueterato ab Ecclesia Romana dilidio abhorreat, profanas nouitates recentium Hæreticorum eo grauius reuincebat, quo minus habebatur Papista. Feliciter tumultuaria quadam concertatio Herbipoli cessit. Venerat eo per æstatem Dux Vvitembergenis suis latera succinctus pseudopropheta, qui sciens in ea vrbe Societatis Collegium esse, rogauit Episcopum, vt aliquem ad se Iesuitarum accerferet, cupere enim de ea natione quempiam videre, de qua tam multa vbiq; inaudierat. Adire Franciscus Rapedius Collegij Rector, & Georgius Halenius Theologiæ Professor. Primus Satellitum Vvitembergenium erat Lucas Osiander, qui vbi colloquium cœptum est, de Iustificatione statim quæstionem induxit. Respondere Patres ita, vt haud obscure Hæreticum fregerint, admirante plurimum. Duce, ac proficiente nunquam sibi ante cognitum talia Pontificios de Iustificatione tradere: alia enim sibi à Magistris suis referri. Pervasis Vvitembergam fama cladis Herbipoli à Ministris acceptæ, qui impatientes contumelia totam disputationis seriem promulgaturos se professi sunt. Verum, vt opinor, abstinere, ne se in nouos induerent laqueos, satis gnari non taciturnos Catholicos, nec minus audacter prædicaturos veritatem, quam illi mendacia venditarent.

79
Anus veneficæ, & Hereticæ miraculo conuersio.

80
Lutheranismus à Patriarcha Constantinopolitano damnatus.

81
Doctores Lutherani Herbipoli reuincti.

82
Periculum Coloniae ex Apostasia Gebardi Truchsis Constantia Catholicorum & Nuncij Apostolici sapientia discussum.

83
Ernestus Bauarus in locum eiectionis Apostatae electus.

Quo maius periculum imminerebat Colonia, hoc impensius laboratum. Vniuersa Ciuitas, defectione ad Caluinianos Gebardi Truchsis Antistitis, in summo versabatur diuinarum rerum humanarumque discrimine; Bipontino Duce, alijque Hæreticorum proceribus, inter cætera instantibus, vt conscientia, quemadmodum vocant, concederetur libertas, id est superstitionum prostibulum panderetur. Sed insignis Canonorum, Clerique constantia, itemque Senatûs, & omnium Ordinum pietas singularisque consensus, imminentem procellam egregie propulsarunt. Vbi Franciscus Bonhomius Vercellenis Antistes ad eas res componendas à Gregorio Pontifice legatus, anathema in Apostatam promulgauit, & in Pentecosten noui Pastoris comitia indixit, supplicationem quadraginta horarum in Societatis templo, proposita orantibus certa noxarum condonatione instituit, qua maximo concursu, & religione celebrata, electus est à Canonicis in deiectionis Caluinistæ locum, Ernestus Bauarus ab Leodiensi euocatus Ecclesia. Successit strepitus belli, & iam in conspectu Coloniae per arma, & ignes furor grassabatur hostilis. Sed Deus causam suam protexit, breuique con-

constatum ab Gerardo. militem inopia, fameseque disiecit. Tametsi redintegris subinde viribus aliquot deinceps annis arma impia pugnare cum pijs. Enituit tota in ea re Bonhomij altitudo animi, fiduciaque, & pietas memoranda: qui postquam nouus Antifites creatus est, non dubitauit loco mouere etiam e Clero corruptos; ne si mali semen relinqueret, pro Pastore olim, lupus sufficeretur: & in eadem Nobilissima & religiosissima Ciuitas, quas tum perpetiebatur, calamitates recideret. Audentem itaque pro pietate, quanquam non deerrant, qui ab incepto detererent, ne nouam afferre turbarum materiam, & multiplicare gliscens incendium videretur, Christus iuuuit, & ornauit euentus. Vt appareret sepe timeri, vbi non est timor: Dumque Catholici nimium circumspectant, ac tuta volunt omnia; Hæretici autem, interim non cessant; sed nullo seu iuris, seu pacis respectu sese insinuant, vel intrudunt, non raro plagas religioni miserandas infligi. Inter Colonienfes tumultus non intermissa est à Socijs templi ædificatio: quod cum spectarent Hæretici per ludibrium distabant: opportune ædificant Iesuita, & alij habitabant: Sperabant enim propediem, vbi Gebardi factio præpolluisset, exterminandos; sed exitus ostendit, quo afflato spiritu vaticinarentur. Perductum, ad culmen ædificium est, & à Bonhomio solenni cerimonia, eo populi maiore accursu, quod Colonia nunquam tale editum spectaculum quisquam recordabatur, in templum Domini pridie Assumptæ in Cœlum Deiparæ consecratum. Decessit Treuiris Guilielmus Limburgius ab anno 1551. in Christi Domini Castris bona stipendia meritis, Doctrinæ, pietatisque præstantis: quas aliasque virtutes singularis obedientia vtiliores, pulchrioresque reddebat. At Ioannes Philenius, qui Herbipoli multorum & ipse religiosi stadij annorum, cursum consummauit, non solum domesticis, sed & externis, ipsisque Hæreticis desiderium, luctumque reliquit, Adeo cum esset rei domestica Procurator, suarum virtutum, ac præcipue caritatis, documentis omnium sibi amores obstrinxerat: Laus sane tanto præclarior, & imitatione dignior, quanto difficilius rei nummarie tractatio, apud sæculi homines in religiosis viris approbationem inuenit. Herbipolitanorum quidam etiam Prophetiæ donum in Philenio sibi comperitum narrarunt.

Iam respirabat Belgium, sed vt sunt remedia tardiora, quam mala, lento progressu. Ad afflictam recreandam Provinciam Visitator Oliuerius, cum Austriacas res composuisset, obiterque aspexisset Rhenanas, translatus est. Mirum erat in Alexandro Farnesio, Parmensi Principe Societatis per Belgium propagandæ studium. Eius rogatu, dum alia alibi Collegia molitur, missi ex Treuirensi Collegio per Sacrum Aduentum Petrus Peraxilus concionator cum altero Sacerdote Luxemburgum. Iam ab Rege Catholico ad Collegij fundum, Parmensis Prioratum Vnsfeldungensem impetrarat. Haud minus fauebat initio, vt quidem præferebat, Gubernator Ducatus Comes Mansfeldus. Concionibus ter in hebdomada præter sacros dies habitis, magno cum fructu, aliisque obitis impigre consuetis officijs, cum Peraxilus, ac Socius reuocarentur Treuiros, negauit Comes accitos, vt inde recederent; sed vt nouæ Colonia perpetua ponerent fundamenta: oclusurum se portas ne irent. Et continuo literis ad Rectorem Treuirensis, & ad Visitatorem Oliuerium datis, Collegij institutionem acriter cepit vrgere. Missi & Cortracum extremo Iunio, postulante Magistratu, & alente, Robertus Claysonius, Ioannes Dauid, & Ioannes Fans Sacerdotes cum Laicis duobus, concionibus, Catechismo, Sacrorum vsu mysteriorum, aliisque pietatis operibus, tum fructus vberes legerunt industria, tum cupiditatem habendi Collegij in Ciuibus incenderunt. Tertio nonas Februarij Tornaci decessit Ioannes Mortagna, ab anno 1553. in Societate, quam iam tum Sacerdos iniuit, Sacramentis distribuendis, verboque Dei prædicando egregie operatus, ardentissima vir, & laboriosa caritatis. Tornacensium, apud quos plurimum vite egit, iure Apostolum nomines extat hodieque fructus eius industria in ea vrbe apprime saluber, volente, ac iuuante

Epi-

84

Clerus Coloniensis à Vercellensi Antistite repurgatus.

85

Consecratio Templi Societatis Coloniae.

86

Mors Guilielmi Limburgij.

Ioannis item Philenij, & huius laudes

87

Luxemburgi & Cortraci expetita Collegia Societatis.

88

Ioannis Mortagne obitus Tornaci.

89
Pia, & utilis
eius institutio
ibidem.

Episcopo, sub Magistratus tutela duodecim probatae sanctimoniae congregavit Virgines, certisque deuinxit legibus, quae se totas instituendis puellis paratis, vel alijs, si quae id amarent, deuouerunt. Docebant autem ante omnia elementa fidei, probos, cultosque mores, tum pro cuiusque re ac natalibus, legere, scribere, & elegantiora opera, seu vulgares colus acusque ac tela labores, ut cuique suppetere, vnde vitam tolerarent, vel honeste, pieque exigerent. Iamque eo processit haec disciplina, ut interdum quingentae numerentur discipularum in numero: perque eam haud modica ex parte pietatis cultus, quem vehementer haeresis deformarat, priuatis in domibus expolitus, publice quoque resoruerit. Exulante modo Collegio solebat dicitare Mortagna, se, quemadmodum sperabat, non exiturum e vita, donec Tornacum restitutam Societatem videret, Ipse, uti supra memoratum est, restituit, aedificauit Sacellum, deinde fidelem Deo spiritum reddidit; ac primus in extructa ab se aede sepultus est. In eius locum Domui Probationis, quae vehementer hoc anno amplificata est, Eleutherius Pontanus successit, Valencenis accitus, vbi Bernardus Oliuerius ceptam superiore anno stationem administravit.

90
Varij in
odium fidei
casti in An-
glia.

In Anglia, quod proximis annis Londino, id hoc anno varijs Regni Ciuitatibus morientium pro fide decus additum. Nam, ne motus in Londinensi populo ciceretur maior, simulque ut terror propius admoueretur prouincijs, late per Insulam coepit saeuitia in Dei famulos exerceri. Mancastriae Iacobus Labornus vir nobilis: Vinctoniae Ioannes Sladus: in Castro Andouerensi prouinciae Antouiensis, Ioannes Bodæus, magnae pietatis Laici, pro religione subleui. Sed maxime Eboracum gloriosa Athletarum certamina illustrarunt. Hic Guilielmus Lacijs, Ricardus Kikermannus, Iacobus Tonsonus, Guilielmus Harrus, & Richardus Tirchillus Sacerdotes, eandem omnes ob causam, quod praeter impia regni decreta trans mare dedissent operam studijs, ex auctoritate Pontificis Sacerdotium suscepissent, in Angliam tutandae, restituendaeque religionis causa reuertissent, perduellium poena maectati, magno populi omnes dolore: sed maxime Hartus. Vix felicem Deo spiritum reddiderat, cum in magna spectantium corona multi facto impetu ad patibulum viues nullo periculi sui respectu, intulere se se, nec prohiberi potuerunt, quin certim quicquid ad manum venerat ex reliquijs Pij Athletae caperent: quorum multi protinus capti, & in carcerem dati. Illud haud minus memorabile. Cum ad obscurandam religionis causam iam Heretica astutia permisceret Sacerdotum martyria, latronumque, ac facinorosorum supplicia, post Harti concisum venerandum cadauer, latro admotus patibulo, ac iustus causam quare damnatus erat, palam exponere, elata voce, Quid, inquit, crimen quod & dudum satis vobis enarraui, & vna cum ceteris meis noxis hesterni die Sacerdoti huic, pretiosa morte functo (Hartum significabat) in confessionis Sacramento patefeci, rursus enarrem? Nempe solum restat, ut moriar, nec repugno: illud igitur profiteri velim: me iam mortem non tam mei sceleris quam fidei Catholicae causa complecti, perbeatumque me ducere, quod tam illustri Herois comes efficiar. Ad quae verba cum varie affecta multitudo, alij compungerentur animo, alij taciti consilium laudarent, alij ac praesertim Ministri (vere ministri mortis) etiam vitae pollicitatione ad reuocanda dicta sollicitarent. Iam Dei spiritu (ut aequum est credere) bonus latro astuans, vociferari coepit: rumpite moras, piget iam vita: nunquam fiet, ut quod dixi retractem: Vnicum votum est Martyri huic Sancto commori: cuius beata anima nunc pro me orat: hisque in vocibus cum interclamarent Ministri tolle, tolle, blasphematur, pressis faucibus mortem oppetijt. Paucis diebus comprehensus Sacerdos dum pertentatur, si quid forte rei sacrae gesseret, inuentus est collum fune circumdatus: interrogatusque quid ea res sibi vellet, particulam funis, quo suspenderant Hartum, hoc est, Sacram Reliquiam esse respondit; ac denuntiantibus eodem ipsum laqueo strangulatum iri, Vnam, inquit, tanto honore sim dignus: & in carcerem ducitur. Hos honores

91
Latronis
Poenitentis
felicis obitus.

88
Tornacum
restitutum

res fideli suo Sacerdoti, ac testi Christus Dominus etiam hac in vita rependit. Et sane erat Hartus non alijs modo laudibus, & multa Doctrina, sed virtute quoque singulari spectandus. Dum Romæ egit, specimen obedientiæ, modestiæ, caritatis habebatur, ac præsertim patientiæ in perterendis calculi doloribus acerbissimis. Ob eam inualetudinem in Societatem, quam summo studio petebat, non receptus, enixe Deum rogauit, vt aliquod sibi leuamentum concederet: & apparuit preces auditas. Vbi reuertit in Angliam dolorum asperitas mitigata est, & ille toto pectore ad religionis conuersus utilitatem profecit breui spatio plurimum. Multos corroborauit in fide, multos in pietate promouit, multos ab Hæresi excitauit, quorum aliquor Romam misit, quoad bonorum laborum gloriosum fructum, Sancti certaminis palmam percepit. Londini, quanquam sanguini parcebatur, in facultates tamen piorum auide sæuiebant, & custodia Sacerdotibus complebantur. Præter eos, qui habebantur in Turri, triginta in Hullensi carcere, in Castro Equitis Martij, sex & viginti numerabantur. Qui omnes quotidie fere, iuuante Deo, alijs, atque alijs artibus sacrum faciebant, custodibus nunc ignaris, nunc pretio emptis, nunc conuiuentibus, & interdum clam religioni fauentibus. Summa quin etiam Dei prouidentia fiebat, vt ita clausi sæpe utiliores essent, quam si fuissent liberi. Ad hos enim cum certi, constantesque in eodem loco permanerent, multi, qui Sacerdotes alios reperire non poterant, vel pij colloquij, vel Confessionis, vel etiam Sacræ communionis causa dissimulanter accedebant. Deinde cum semper Londini, aut in magnis vrbibus haberentur, magna negotia opportunius transigebant, quam si peregrinandum fuisset: idque tanto liberius, quod iam pro religione inclusis, vix vlla supererat, aut timendi, aut dissimulandi causa. Mirifice etiam alijs, qui varias ob noxas tenebantur, præsertim iuuenibus, consuetudine ac disciplina proderant: vt multis nocentium receptaculum fieret innocentie Scholæ, vnde plus virtutis breui perdiscerent vinciti, quam vsquam liberi percepturi fuissent. Ad hæc cum sæpe potestas Sacerdotibus fieret interdiu custodia, exeundi cum sponcione redeundi ad noctem, negotiorum per speciem, ad Catholicorum necessitates accurrebant. Adeo Deus, quemadmodum Alanus scripsit, benedixit suorum conatus: ipsaque experientia refutauit humana iudicia multorum, vel clamitantium, vel susurrantium; commodiora tempora expectanda. Quibus, inquit, consultoribus si vteremur, infinitæ quotidie perirent animæ, quæ nunc Dei beneficio seruantur: omnisque patriæ salutis, ac conuersionis extingueretur spes. Neque enim expectanda sunt meliora, sed facienda meliora: & à Deo Optimo, maximo studio, labore, ac sanguine præsertim Sacerdotum, sunt redimenda feliciora tempora. Hac & Sacerdotum inclusorum, ac caterorum industria, Deo incrementum dante, Catholicorum hoc anno numerus vehementer est auctus. Quanquam multa præter hæc causam adiuuabant. Iam sementis è Christi testium sanguine lætam fundebat segetem, quam ipsimet è Cælo haud dubie suis apud Deum precibus nutriebant: eorundem illustrata magis ac magis innocentia multos permouebat. Ad hæc perennia quotannis sacerdotum supplementa operarum amplificauerant numerum. Scripti etiam libri præsto erant tum ad euertendos errores, tum ad pietatem excolendam moresque formandos cum inenarrabili fructu. super hæc, vt Deus pro sua infinita vi ac clementia bonum ex malo elicit, haud mediocriter proderant desertorum quidam, & proditorum suam aperte fussi, ac detestati nequitiam. Nam Ioannes Nicolaus cum ex suscepto ad Turcas itinere Rhotomagum reuertisset, grauibz literis, quæ editæ extant, nefarias suas fraudes retexuit. Laurentius quoque Chadæus palinodia publica malitiam, & impietatem suam desseuit. Præterea Osburnus, & Thomas Alfeldus, si quam tormentorum, necisque metu ignauius succumbendo labem fecerant, eam fortiter Deo porrigente dexteram, excitati resarferunt. His omnibus causis adolefcebat res catholica, & firmabatur. Acces-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

R

sere,

92
Guillelmi
Harti reli-
gionis causa
caus virtutes

Et vtilis la-
bores.

93
Multi fidei
causa in cu-
stodiam dati
Londini.

Tibi plus reli-
gionem
iuuant.

Gratulante
præsertim
Alano,

94
Multi ex He-
resi conuersi
in Angliam.
Huius rei
causa.

95
Lapsi quidam
resurgunt.

fere, & Hæreticorum inter se se dissidia. Namque Elisabeta Archiepiscopus Cantuariensem, Regniq; Primatem Edmundum Grindallum, quia is egre ferebat ipsam nimium ex Archiepiscopali munere ad se rapere, omni iurisdictione spiritali spoliavit, reuocauitque eam ad se se, legatis per prouincias constitutis, qui ab ipsius modo potestate penderent. Ex cuius contumeliâ doloris Grindallo mortuo, in eius locum Ioannes Vlitgiffius antea Vorcestriæ Episcopus suffectus est, capitalis Puritanorum hostis, qui cum multa contra eos volumina prius edidisset, iamque quo plus adeptus erat potestatis, eò impotentius agens vellet vnde quadraginta capitibus, quibus aiebat contineri Anglicanam fidem, Puritanos subscribere, hisque obstinatum esset citius, vt loquebantur, tot mortes oppetere, quot pilos haberent corporis, quam in ea dogmata conuenire, ingens exarsit incendium. Hæc omnia cum religioni fauerent, non tamen deiebat Satan impedimenta multa cum in ipsa Insula, tum extra eam, & vnde minime timenda videbantur, obijcere. Duos qui de Societate fuerant illuc induxit Christophorum Perchinum, & Thomam Landgallum, Perchinus ingenij turbulenti homo è Societatis corpore iam biennio ante abscissus, cum turbas Colonia, & alibi per Germaniam exciuisset, in Angliam reuersus, etiam ab Catholica fide desciuit: & hoc minus creauit omnibus Christi periculi, quo citius plane se lupum ostendit. At Landgallus, vir ætatis, doctrinæque maturæ, Laureti Romæque Pœnitentiarij functus officio, muneribusque præterea sat grauib; gestis, cum ab Generali Romæ accerseretur Anglicanam Genuæ nauim nactus, incertum qua maxime causâ, in Angliam fugit. Hic siue vltro, siue inductus, Regina consiliarios adit. Illi quidem statim disparunt toto Regno: Iesuitam doctissimum suapte sponte ex Italia accessisse, qui profitebatur frequentaturum se Protestantium Ecclesias, alijsque peruersurum, vt frequentarent: eoque nomine aiebant, potestatem ei factam per Regnum omne vagandi, & sacrum vbiicumque libitum foret, impune faciendi. Et Landgallus conciliandæ sibi gratiæ causa iactabat se à Pontifice missum, vt Iesuitas viseret eius Regni, ac reformaret; Sacerdotumque, qui ab Seminarijs venerant, errores doctrinæ corrigeret, & conscientias Catholicorum palliâ irretitas, pristina libertati restitueret, vt suis obtemperantes Principibus salua vita reque familiari Deo pacate seruirent. Audiebant hæc Schismatici totis auribus, & alij imbecilliores: at plerique Catholicorum, vt proprium est omnium alienum pastorem non audire, vel suspicati fraudem Hæreticorum, vel certe, vt erat, Apostatam Iesuitarum esse, procul ab congressu hominis fugere, nec domo recipere: adeo vt miser cogeret Heyuodi amicitiam quærere, vt quem auctoritatem nancisceretur. Heyuodus quanquam enixe rogatus nunquam hominem quem infidum Deo intelligebat, voluit se se committere. Interim Hæretici plus hinc ad suas res, quam ex quavis disputatione, vel carnificina sperantes momenti, famam noui doctoris extollebant, Virum tota Europa sapientiorum inueniri negantes. Vbi res cognita est Romæ, sedulo Claudius aperiendam fraudem curauit, & illum pro Apostata Anglis Catholicis declarandum. Quia infelicissimus dum receptum apud alios non habet, ad cognatos, & propinquos, non magis genere, quam religione nobiles, multumque hominis temeritate offensos, coactus per fugere, extemplo desijt apparere: nec quid factum ei sit, postea vnquam est cognitum. Vix turbo is euauerat, cum Heyuodus ipse nouum commouit, ieiuniorum controuersia, quam sub ipsius Personij, & Campiani aduentum diremptam supra narrauimus, validius excitata. Causam duplicem prætendebat, consensionem cum Ecclesiæ capite, ac temperamentum seueritatis, quam veteres Sacerdotes ex Regina Mariæ temporibus (vti non nemo querebatur) exigebant immodicam, cum ne puerperis quidem esum carniū diebus, quos ipsi obseruabant, concederent. Obistere vehementer quotquot verustiores supererant Sacerdotum non educati in Seminarijs, obiectantes omni vi suffragio, atque etiam Ecclesiæ Anglicanæ Synodis firmatam, sancitamque consuetudinem. Accessere, & ex

96
Cum inter
Hæreticos
turba.

97
Apostasia
Perchini, &
Landgalli.

98
Dissensiones
inter Catho-
licos causa
Heyuodi.

Seminariis doctissimi quique, & grauiissimi cum negarent pertinere ad Gasparem antiquum eius Ecclesie morem abrogare: neque ipsi Romanæ Ecclesie id placere, vt probabiles consuetudines aliarum Ecclesiarum abolerentur. Neque verò decere, aut boni exempli esse, religiosum virum aduersus ieiunia vsque adeo bellum gerere, multoque minime in eadem mensa dum alijs ieiunantibus legitima apponuntur cibaria, ipsi, vt præiret reformationis exemplo, carnes apponi. Non ita fortem Athletam Campianum, non ita censuisse Personium, non ita ceteros, qui iusto prope conuentu statuere nihil mutandum. Quid Heyuodus perpetuum morem, quid prisca consulta, quid noua conuelleret? Perstabat tamen Gaspar in sententia, vt erat non indoctus, nec suarum parum tenax opinio: qui cum suas ad partes è iunioribus Sacerdotibus haud paucos traduxisset; ex his decem ac septem numero, tanquam in Synodi formam congregati, frequentes contra ieiunia decreuere: vnde acrius incitata, totoque regno diffusa, quanta cum offensione multorum, coniectura, hinc capiatur. Rogationum hebdomada, quã illic veteri more ieiunatur, agebat Gaspar Londini apud Mercatorem primarium, qui id, quamuis Schismaticus, in gratiam vxoris Catholicæ permittebat. Vna cum alijs Sacerdotibus ad mensam adhibitus, cum ipse, & alij quidam carnibus, ceteri piscibus vescerentur, Mercator primo irridere coepit eam diuersitatem: deinde cum facti sui rationem docte Gaspar reddere conaretur, non pacatus, sed abalienatus est magis. Ac forte euenit, vt postero die in edictum aduersus Sacerdotes, & Iesuitas recens promulgatum incideret: cuius assumpto exemplo, recta domum ad Gasparem: ac interrogat, ad ipsum ne tale edictum spectet. cumque is affirmaret, verum se apud illum tutum esse: nullam, inquit, Schismaticus à me fidem habes: neque ita mihi vitæ ratio tuæ probatur, vt causa tua velim rem caputque meum in discrimen offerre. Itaque teneris. Rationibus, officijs, precibus contra niti Gaspar; nulla re flecti Mercator: perægre demum precibus summis vxoris, & aliquot præterea Sacerdotum, adhæc bono pecunia promissa numero; potestatem ei fecit abeundi. Vnde noua Gasparem controuersia excepit, conscientiam teneret nec ne pecuniæ promissæ fides. Hisce tricis implicitus Ioannem Curraum Sacerdotem in Galliam ad Personium misit, vt quid facto opus foret cum sapientibus explicaret. Sed cum haud dum Personius ex Hispania reuertisset, Curraus quod olim agebat, de suo ad Societatem accessu transegit. Haud multo post confirmata valitudine Personius ex Hispania adfuit, cognitoque rerum Anglicarum statu, Romam excurrendum ratus, interim ne in deterius vsque res laberetur, Curraum quanquam Notitium (sed erat maturæ pietatis, prudentiæque Sacerdos) remisit in Insulam, valde monitum, vt pro viribus sedare turbas, & conciliare partes studeret. Decretum Romæ de subsidio in Britanniam mittendo, euocandoque ad Personij Alanique Colloquium Heyuodo. Regi quoque Scotiae ad sui custodiam quatuor aureorum millia à Pontifice Personius obtinuit. Qui regressus in Galliam Guilielmum Vestonum de Societate hominem cum cæteris virtutibus, tum prudentia, ac modestia insignem, optime institutum summisit in Angliam loco Gasparis successurum. Sed Deus miro suo artificio lites præcidit. Euocatus Gaspar in portus Rothomagensis conspectum iam venerat, cum repente aduerso vento repulsus in Angliam Hæreticorum in manus venit, & condemnatus est, quemadmodum infra dicitur: ac finis dissensionis captiuitate auctoris impositus.

Interim res in Scotia, ob eam quam supra memoravi, conuersionem, ex spe magna prolapsæ, in locum sane periculosum deciderant. Guilielmus Holtus, qui vnicus in eo regno de Societate agebat, prope Edimburgum iussu Hæreticorum Procerum, penes quos erat Rex, captus, & datus in vincula est. Iam & tormenta parabantur. Sed Rex, quia venerat ab Parente eius Regina commendatus, prohibuit. Instabat tamen Elisabethæ legatus, vt traderetur sibi Londinum mittendus. Sed idem Scotus Rex, Christianissimo

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

R 2

Rege,

99
Eius ea occasione periculum.

100
Personij Pro uidentia in sedandis turbis.

101
Finis turbam captiuitate Heyuodi.

102
Guilielmus Holtus captus, & postea dimissus, in Scotia.

Rege, summaque fide, & cura legato eius Meneuillo orantibus, in libertatem afferuit.

103
Edmundus
Augerius
Sodalitatem
Poenitentiu
instituit.

104.
Ea probatur
a Pontifice.

105
Rex Henricus
in Societatem
commotus.

106
Augerius ea
causa immo-
rito suspen-
sus.

107
Quam inue-
nitur ambicio-
nis,
& inuidia
taxatus.

108
Vera com-
motio Re-
gis causa.

109
Vera com-
motio Re-
gis causa.

Interim Rex Galliarum Henricus Edmundum Augerium Dolani Collegij primordia ordinantem datis manu sua bis literis ad se Luteriam aduocauit; eum vt opera in condenda, quam moliebatur, Sodalitate Poenitentium vteretur, cui XIII. Kal. Aprilis initium factum est admodum speciosum. Nam prater plus ducentos e prima nobilitate, Rex ipse, duodecim Principes, Cardinales sex, tres Duces, Episcopi sexdecim, Abbates plurimi in eam dedere nomina, indutique saccis populo mirante conspecti sunt. Tantum nimirum habet momenti cognita Principis in vnam partem propensio. Ad nobilium corrigendos mores, & conseruandam Catholicam fidem eum conditum coetum ferebant; quem quidam initio Sorbonicorum cum minus probarent, & Fraticellorum affinem haeresi praedicarent, inuidiam eius rei in Iesuitas, vt in rerum inuentores nouarum, conijciebant. Sed is breui euanuit sermo, tum palam facto studio Regis, tum coetu comprobato, ornatoque donis praclaris a Summo Pontifice. Verum inter fausta clarissima Sodalitatis initia, publicamque gratulationem repentina Societatem Parisijs plaga percellit. Vehementer offensus denuntiatur Rex tribus praecipue causis; Quod hominem de Societate audierat vni Gallicorum Principum suasisse, vt is Regi Belgicum, & Lusitanicum bellum dissuaderet. Deinde quosdam in Poenitentiae Sacramento absolutionem denegasse ijs, qui sub Alenconio in Belgio militassent. Postremo quod alienigenae permulti de Societate in Gallia degerent, ac fere penes eos Collegiorum administratio esset: quod Rex videbatur ferre grauissime. Itaque verat post haec praefici, nisi qui de sua ditione sint; ac super ea re Nuncium Pontificium literas ad Gregorium dare suo iubet nomine, vt id ipsum Pontifex Generali praecipiat. Hac denunciatio consternationem nostris attulit eo grauiorem, quo domestica turbanda concordia hinc suspicionum semina iacta sunt. Odo Pigenatius Prouincialis, Claudius Matthaeus Praepositus Domus Parisiensis, Ioannes Sangennotus Rector ibidem Collegij, & si qui alij, in eam facile opinionem venerunt, vt consilium id Regi ab Edmundo suggestum crederent. Vt cumque id ipsis verisimile quae ad manum erant coniecturae facerent, tamen si alia, quae partim ignorabant, partim non aduertebant, reputarent, ita eam persuasionem timidius ituri fuerant. Si quidem literis Apostolicorum Litterarum de gentium Ministrorum ad Romanam tunc aulam scriptis cognitum, postea est, haudquaquam Augerij consilij Henricum Regem, sed suis quibusdam rationibus in modo regimini vti solitum. vt ut se res habuit, plenas querelis literas ad Generalem venerunt, Augerium Ambitionis superbiaque criminantes, quasi is, vt regnum autoritatis obtineret, eos nostrorum quorum praesentia luminibus eius obstrueret, amoliri e Gallia, inuidia ortus externi, coneretur. Hac quamquam ob autoritatem tradentium ex parte credita reperio, tamen erant, & a moribus Augerij, & ab ipsa veritate non parum aliena. Ac vt eius viri egregiam sanctimoniam, quae plenè serius enotuit, his modo non opponam, hoc tantum dicam, homini cuius maximè conspicuum decus, Gallicae eloquentiae insignis excellentia ferretur, nostrorum in Galliam, ex Hispania Italiae profectorum, quippe qui in aliena lingua balburientium, formidandam comparationem non fuisse. Tumebat, tum Gallia non obscuris indicis eorum motuum, qui deinde in maximam eius inclyti Regni perniciem eruperunt, Edmundi tali tempore sententia erat: debere nostros Regis summe Catholici maximèque pij vnice obsequijs haerere: minimè autem populariter in ciuitatibus in eum rumoribus moueri. Contraria quorundam secta erat e Regi tum minus probatis Guisij Principibus paulo addictius pendentium, partim, quod ijs longe Natalium deuincti essent, partim quod religionis tuenda nullam alibi spem, quam in illius potentissima familia patrociniò esse arbitrantur. Euentis illustrata deinde multa sunt quae tunc adhuc densa caligine obducebantur, vt in illis tenebris errantium miserabilior conditio quam vituperabilior culpa fuerit. Sed

Soc. 44
 Sed de his satis. Res enim referre ipsas, vt gesta sunt, non affirmare nostri, est muneris. Isto Regis mandato grauissimè perculsus Prouincialis tanquam in summa calamitate indicitota Prouincia certas poenas, ac Sacrificia, & assiduas preces implorando Dei auxilio, cuius in manu corda sunt Regum. Nec minus ea res cognita Romæ Generalem, & Assistentes commouit. Sed prompta hic fuit, Sanctissimi Patris perpetua benignitas, cui sedulo Claudius, quantum in regio præcepto contineretur difficultatis exposuit. Sic natam, sic adultam Societatem in sinu quodammodo præstantissimæ caritatis, quæ vnum in corpus nationes quamuis diuersas, arctissime copularit. Hoc fuisse Præpositis post Ignatium curæ inprimis, vt consensionem illam, & coniunctionem animorum totum orbem terræ loco Patriæ numerantem, excisis, quas natura, vel educatio ingenerat priuati amoris fibræ, alerent, fouerentque. Hoc decere, hoc profiteri, qui seculo renuntiant. Hoc esse vitam ad Euangelicam formam componere. Hoc valere ad vtilitatem publicam, dum ex vna in aliam regionem subsidia mittuntur, quæ iudicantur aptissima, cum aliquando etiam, quia è certa gente non suppetunt, necesse sit ex aliena supplere, & Christus ipse dixerit, Prophetas acceptos in patria sua non esse. Itaque singulari studio commendatum sibi in proximis Comitibus, vt conseruaret, instauraretque sanctam hanc nationum permissionem: id sibi curæ fuisse, quo foueretur ipsa, consuetudine caritas, & arctius inter se huius Ordinis, quasi vnius corporis membra connecterentur. Hæc & eius generis multa cum audiret sapientissimus Pontifex, vehementer probauit, laudauitque consensionem illam cœlestem, eiusque conseruandæ studium, neque aliud superesse respondit, quam vt conaretur Generalis Regi quoque Henrico satisfacere. Quamobrem Pater ad Prouincialem literas dat, vt accurate Regem edoceat, quam bona fide per Dei gratiam vbique Societas agat: fidelitatem nostrorum hominum ex religione, ac virtute, non ex natione spectandam, ac metiendam esse: idque posse intelligi totius antea acti temporis experimento, cum ad hanc diem nulla commemorari queat molestia per hominem Societatis alienigenam in eo Regno commota. Deinde cum ad rei publicæ vtilitatem summopere interfit idoneos religiosi famulij moderatores imponi, hos difficillimum esse nancisci, quamuis ex Prouincia & natione omni lectio libera sit, nedum certis coangustari limitibus possit. Testimonio ipsum esse Edmundum Augerium, cum Dolani Catholico Regi subiecti hoc idem postulerent, stetisse Societati sententiam, potius nullo modo Collegium, quam cum ea conditione suscipere. De cæteris querelis doceret, quam leges Societatis vetarent, quam ipsemet Claudius priuatim prohibuisset de secularium rerum administratione quicquam attingi; quod si quid quis committeret, eum Rex nominaret, non impune laturum. Nihil esse cordi magis Societati, quam vt Regi Regnoque ad Dei gloriam, & salutem animarum omni studio, cura, labore, ad hæc optima fide deseruiat. His ad Prouincialem perscriptis, ad Annibalem Codretum grauissimum, & sapientissimum Prouinciæ Patrem, cui Augerij tum Iudicium tum vita summè probabantur, quod integritatis vtriusque argumentum erat: hæc proprijs literis Claudius addidit. Illud in vniuersum de toto hoc genere R. V. dicere habeo: maximè repellendam esse à Societate rationem hanc, & ideam gubernationis Politicæ, & humanæ, quæque consilijs carnis, & sanguinis nititur: quia vt in Epistola illa communi ad superiores scripti, non plus locum habet in Religionibus, quam si quis ex principijs Musicis nauim gubernare instituat. Prorsus enim eodem modo toto genere differunt gubernationes communitatum spiritualium, & temporalium, vt in hac ipsa materia nationum, Reges gentium, & qui dominantur earum hoc faciunt, vt suorum potius quam alienorum ministerio vtantur; nempe quod eos in terrenis bonis custodiendis sibi fideliores, & coniunctiores futuros putant. Quæ causæ cum omnino cessent in Religiosis, apparet quam absurdum sit inter eos tamen talem linguam existere; maximè, cum se de terra sua, & cognatione sua exire professi sint, &

vnum

109

Pontifex rogatus à Generali concilio Regem Societati nititur.

110

Literæ Generalis ad Prouincialem Franciæ.

111

Aliæ literæ eiusdem ad Annibalem Codretum.

vnum omnium Patrem habere eum, qui in Cœlis est, & vnam communem omnium Matrem Religionem, quæ eos parturit donec formetur in eis. Christus. Cum igitur sic intelligam nihil magis aduersari posse spiritui Christi, atque etiam vero illi spiritui Societatis; eique maiora damna afferre, quam hanc pestem, statui, cum Dei gratia penitus eam ex Societate nostra euellere; quantum quidem viribus (Christo Domino iuuante) coniti potero. Ac proinde hoc etiam totum planius Reuerentia Vestra indicare volui; vt quoniam ea ætate, & autoritate, atque etiam ijs meritis in Societatem est, vt ei omnes deferre debeant, ipsa quoque in hoc nobis cooperari studeat, & quæcumque occasio ei fuerit in omnium nostrorum animos inducere veram illam indifferentiam, atque æqualitatem ad omnes homines, aut nationes, vt siue barbarus, siue Scythæ, omnes vnum in Domino simus. Et quando hoc bono scimus nos fruituros in Cœlis, demus etiam operam, vt eius felicitatis partem præcipuimus in terris. Nam præterquam quod alioquin nosmet ipsi caritatis dulcedine priuamus, quæ quidem magna est, & contra nosmet in multas tribulationum & amaritudinum spinas induimus, hoc etiam ferme necesse est, vt cum nobiscum inter nos non optime conuenimus, quicquid id est ad externos etiam promanet: cuius rei exemplum recens ante oculos Reuerentia Vestra habuit. Accedit etiam, quod ipsa se Societas multorum opera, & vtili, & opportuna necesse habet priuare, quando in Superioribus, vel huiusmodi ministris deligendis non tam talentorum, quam aliarum rerum exterarum, rationem habere cogitur. Qua in re quod nostrum sit consilium, atque iudicium, puto Reuerentiam Vestram, & alios cognoscere potuisse ex ijs capitibus, quæ non multo ante in Prouincias omnes missa à nobis sunt, vt secundum ea doceremur de ijs, qui ad gubernationem idonei sint. Nihil enim dubitamus, quin quo propius ad eam formulam in superiorum delectu accesserimus, eo maius Societatis bonum, & Dei obsequium futurum sit.

Inter hæc Parisijs Odo Prouincialis post aliquot hebdomadas in propitiando nomine positus, adito Rege, copiamque nactus familiariter differendi, in hunc modum exorsus est, Sacra Maiestas, læti quidem hoc tempore dies, & pacificales aguntur cæteris, nos tamen in mœrore adhuc, ærumnaque, & corporum diuexatione versamur, quod infensum te nobis accepimus. Non enim possumus inde non maxime perturbari. Quippe vt omitam regia ista persona, & propria tua in nos merita, quantam nobis curam, ac prouisionem iniungant, ne quid tibi molestiæ procreemus, satis intelligimus ex regio clementiæ tuæ fauore pendere quicquid fructuum ex nostris laboribus percipere Dei Ecclesia potest: ad quam miseris hisce temporibus omni opo iuandam relicto seculo nos totos deuouimus. Poterat quidem sustentare nos in hoc dolore testimonium conscientiæ nostræ, poterat, & Maiestatis tuæ sapientia, quæ rumores, atque obtreccionem huiusmodi æqua lance mature solet expendere. Verum cum, & nostra, reique publicæ tantum interfit, quid in re sit planum fieri, si per tuam benignitatem licet, exponamus. Cum Rex comiter annuisset, tum ostendit, quam pauci, aut nulli cum Ordinaria potestate præfuisset in Gallia è regnis externis: deinde quam nihil ab hominibus, qui mundo mortui essent, timendum ipsi esset. Diuersa licet nationis, ac sermonis, multi Sociorum essent in Gallia, tamen in eo conuenire omnes, vt priuatim pro eo quotidie preces facerent, & ipsam certatim amarent. Quod si cui de contentiõibus Principum verbum excederet, id præsentem poenâ vindicari. Vbi Rex, vt erat sagaci ingenio, reuerentiaque præsentium notum paucis periculum videbat, Vt concedam reliqua, inquit, & vos Mundo, vt estis, mortui sitis, tamen fieri non potest, quin ipso naturæ nutu magis afficiamini vestros erga Dominos, quam erga externos. Neque ego persuaferim mihi, quin tu magis me, quam Regem Hispaniæ ames. Intervos duo quasi membra esse video, & Collegia, & domicilia religioni dicata (Professorum domos intelligebat) in his curæ mihi non est,

112
Odonis Prouincialis cum Rege Colloquium.

est, qui agant, præsentur. At in Collegijs ubi instituitur regni Iuuentus, plurimum interest, quamdiu rerum hic status est, ut qui præsentur, ex nostro sint regno. Subiecit Prouincialis, neminem præter unum, eumque virum bonum (is erat Bernardinus Castorius Senensis Rector Lugduni). Collegijs præesse externum, & quosdam Lotharingos, quos Regi maxime coniunctos semper existimasset. Hic visus annuere Rex, & de alijs querelis multo apertius, ubi explicata illi Societatis instituta, & vigilantia, satisfactum sibi professus. Cum ad extremum, ut consueta Societatem vellet benignitate complecti Prouincialis submissione ac modestia summa precaretur, plane confirmavit, eoque sensu, ut intelligeres vere loqui, eam sibi valde esse caram, & posse ex eo perspicere, quod eius fidei Caroli Fratris filium, quanquam multi repugnarent, commiserat: & cognituros in posterum ubi usus incideret, quanti eam faceret, quantum amaret. Interim preces quidem pro ipso non intermitterent; sed angorem illum, moeroremque ex eius offensione, quæ iam nulla restaret, omnino deponerent. Ita grauissima cura valde lenita est. Cum vero per astatem Gassottus Secretarius regius Romam profectus, coram ab P. Generali, quid communibus regni, Societatisque rationibus expediret didicisset, & suas quoque ad Regem Claudius plenas modestiæ, & obsequij literas dedisset; & quod gratum eidem fore cognorat, Sangenottum Parisijs, ut aliquid concedendo faciliorem in summa haberet, euocasset, minacissimus turbo in præfens absque noxâ recessit. Duplex Mussiponti excitata est controuersia ab Iurisperitis ad explendam Academiam ab Duce inductis: leuicula altera de ipsius Oppidi nomine, quod cum iamdiu Patres Mussipontum vocarent, hi Pontimussum vulgari nomine congruentius contendebant. Nihil hic digladiandum mouit Nicolaum Clericum Rectorem Generalis, Domini esse rebus suis nomen imponere: Dux statueret, quemadmodum vellet suum oppidum appellari. Qui cum cognouisset, quoniam nomen illud conflatum esset ex Musso Oppido, & Ponte eo loci Mosellæ flumini imposito, conuenientius latine dici Mussipontum: ut Oenipontum, ac similia; quin nomen quoque vernaculum significare Pontem esse ad Mussum, & in ipsius Oppidi commodum non contra, haud dissentientibus iam Iureconsultis, retinendum Mussiponti nomen censuit. Grauior lis fuit altera, per quam spoliare Collegium Receptorum Academiæ, quem adhuc obtinuerat, conabantur. Et quidem libenter honori illi renuntiarum ab Religiosis esset, nisi is fuisset locus, eaque tempora, ut multum Catholica rei interesse putaretur, autoritatem, iusque pristinum tueri. Et id quoque benignitate Ducis, quem ipse etiam, datis in eam rem literis Summus Pontifex incitaret, tandem est impetratum. Late per Galliam defæuens pestilentia eripuit Parisijs Oliuerium Amelium, non multo ante ab Santonibus reuersum, Sacerdotem impigrum, recti exempli, alienæ salutis percupidum; cui ab anno 1552. multis in Prouincijs multa per ministeria præclare inseruierat. Hic ad iuuandos peste affectos cum certatim periculosus labor appeteretur, duo segregati, Antonius Denisus Presbyter, & Ioannes Blanchettus Laicus. Itemque Niuerni Gaspar Deisbochet cum adiutore Philippo, quos in omne discrimen se caritatis gratia dantes: nec diuina modo, sed & humana præsidia summa ægris cura prouidentes; diuina tutela utrobique conseruauit incolumes. Burdegalæ occubuit Carolus Ferronius, necdum Sacerdos; primus ex ea Ciuitate Societatem septimo ante anno sequutus. Qui cum semper singulari virtutum splendore luxisset, sensim tabescens, ut fluentem per se vitam cum lucro perderet, precibus ab Moderatore expressit, ne se docendi onere liberaret. Itaque in eo molesto labore ad extremum usque spiritum lætus perseuerans, ex morbo, qui multos solet præripere vitæ menses, octauo, quo decubuerat die, emigravit. Utile documentum rapiendi temporis, nec ipsa in morte cessandi, in compendiaria magis vitæ, quam breui. Multa per omnem Galliam dum Collegia summo studio postulantur, nec quicquam præter operarum paucitatem

113
Henrici Regis in Societatem benevolentia.

114
Alteratio de nomine Mussiponti.

115
Receptorum Academiæ Collegio reuentus.

116
Mors, & laudes Oliuerij Amelij.

117
Pestis in Gallia, & per eam caritas nostrorum.

118
Caroli Ferronij constantia in munere docendi, & pia mors.

119
Collegia
Rhotoma-
genſe, &
Ebredunen-
ſe recepta.

120
Viles Iulia-
ni Boucleij
labores Se-
denæ.

Et Aquis
Sextijs.

121
Clementis
rem bene
Nemaufi
gerit.

122
Dolæ Colle-
gium inchoa-
tum.

123
Henrici Sa-
merij ad Sco-
riæ Reginam
accessus.

124
Miſſio qua-
tuor Patrum
in Pyrenæis
perutilis.

tatem in mora eſt, Rhotomagenſe, quod Cardinalis Borbonius, & Ebredunenſe, quod cum Ciuitate, Cleroque, Archiepiſcopus ingerebat: hoc in Lugdunenſi Prouincia, illud in Francia, recepta: neutrum tamen multis annis perfectum. Interim Rhotomagi Iacobus Gomulettus, & Barnius, & Thomas Darbiſchirus Sacerdotes excolendis moribus opportune verſati, eminentiſſimis in primis ſacra Comuletti ſacundia; Darbiſchiro Anglicanis exulibus, & ſanctimonialibus præcipue iuandis intento. Ebreduni Valentinus Gerardus etiam hoc anno perfeuerauit, Iacobo Bruno pro virili iuante. Qui etiamnum Sacerdotij expertus, tum diebus feſtis vicina per oppida Euangelizans, tum feſtis magnum adoleſcentium numerum, qui expectatione Collegij conſuebant, in vrbe inſtituens, varij continuique laboris fructus exoptatos legebat. Sub Archiepiſcopatu Ebredunenſi in Delphinatu ad fines Allobrogum Sedena eſt Ioannis Codurij Patria vnius è primis decem. Hic pari operæ contentione, vbertateque frugum, Iulianus Bouclerius deſudauit: ex Gubernatore quamuis Hæretico venia elicitæ, Miſſæ Sacrificium nouem iam annis intermiſſum publice faciendi. Multos ab Caluino abduxit: amplius quingentos iam ſemel, atque iterum hæretica profanatos cœna, vehementerque vacillantes confirmauit in fide Catholica, & expiauit. At cæterorum ex altimo ſcelerum cœno vim ingentem extraxit. Conſimili deinde ſuceſſu idem ad Aquas Sextias, vbi item Antonius Canigianus Archiepiſcopus cum vniuerſa Ciuitate, & Clero, Collegium flagitabat, operam poſuit: & Clementius Nemaufi, cœpta ſuperioris anni perſequens, quamuis inter aſſidua vitæ diſciplina; permultis ad orthodoxos reductis, conſeruauit ſincerum Dei cultum, & propagauit. Euicit, vt ad diuina Miſſarum ſolenia, & ad conciones zere Campano, quod multis annis conticuerat, ſignum dari denuo inciperet: ſupplicationes etiam publicas reuocauit, aliaque edidit reuiuifcentis publicæ religionis indicia. Accurrebant frequentes Hæretici auditum. Et Pater cum res fidei controuerſas plurimum tractaret, duo cauebat; in primis, vt non tam Hæreticorum argumenta verſaret, quam Eccleſiæ Sanctæ liquido explicaret, neruoſeque confirmaret ſententiam: deinde ne quem maledictis offenderet. Inde factum eſt, vt nemo fere reliquus fuerit, non modo è Nemaufiſentibus, ſed è circumiectorum quoque Pagorum Hæreticis, quin illum audire voluerit: ac præter reconciliatos, vulgo omnes erga Catholica dogmata melius animatos reliquerit. Apud Turones quoque, & Santones, & alibi regeſtæ cum fructu. Dolæ in Comitatu Burgundiæ receptum aliquot ante annos Collegium, hac demum ætate tribus miſſis Præceptoribus inchoatum eſt: cui mox duo præterea acceſſere. Præerat rebus ordinandis Augerius, quo, ut dictum eſt, euocato Pariſios, Ioannes Voëllus vir ſane optimus, ac bene doctus ſuceſſit: & hoc ſub annum extremum eloquentiæ docendæ præfecto primus locum Reſtoris Ioannes Sonnerius tenuit. Miſſus hoc anno eſt in Angliam ad Reginam Scotia, quæ Sacerdotem de Societate magnoperè poſtularat, Henricus Samerius natione Gallus. Abijt ornatu Medici, ac nomine inter Procuratores dotalium Bonorum, quæ Maria habebat in Gallia. Per hanc occaſionem Henricus ad Reginam aditum naſtus, aliquot annos magnum fuit illi ad pietatem adiumento, quoad ſuſpicionem iam emanantem, recedendum Patri fuit, & Princeps optima conſolatione omni ſpoliata eſt. Per Valles, & iuga Pyreneorum, qua maxime Aragoniam ab Gallia dirimunt. Caſarauguſta Sacerdotes quatuor miſſi, late diſperſas gentes ab rerum diuinarum ignoratione, & ab Hæreticorum vicinitate periclitantes, pagatim progreſſi menſium quinque Doctrina excoluere. Sub orientem, cadentemque ſolem cohortationes, ſub meridiem catecheſim habebant: interieſta ſpatia repurgandis à prima fere ætate conſcientijs tribuebant, accurrentibus vulgo omnibus, ſequæ totos Patrum manibus, fiducia & alacritate incredibili, permittentibus: quod erat Euangelicis Operarijs ſummi laboris ſuauiſſimum condimentum. Inter hos erat Petrus Villarius, qui iam dudum in erudiendis Tyronebus

bus domi, quasi in umbra versatus, auide expectauerat in puluerem aciemque prodire: eoque impensius in opus incumbens eo simul gaudijs vberioribus complebatur, simul exulti cum plebe pastores, & prater cetera decoros sacrificij ritus edocti. Instituta vbiq; Sodalitas Sanctissimi IESV nominis aduersus consuetudinem iurandi temere, execrandique, & mos praterea vulgo inductus apprime laudabilis, vt formula in occurfu inuicem salutantium esset, Laus Christo IESV. Confamilia per Dioecesim Toletanam maxime per Montes gesta, quo sex Sacerdotes Quiroga Cardinalis postulatu dimissi, Quorum Antonius Castrius cum Alcaratum venisset, ita inflammata est Ciuitas cupiditate Collegij, vt continuo ex collatiua pecunia censu parato, legatisque honoratis hominibus ad Cardinalem, vt Praepositi Generalis consensum sua ipse autoritate eliceret; reque ab eo, studio quam potuit maximo suscepta, vix cum bona gratia obtineri potuerit, ne supra vires Prouincia nouorum domiciliorum onere premeretur. Inchoatum tamen eodem Cardinali Autore Toleti Collegium est sub extremum Octobrem, Rectore Ioanne Lega, quinque apertis classibus, in quibus principio ferme sexcenti, post paulo septingenti numerati discipuli. Burgis Domus Professa ad veterem Collegij formam reuocata est, xi. Kalendas Iulias initio docendi facta. Rectore Emmanuele Lopio, qui nuper praepositus erat. Ea fuit commutationis causa, quod cum Gymnasium Burgenses vehementer expeterent, nec geminari in ea vrbe domicilia expediret, praesertim eo tempore, quo Ciuium multorum impeditis Belgico bello commercijs, fortuna conciderant; atque ex altera parte ad instituendum Collegium Iaenenfis Antistes Franciscus Sarmentus bonam pecuniae summam simpliciter, ne Fundatoris quidem titulo recepto, donaret, visum est, & Ciuium ceterorum, & iuuentutis, vnica Collegij opera seruari rationibus posse. Interim per Dioecesim contiuatae superiorum annorum excursionones, quarum causa duodecim Sacerdotes Christophorus Vela Archiepiscopus in Collegio aiebat: quorum secum quatuor deducebat. Ex his operarius per insignis Petrus à Puteo in Oppido Bribiesca praclaris onustus manipulis, sexto & trigesimo anno postquam in Societate fere assidue Burgis nauarat publice vtilitati operam, migravit in Coelum: id consequutus, quod maxime exoptarat, vt in opere moreretur. Eius corpus cum Burgos referre Patres conarentur, Bribiescani acriter obstitere, inter seque de eo certantibus Oppidi Ecclesijs, Archiepiscopus, qui etiam finus lacrymis, & concione coonestauit, adi principi addixit. Palma in Collegio Balearico Ioannes Cussola verustus, ac probatus operarius ad mercedem vocatus. Duo Gandiae Consalvus Pertusa, post tres & triginta annos laudati laboris, & Hieronymus Ribot vndecima fere ad vineam Dominicam hora conductus: quippe qui cum annum quartum, & quinquagesimum, ageret opulentus, & multa abundans familia, Societati additus, quinque in ea solum compleuit annos, sed plane vberes, ac plenos, singulari humilitatis & obedientiae exemplo par infimis. Tanta animi aequitate decessit, adeo securus de iudicio illo aeterno, vt de sua migratione non secus loqueretur, ac si in Villam quampiam esset animi causa secessurus. Non hac solum fiducia Ioannes Harlemius Madriti supremum diem excepit, sed etiam planè praenouit, praedixitque. Venerat in eam urbem Germanis, Belgisque, cum Belga ipse natione esset, praesto futurus: cum paulo post Erispelate lecto afflicus, sexto ante obitum die accersito Iacobo Auellaneda Rectore, aperte profitetur Deo ita placere, vt ex eo morbo decedat. Cumque Auellaneda ab ea conaretur hominem cogitatione deducere, frustra laborare eum respondit: ita omnino fore. Et interrogatus vnde rem nosset, nihil aliud subijciebat, quam, O consilia Dei arcana! Inde cum multo in dies haberet melius, & dies sextus adesset, Medicus optime iubens sperare, postridie certum se ei pharmacum traditurum denuntiat. Cui ille: hoc die, inquit, quemadmodum praefixum est, cursum meum consummo; nec aliter euenit. Ante mediam noctem malo repente exasperato

Hist.Soc.Iesu Par.v.Tom.1.

S

rato

125

Alia pariter fructuosa per Dioecesim Toletanam.

126

Alcaratiense Collegium recusatum. Toletanum inchoatum.

127

Domus Professa Burgensis in Collegium mutata.

128

Pius obitus Petri à Puteo, & de eius corpore certamen.

129

Aliquot Sociorum bonamors; in ijs Hieronymi Riboti.

130

Ioannis Harlemij constantis praedictio mortis euentu probata.

131
Mors Mi-
chaëlis Gu-
bernij.

132
S. Sebastiani
tutela effi-
cax in pe-
riculis pesti-
lentia, per-
specta.

133
Schola Gra-
na aper-
ta.

134
Societati re-
stituitur Col-
legium An-
grense.

135
Conimbric-
ensis Colle-
gij pericu-
lum.

136
Res Ango-
lani Regni.

137
Origo Belli
Lusitanorum
cum Rege
Angola al-
tius repeten-
da.

rato dum circumstant Socij, & commendandis animabus consuetae preces pronuntiant, ad eas voces, Suscipe amicum ferui tui, tanquam somno excitatus apprehensa Rectoris manu. Ecce iam finis, inquit, Et continuo exparat xviii. Kal. Ianuariis. Eodem mense Valentia Michael Gubernius, qui post multos annos, cum plausu, nec sine fructu in Diuini verbi praconio exactos, labefactata ex apoplexia memoria, deinde paralyti diuturna vexatus, obscurus, ac veluti puer, in patientia solum, & humilitatis exercitatione aliquandiu vitam extraxerat, mortalitatis miserias exiit. Dicitur ipsemet solitus cum floretet, prae sanctae studio humilitatis vitam ingloriam, & obscuram optare, Gliscente per Boeticam contagiosa lue, apparuit benignitas Dei in Socijs protegendis, Malacia imprimis, vbi cum se in agrorum utilitates liberaliter darent, & vndique contagiosis circumseptum esset Collegium, lues tamen nullam ex eo contigit: quod Patres praecipue Sancti Sebastiani tutelae, cuius in nomine ades Collegij sacra est, tribuebant. Hispanensis Domus Professa Fundatores declarati Ioannes Antonius Vicentellus, & Brigitta Vicentella. In Granatense Collegium, quae dudum impense Ciuitas expetiuerat studia latinitatis ad ducta octauo Idus Maij, quae initio plus trecentis, ac subinde plus quadringentis discipuli frequentarunt. Adornandis inijs sacra omni, Ciuilique nobilitate spectante, praeter multiplicem circa aream mutarum potipam, & concinnum in pulpito drama, supremae classis Praeceptor Andreas Rodericus est suggestu Oratoris voce praesulit.

Lusitana Prouincia Angrense in Insula Terria recuperavit Collegium amissum, vti supra narratum est, dum Insulani Philippi Regis imperitum detrectant. Nono Kal. Iulias centum instructa nauibus classis aduersus eam Insulam Olisippone soluit, in qua Petrus Freires, & Gregorius Matta Sacerdotes cum Balthasare Consaluo, & Balthasare Almeida comitibus Laicis de Societate profecti, sedulam nauarunt militi operam, cum in navigatione, tum in prima irruptione in Insulam, valde ferocia, & auaritia militari colibita Edicto, quod Classis Praefectus Aluarus de Bassan Marchio Sanctae Crucis P. Gregorij suasu promulgauit. Postridie quam capta vrbs est, Marchio ad Collegij Templum tetendit, in eoque sacris interfuit, atque omnia, quae apparuere Societati restitui iussit. Ibidem Magnae Matris Assumptae die cum fore, ac splendore omni bellatorum, rei successum gratulaturus, Eucharistiam pie suscepit. Restaurando Collegio Freires, & Consaluius Angra relicti, redeuntem classem Gregorius cum Socio sequutus, Gadibus quo Classis appulerat, vita mortalis cursum confecit, triginta annis in Societatis laboribus cum suo, plurimorumque profectu consumptis, propter morum suauitatem praecipue omnibus carus. Maiore quam pro specie Conimbricense Collegium defunctum procella est. Academiam, cuius pars est Collegium, iussu Regis cum Emmanuel Quadrius viseret, Collegium quoque suo iuri subditum contendebat. Protulere Patres concessa sibi a Rege Sebastiano beneficia, per quae solum ijs licebat, quos Societatis Praepositus Generalis mitteret, Collegium illud spectare. Quae dum Rex iubet expendi, interim, quanquam non finita causa, libertas religiosa stetit, nec aditus innumeris turibus apertus.

Memorable hoc Anno Prodigium nostrae Africa historiae suggerit, repetitum vsque ab Auo Moysi, & Iosue, victricis Orationis exemplum, quo bellum anceps, & diuturnum, nobilissima forte omnium, quas vnquam Lusitani de Barbaris gentibus retulerunt, victoriam perpetratum est. Verum antequam ad istam narrationem aggredior necessarium ducio repetere ex memoria aliquot retro Annorum distinctiorem aliquam notitiam, cum rerum Originum, opumque Angolani Regni, tum foederum ab eius Regibus cum Lusitanis initorum. Ex hac enim informatione duo video sequentura appropinquem vtilia in rem, quam ago. Prius, vt non vacillet lectoris fides quando audiet exercitus plus quam Decies Centenorum Millium Lusitanis oppositus, quae

quasi gentium istarum haud quaquam esse potuerint opes tantæ. Alterum ut quiuis intelligat iustissima fuisse isto Bello arma Christianorum à scedifragis iuris gentium violatoribus, & sæpius periuris, debitas pœnas repetentium, quæ proinde manifesto cœlestis auxilij miraculo diuinitus fuisse comprobata non incredibile videri debeat.

Ambundi communi, & patrio nomine dicuntur innumerabiles populi, qui partes Aquilonarem, & Australem vltimæ Æthiopiæ, latissimis diffusas tractibus obtinent. Terra est Zonæ illa quidem torridæ subiecta, ad nonum, fermè gradum altitudinis poli Australis, Brasiliæ Oram, in quâ Pernambucum est, ex aduerso respiciens. Cæterum, & salubris, & fertilis. Etsi enim, quâ vergit ad Mare propter restagnantes fluminis Coanzæ aquas, palustres Cœli grauis Regiones habeat, minus idèò habitationi hominum opportunas: tamen quâ introrsum recedit, in latissima porrigitur æquora Camporum, amœnarumque herbosa intercollia vallium; frigidorum passim fontium, & amnium, perennibus irrigua lapsibus; felicitium quoque arborum, frugumque optimarum vberi vbiq; ditia prouentù: Nisi vbi fœti argento Montes horridâ exueci, & exusti soli sterilitate squalent; vim suam intus totam in pretiosi elaboratione Metallum consumente naturâ. Cultæ hic iam olim, & numerosâ refertæ sobole Dynastiæ ad septingentas triginta numerabantur, Morindæ vocabulo patrio dictæ, nullo inter se communi iuris, aut imperij coniuncta vinculo: Sed suis quæque supremis, & nihil cuiquam obsequij debentibus subditæ Regulis, quos lingua ipsorum Sobas vocat: Hoc statu erant Ambundorum, res cum Iacobus Canus Classi Lusitanicæ Præfectus, auspicijs Ioannis Secundi Regis, Congi Regnum finitimum Ambundis, non ad amicitiam modo Lusitanorum, sed ad fidei quoque, ac Religionis Christianæ professionem adduxit: Hinc armorum quoque Societate inter Congenses Lusitanosque contractâ, miris apud eas gentes Europæorum facinoribus increbrescere nomen, ac decus ipsorum capit. Exstitit sub hæc tempora inter Regulos Ambundorum, quidam vnus initio Morindæ Soba, Angola nomine. Is non vulgaris homo consilij, atque animi, cum arte, vel casu, aliquot simul minutarum eiusmodi ditionum ius, atque imperium in suo vnus capite iunxisset, Societatem, ipse quoque Lusitanam expetiit, & eius opportunis auxilijs ita est confirmatus, vt breui tempore singulos adortus Sobas, vniuersam Ambundorum gentem suo Dominio subijceret, & ex angustæ Prouinciæ Regulo, Magnus Imperator fieret; vnde, & proprio Angolæ nomini Ienene cognomen adiunxit, quod Æthiopicâ tractuum illorum linguâ magnum sonat. Hoc principium noui Regni fuit ex triginta supra septingentas Dynastijs vnus in præpotens Imperium coalescentis: Cui Lusitani nomen à primo Authore posuerunt, vt Regnum Angolæ diceretur. Porrò in hoc Angolâ Ienene Vafri homine ingenij ac subdoli, spes Lusitanos defecit sua, quam è Regis Congensis facili ad Christi Religionem traductione conceperant, istum quoque, ac subiectas ei gentes Christianæ legi conciliandi. Etenim hic Veterator callidus ostentatas ad illecebram utilitates ex Commercio, ac Societate Lusitanorum, ita percipiebat, vt pios insidiatores, quippe non alium magis ex eo quæstum, quam salutis ipsius propriæ, suorum cum ipso commodorum communicatione, captantes, præroso, quod dicitur, hamo fugeret. Inter secundas post Religionem causas, quibus Lusitani iam ab initio moti fuerant ad Societatem cum Ambundis ineundam, quæque ipsos deinde inclinauerant, ad firmandum auxilijs Angolam Regem non postrema erat spes ostentata potiendi Fodinis Argenti copiosis, ex quibus massa in specimen iam olim ad Principem Henricum, Nauigationum longinquarum primum Authorem, & quoad vixit Moderatorem summum, perlata fuerat: quas ille primitias pro suâ præstanti Religione Deo Sacrauit, Calice inde argenteo iusso fieri, quem incruenti Sacrificij Ministerio dicatum voluit. Foui istam expectationem Angola Ienene quoad vtilem rebus suis credidit: Cæterum, vt fatis stabilitum sibi sensit Imperium, Lusitanos

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

S 2

uarijs

138
Nomen verum, & situs populorum Angolani Regni.

139
Fertilitas Terra Ambundorum.

140
Septingentæ eorum Prouinciæ.

141
Initia Notitiæ, & Societatis Lusitanorum cum Ambundis.

142
Angola Ienene Dynastijs Ambundorum sub vnus imperium cogit.

143
Spes suæ conuersionis ad Christum eludit.

144
Fodina Argenti oblata Lusitanis.

145
Deinde contra fidem negata.

146
Dirempta
Lustranos in
ter; & Am-
bundos Com-
mercia agrè
fert Angolæ

147
Missis lega-
tis Euange-
lij præcones
impetrat.
Quos variè
Iudificatur.

148
Legatio vlti-
ma Angolæ
Ienene ad
Io: III.

149
Paulus Dia-
zium cum
quat. PP. So-
ciet. ad An-
golæ missus.

150
Perfidia An-
golæ Dambi
in Lustranos

151
Paulus Dia-
zium remis-
sus in Lustra-
nam.

152
Angolæ Dā-
bi postulatū
enr. & qua-
tēnus satis-
factum.

varijs deinde Iudificationibus differēbat; dum promissam ab illo suam Con-
uersionem ad Christum; & ex argentariā Secturā Metallī suo sumptū fodien-
di speratam facultatem repeterent. Quare diremptā infidā Societate, De-
stitutus à Lusitanis ingratus Rex; carebat ille quidem facile militaribus il-
lorum auxilijs; quippe inter suos optimè fundati, & abundè magnis iam
nitentis opibus, Regni securus; tamen gustatis Europæi Commerciij prouen-
tibus quanto suo damno fraudaretur; experientia illum admonebat præsen-
tis egestatis, quoties eam cum copiarioribus Mercaturis importatæ me-
moriā comparabat. Accedebat emulatio finitimi Regis Congi, quem ex-
ternis mercimonijs solum ditescere haud æquis oculis videbat. Huic er-
go cupiditati simulatum Religionis studium obtendens, Magistros Euan-
gelicæ Doctrinæ subindè institit à Lusitano Rege petere: non aliā condicione
intelligens Europæas naues ad suos portus appulsuras. Missi sunt semel, at-
que iterum Christiani Sacerdotes ex Insulā propinquā S. Thomæ Lusitana
Ditionis, & inter eos insignis Professor Ordinis S. Bernardi: sed cum
obstinatione gentis, & varijs fraudibus astuti Regis fieret, vt illi, aut ir-
ritis consumpti laboribus interirent, aut vexati malis artibus redire vi-
de venerant, cogerebantur, magni semper conatus optato successu carue-
runt. Vnde ad extremum desperatā re Lusitani, renunciatā toties infido
Regi amicitia, eiusque portubus vitatis, cum alijs constantiori fide Socie-
tatem colere solitis Gentibus Africana Commercia frequentabant. Cum
ecce tertio ad Ioannem Lusitaniæ Regem eius nominis Tertium, decerneret ab
Angolæ Ienene Ambundorum Rege splendida legatio, quæ priora exulare,
& in posterum polliceretur: non modo liberam, & tutam Lusitanis Sacerdoti-
bus apud Ambundos commorationem fore, verum Regem quoque ipsum de-
turum ijs operam; adeoque manū ipsorum Sacris Christiani Baptismi aqua
quamprimū ablui cupere. Peruenere in Lusitaniam Legati cum his mandatis
mortuo paulò ante Ioanne Rege, Reginā Catherinā eius viduā pro nepote Se-
bastiano per atatem adhuc infimam regimini impari, Regni res administrare.
Ea de Sententiā Consilij Regij Paulum Diazium de Nouæz Legatum de-
stinavit ad Angolam, adiunctis ei quatuor è nostrā Societate Patribus qui anno
1560. Soluentes Vlyssipone, cum ad Amnis Coanzæ Ostia venissent, cognoue-
runt ex indigenis fato functo Angolæ Ieneni successisse in imperio alterum
Angolam cognomento Dambi. Hic paulò post de aduentu Lusitanorum ce-
tior factus excepit legationem benigno vultu: sed mox prædæ cupiditate mi-
tatus, legatum & Patres coniecit in carcerem, Naubusque direptis Lusi-
tanos omnes interclusā fugæ spe durā inter suos seruituti mancipavit. Sex
rotos annos iniuria tam vehemens, sine vllō laxamenti solatio sauire perleue-
rauit: iamque eius vi plerique Lusitani, & in his duo è Societate Patres ar-
minis, & egestate consumpti perierant, cum septimo demum anno miseratus
Barbarus Rex tristes Reliquias Lusitanæ, quam opprefferat Classis, aut portibus
absumptis, quas nefario latrocinio rapuerat eius opibus, nouas auaritiæ præ-
dæ quærens, apud Paulum Diazium de Nouæz adhuc superstitem sibi sissi in-
sum excusauit, quæ Regni nouitas, & Consilia suorum peccare se in eum, vi-
aiebat, coëgissent; adiunxit, se meliora consilia sequi certum, cupere, ac con-
tendere ex ipso, vt in Lusitaniam reuertens interpretis suæ poenitentia, & offi-
ciosa voluntatis apud Regem Sebastianum esset. Eique suo nomine fide-
daret, se Religionis Christianæ Mysterijs initiari decreuisse, tum ceteris omni-
bus officijs Lusitanam Societatem constanter, ac sanctè colere. Mitteret Rex il-
videretur classem, cui appulsæ argentarias statim Cambambiæ venas in æternam
attributurus possessionem esset. Duos, qui supererant Patres eius reditū obfides
& illius, quam parabat ad Christum conuersionis administratos, retinere interim
apud se velle. Talia cum sic remissus in Lusitaniam Paulus Diazium apud con-
siliū Regium, cui tunc Henricus Cardinalis Regis Sebastiani patruus præerat,
exposuisset; & si neminem fallebat, quam parum fidei promissis egentis & fra-

dilaſſi Tyranni deberetur, tamen reſpectus maximè duorum Patrum, qui apud
 ipſum captiui manſerant, & ſpes veriſimilis redigendorum in poteſtatem ſæpiùs
 promiſſorum eius Terræ Metallorum, Regem ac Procereſ impulit ad nouas eò
 copias, Prætoris viri fortis atque induſtrij ductu, mittendas. Non alius ad id
 aptior occurrit ipſo Paulo Diazio de Nouaëz, locorum, & gentis, ipſa longi
 exilij patientiâ perito. Huic ergo editis mandatis, ne ſe ac Claſſem vltra
 quam oporteret Barbarorum poteſtati permitteret, ſed ſtatione ſecurâ muni-
 tis Caſtris, ex tuto, quæ in rem viderentur cum ijs tranſigeret: Naues ali-
 quot armatæ cum idoneo fortium militum numero datæ ſunt. Addita Patrum
 noſtrorum non numerosâ illâ quidem, ſed lecta manus, Præfecto Balthaſſare
 Barreyrâ nota prudentiâ, ac pietatis Sacerdote. Dum hæc parabantur
 finem viuendi fecit Angola Dambi: ei que ſuffectus in imperio eſt Angola.
 Quiloanga (nam primi, & clariffimi Regis nomen hiæ quoque, vt in multis
 olim gentibus contigit, omnis auſpicijque captandâ felicitate, certatim
 ſucceſſores affectabant.) Eâ vice rerum delatus cum Claſſe ad Ambundorum
 Oram Petrus Paulus Diazius ſub finem anni 1574. Loandæ vicina Inſula
 deſertum portum arce, ac præſidio munitum tenuit. Inde legatos cum mu-
 neribus ad Quiloangam miſit nouum Regem: qui delinitus ſpecie, ac præio
 donorum, facilè promiſit ſe quibus legibus Deceſſor ſuus conueniſſet, Pa-
 cem, ac Societatem cum Luſitanis incorruptâ fide culturum. Hinc ſtatim
 copia Patribus Euangelij promulgandi libera facta eſt, quâ ſtrenuè vſus pro
 ſuo ingenti Diuinæ gloriæ ſtudio Balthaſſar Barreyra, ea perfecit, quæ duo-
 bus hunc precedentibus annalibus à nobis ex parte narrata ſunt. Sed cum
 interim Prætor Mandatorum Luſitani Regis, & promiſſorum Angolæ memor
 ad argenti metalla pergere cum armatâ manu inſtituiſſet, nudante perfidum
 animum Angolâ Quiloangâ, & cum armatis copijs viam intercludente, ea
 pati atque agere Luſitanos contigit, quæ altero tertioque ab hinc anno me-
 morauimus. Hoc demum perruptis omnibus obſtaclis in Cambambiam vbi
 ſunt illi argenti feraces Montes, Prætor Diazius cum exercitu penetrauerat,
 quando ecce ſubito excuſſo torpore, quem clades nuperâ incuſſerant, ſæuior,
 quam vſquam efferatiorque Quiloanga exurgens, Ambundos latè omnes, &
 totas illas ſeptingentis ditionis ſuæ prouincias, ad arma tumultuoſiſſimè
 concitauit. Ruebant conſternati vacordi furore leues populi, ſpem ſequen-
 tes inſanam delendi funditus Chriſtiani, Luſitanique nominis, & prædæ in-
 gentis potiundæ. Vix fidem numerus inueniet, tamen, quod concordibus,
 & oculatis grauium virorum testimonijs conſtantiffimè affirmatur ponant:
 ad duodecies centena hominum millia ſteriſſe in armis cum Rege Angolâ
 Quiloangâ memorantur. Non ij tamen omnes Regis auſpicium primò ſequu-
 ti. Pars è primâ deſtinatione mutati tranſfugio fuerant. Diximus aliquot
 Sobas ad Societatem Luſitanorum allecctos, copijs proprijs eorum caſtra fre-
 quentaſſe. Hi plerique omnes territi minis, & multitudine copiarum Re-
 gis, palam Socijs deſertis ad eum conuolarunt. Vnus immortalis memo-
 riâ dignus Songa Banzæ Regulus, Regis Quiloangæ Socer, quem tertio hinc
 anno, Pauli nomen in Baptiſmo accepiffet documus, conſtans in fide Societatis,
 & Religionis manſit, & cum triginta millibus ſuorum, fortunam ad extremum
 ſequi trecentotum Luſitanorum (non enim plures in ijs Caſtris numerabantur) in-
 genti animo conſtituit. Haud paruum momentum fuit ad eum eiufque milites in
 iſtius Conſilij generoſitate firmandos in præſenti oratione Balthaſſaris Barreyræ.
 Is eadem Authoritate, qua ipſis paulò ante Chriſtiana dogmata perſuaſerat
 flagranti vultu Diuino zelo concursabat paſſim ordines Neophytorum Æthiopum,
 timere illos numerum hoſtium vetans, Deum enim Chriſtum cuius ſacra ſuſcè-
 piſſent, vnum omnibus præualentem, & cum eo innumerabiles, atque im-
 mortales Militiæ cœleſtis exercitus ipſis adfuturos. Ab his ad Luſitanos verſus:
 ſtate animis, aiebat, nec multo pauciores eſtis quam Gedeonis Milites, qui Ma-
 dianitarum, & ipſorum Æthiopici generis, parem huic multitudinem etiam
 incr-

153

Paulus Dia-
zium Prætor
cum Claſſe
ad Ambun-
dos miſiſus.

154

Mors Ango-
læ Dambi, &
ſucceſſio An-
golæ Quilo-
angæ.

155

Huius fauor
erga Luſita-
nos.

Deinde per-
fidia muta-
tus.

156

Quiloanga
in Luſitanos
bellum pa-
rat.

Ingètes eius
copiæ.

157

Socij Luſita-
norum ab ip-
ſis deſciunt.

158

Pauli Songæ
inſignis Con-
ſtantia.

159

Balthaſſaris
Barreyræ
vtilis opera
ad milites
conſirman-
do.

inermes profigarunt. Nec illi tamen Dei Matris, quippe nondum natæ, opem iuuabantur. Vobis huius iam regnantis in Cœlo clientibus nutu eius, ac nomine denuncio, certam illustremque victoriam de ipsâ his Barbaris sâ quorum facilego ludibrio Sacram eius effigiem paulo antè fortissimè vindicatis. Magna vobis merces eius meriti constabit. Nec in longum differenda. Crastinus dies est Anniuersario Ecclesiæ ritu, Deiparæ Mariæ Purificationi recolenda: Sacer; ite cras auspicatâ luce audentes in prælium. Vincetis. Spondeo. Immo vobis cessantibus vincet ipsa, quæ aciei ordinatâ instar vna est. Eundem me Authorem spei, & periculi participem habetis: facite vos ego quoque conceptæ Cælo Authore fiduciæ confortes habeam. Nec cessabo pugnantibus vobis: Sed efficaciori genere armorum, oratione, & manuum ad Cælum protensione dimicabo. Hæc loquentis vultus, atque oculi cælesti ardore fulgurantes Diuinum spirabant quidpiam, quod quamuis incredibili promissâ fidem adstrueret. Parte inde noctis excipiendis Militum Confessionibus impensâ, curauit idem Pater, vt totum antemeridianum tempus postridiani festi sacrificijs, Sacramentorum participationibus, supplicationibus, atque id genus Religiosis Officijs à toto exercitu consecraretur. Sacris peractis, & quod sit cuique arcana quædam despondebat fiducia, litatis, mira passim extitit in omnium animis ad frontes ipsas exterius eminentis alacritas. Ante omnes Paulus Songa, cui summam secundum se in totum exercitum potestatem Lusitanus Prætor esse iusserat, capere gaudium non poterat, nec tenere se quin per suorum ordines volitans, vicinus Commilitones, exclamaret: nec nostrum hoc prælium sed Dei est, eius opem, eius ductum nobis deesse non posse planè certus sum. iussis interim militibus curare corpora, & expedire arma, quietis aliquantum in Castris fuit. Sub hæc paulus Songa pro suo munere speculandis hostium rebus attendebat. Castra Lusitana in Planitie munita erant, quam à tergo claudebat Coanza fluius. Eminebant à fronte iuga plurima præruptorum Montium, quos Quijoanga immensa illa suorum Æthiopum turba infederat. Cum hos obseruaret Songa curiosus, animaduertit hæere hostes in loco constantius, quam pro gentis more: densari etiam in stationibus, ac fremitu motu, cæteraque specie, parantium aliquid iudicium præferre. Adit continuo Prætor, qui tum fortè in Prætorio eâ ipsâ de re Consultans cum P. Balthassare sedebat, & ait gentis, inquit, me meæ mores fallunt, aut irruptionem in munitiones nostras conditam in noctem imminuentem apparant. Quanto autem vtilius nobis sit in Campo, atque in acie de die pugnare, quam cœcis tenebris stipatos intra Vallum consiliari inter sarcinas, prodesto cernitis. Quare mea quidem sententia est, protinus educendas in prælium legiones esse. Probauit rem Prætor, & pugnae signum exercitui volenti, & parato dedit. Prodiabant læti milites acclamantes nomen Mariæ Victicis, quam eis vocem, velut militarem Tesseram Barreyra concionabundus edidit. Ipse directâ iam acie locum capit, vnde sublatis in Cælum Oculis, & eodem manibus intentis, Diuinum auxilium ardentissimis precibus poscebat. Hora erat post meridiem fere tertia. Quando Barbari promoueri Christianam aciem versus radices suorum Montium cernentes, certatim è cunctis simul partibus cum impetu descendunt, densissimas sagittarum nubes eiuculantes. Hic primum experimentum non frustra sperati Cælestis auxilij fuit. Nullum è tot millibus telorum in nostros licet intra iactum iam progressos, ictum pertulit. Emissa iacula Diuinâ vi reflectebantur in Auttores, qui passim cadentes foedâ strage decliua Montium latera complebant. Instare Christiani tanto acrius, globos plumbeos æneis emissos rubis, quam creberrimè vi flammæ, ac sulphuris iacere, quorum nullus irritus volabat. Fundæ quoque, & arcus Æthiopum Paulum Songam in prima acie fortissimè pugnantem sequentium, nusquam sine graui, & multiplicatâ noxâ intendebantur. Cum hæc diu fuisset fortuna prælij, multique subinde Nuncij Barreyram interpellantes docerent iam cuncta latera Montium

160
Et victoriam
certa ipson-
fio.

161
Paulus Songa
Autor
mundi præ-
lij.

162
Pugna auspi-
cjs Deiparæ
incepta.

163
Barbari suis
ipsorum iacu-
lis confodiu-
ti.

164
Barreyra
oratio inter-
pellata ce-
ptam victo-
riam abrum-
pit.

tium cadaueribus hostium contrata cerni, nostrorum nullum cecidisse, ne vulneratum quidem sciri quemquam, his ille facile persuasus debellatum, esse, currit ad Pratorem, victoriam gratulaturus. In ipso momento fugientium, passim prius Ambundorum, manipulus obuertit audacter vultum, sagittas ei acutatur, vana alterumque mox alios vsque ad septem è nostris sternit. Quo aspectu ingemiscens Prator ad intempestiue gratulantem Barreyram versus, redi sis, inquit, ad Orationem Pater, redi si nos saluos vis. percussit ille peccatis credulitatem suam damnans, & positis iterum genibus, profususque lacrymis propitiari numen institit. Hinc iam emendata statim offensione cursu capto victoria processit. Obuersi in istum hostilem Cuneum Lusitanorum fortissimi suorum cades copiose sunt vlti, pertinacissimis confossis, cæteris fugatis. Iam sol occubuerat, & densa nox ingruens, quæ victis profutura videbatur, victoribus non minus vtiliter, quam lux ipsa militauit. Clamor minax, ac multiplex Vincentium, gemitus cadentium, bombi scloporum, tormentorum ex are tonitrua, desperata vociferationes passim fugientium abiectis armis, terrore per noctis horrorem multiplicato increbescentes, extremam confectione superstitibus dementabant, vt velut cæci in caeco impetu ruerent, Vorago hiabat ingens præruptis marginibus, & prominentiam rupium asperis altè deorsum fidens. In eam primis quibusque fugientium per deficientis iam crepusculi caliginem malignam lapsis, alij super ipsos aceruatim, partim simili errore cumulabantur, partim incumbente prostrati turbam in prouisam licet perniciem addebantur. Nec finis præcipitandi fuit, quoad conferta corporibus multorum millium capax fouca, cum cæteram Campi superficie coæquata, functum quemdam, & horribilem quasi Pontem Christianis, fractos & fufos Barbaros a tergo prementibus sterneret. Institere conferto iam Baratro, & ipsi ignari, quo ferrentur Lusitani victores, & congesta supra miserè stipatos intus ægre spirantes viuos, eorum, quos ferro deprehensos obruncabant, vel iam exanima, vel animam expirantia corpora calcantes, vltèrius etiam longè progressi, cade, ac strage cruentam omnia complebant. Donec sapius iam, datum aliquando sentientes receptus signum, in Castra iubilantes, & Deum, ac Diuam Virginem Victoria Autores celebrantes, multam iam nocte reuertunt. Insecutis diebus cum iam sine vilo metu vndequaquè longius à Castris manipulatim Christiani discurrerent, nouem Lusitani milites sub solis occasum clarè Crucis formam ingentem, ac lucidam in aère viderunt Ambundorum terris imminuentem, quod cum reuersi narrarent, fuerunt, qui se idem, eodem tempore alio loco vltèrius oculis testarentur. Id magno consensu ita passim interpretabantur, vt ostendisse Deum ipsas crederent, in quo signo vicissent. Præterea augurabantur conuersionem ad Christum vniuersam Ambundorum Gentis hoc ostento portendi. Ergo plenis Religione animis diem, edixerunt, quæ lustrati Omnes, & Sacramento expiati, longam pompam supplicandi procedentes, gratias Diuino numini pro tam mirabilis victoriæ insigni beneficio solemnes agerent. Trophæi quoque vice, illius quæ in Cælo apparuerat Crucis simulacrum ingens conspicuo in loco ad posteri memoriam, temporis, Religiosis cæremonijs fixum, sacratumque posuerunt. Decretumque communibus votis est, vt quotannis deinceps recurrente die Purificationis Deiparæ sacræ, in ijs locis memoriam Triumphalis istius, & cælitus pugnatæ prælii gratam Religione Christiani recolerent: quod ad hanc vsque Diem, in Vrbe Mazangâ, vbi Lusitani Angolæ Proreges plerumque degunt, magnam illarum gentium iam Ecclesia aggregatarum gratulatione, celebratur. Non dissimularunt rebelles Barbari, quin potius latissime ad qualemque cladis excusationem iactarunt, haud humanis se se fractos opibus: è Cælo in se impetum factum, clarè visa pluerè è nubibus in ipsos iacula, quibus longè plures, quam telis in acie palam stantium, cecidissent. Hæc Qui-loanga fugam maturam neci subtrahens, cum & vndique audiret, & vltèri agnosceret, tamen (tam cæcâ erat vacordiam) furorem minasque non remittebat.

Relumpta
restituit.

165
Terror Barbarorum, & ex eo lapsus in Voraginem.

166
Crux appareret supra Regnum Angolæ.

167
Gratiæ Deo actæ pro victoria.

168
Qui-loanga perseverantia in iniusto bello.

bat. Quare sic permittente Deo, qui per alternas vices latorum, ac tristium, contrarijs malis humanæ infirmitatis, desperationi, & præfidentie medetur, arctior in dies, tam gloriosè licet victoribus Christianis, fieri captives, cum, & bellandi pertinacia in antiquis duraret hostibus, & Transiuge desperatâ perfidiæ veniâ redire ad spreto Socios post victoriam cunctarentur. Ergo Angolani hætenus tantum clade acceptâ deterriti, vt nequaquam accedere cominus auderent ad eos, quorum fortitudinem, ac foelicitatem ingenti suo damno probauerant, latè tamen abundante multitudine regionem obtinebant, & præfidijs ad loca idonea validis positis, omne Lusitanis commercium cum Loandâ Insulâ, vbi naues, & copia Maiores ipsorum erant, facile interceptabant. In his angustijs Prætor Diazius nihil melius factu putauit, quam munitis egregiè loco idoneo, & aquis circumfluo, Castris, auxilia suorum expectare. Nec animus, nec studium obtinentibus Loandam Præfidiarijs deerat suppeditas eundi obsessis suis. Sed cum tam exiguo numero essent, vt vix sufficerent tuendo loco, quem vnum in ijs partibus proprium habebant, haud quaquam consultum videbatur, rem vniuersam in apertum proicere discrimen. Necessario igitur expectata Classis est, quam è Lusitania iam soluisse opinabantur. Nec spes illos sua diu frustrata est. Quatuor plenæ recentibus copijs naues breui aduerunt, è quibus milites expositi, ad liberandum Obsidione Prætorum, & iam penuriâ rerum omnium laborantem, processerunt. Distabant à Portu obfessa Castra centum quinquaginta miliaribus, & frequentissimi totâ mediâ regione Pagi numerosissimis Barbarorum Præfidijs tenebantur. Per hos rumpendus aditus erat. Duodecim ex his pagis breui expugnati sunt. Quo Rex Angolanus cognitò, remittere haud dubie pertinaciam, & spes temerarias damnare capiti coniunctusque suis Prætor, maiorem quam vnquam antea fiduciam concepit Angolæ vniuersæ subigendæ. Mox literis Prætoris, aliorumque, vulgata per Hispaniam fama victoriæ, quam retulimus: ingentem gratulationem habuit. Ipsi Rex Philippus præcipue motus his, quæ de pietate, industriâ, sapientiâ Balthasaris Barreyræ scribebantur, quibus magno consensu, tam duces, quam milites successum tam mirabilem acceptum ferebant, litteras dedit ad Prætorum aliosque Præfectos Lusitanicæ Rei apud Angolam, quibus significabat velle, & iubere se, nihil deinceps maioris rei politicæ, aut bellicæ ibi agere ipsos nisi communicato Consilio cum P. Balthasare, cuius tantum diuinitus illustrati tamque Deo cari hominis, sententias maximè salutares fore confideret. Hoc toto formidolosi belli tempore alius Sacerdos noster Balthassar Alphonsus, quo vt indicatum est, apud Loandam, cum Lusitano Præsidio manserat, minimè otiosam stationem habuit. Præter curam quotidianam non exigui numeri cum militum nautarumque, ac seruorum, tum indigenarum eiusdem insulæ, quos ad Religionem, virtutemque omnem laboriosissimè formabat, excurrere etiam subinde in vicinum Congi Regnum, olim expeditionibus Lusitanorum primis, ad Christi fidem conuersum, sed penuriâ Sacerdotum miserè syluescens. Hinc adiungebatur alia ingens laborum sylua, procuratio agrorum corporum, in vulgatis passim morbis nihil aliundè, quam à charitate Patrum, solatij habentium. Recens appulsa classe, exhausta nauigationis malis, varioque, ac graui languore corpora passim in littore iacebant. Valetudinarium publicum nondum vllum erat; quod breui postea nostrorum potissimum curâ industriaque excitatum, instructumque est. Interim igitur in suum angustum humileque tecum ægros hospites è subdiuali strato proprijs manibus sublato deferebant, omnique obsequio fouebant, cò alacrius, quod auxilium domesticum quatuor nostrorum Patrum eâ classe appulsozum acceperunt. Latum magis ad spem futuræ operæ, quam vtile in præsentis subsidium. Fessi enim itineris incommodis, & ægri plerique veniebant: quorum etiam vni sedulò impensa diebus aliquot curatio non profuit, quo minus è Loandensi in meliorem æternæ salutis portum, ad beatam, vt spes est, præmia transiret, non minus iam exhaustorum, quam in posterum definatorum laborum, atque certaminum.

Tertium

169
Christianus
exercitus ob
fessus.

170
Opportunus
aduentus
quatuor na-
uium è Lu-
sitania.

171
Duodecim
pagi Ambū-
dorū expu-
gnati.

172
Castra ob-
sidione solu-
ta.

173
Literæ Phi-
lippi II. de
P. Barreyra.

174
Balthasar
Alfonsi la-
bores viles
in Regno
Congi.

175
Charitas
eius in cu-
randis infir-
mis.

176
Aduentus
quatuor Pa-
trum, &
vnius mors.

Tertium iam annum Rodolphus Aquaniua apud Regem Mogoris agebat, omnia ille quidem expertus quæ cæcâ superstitione gentes excitare ad lucem veritatis possent. Sed maior vis mali erat, libidine atque auaritiâ mollis & cupidâ nationis, omnem ei salutis viam intercludentibus. Perstabat tamen Vir Apostolico Zelo æstans in sterilis & ingrati soli laboriosâ culturâ. Totas ipse noctes in vigilijs, & cruciatibus corporis, dies, ieiunijs, vtrumque tempus ardente ad Deum oratione consumens, nisi quibus horis audientiæ copiam nactus nefarios impurissimarum sectarum ritus, ac sensus victrici semper, & ne hiscendi quidem contra facultatem ullam conuictis errorum Magistris relinqueret, disputatione refellebat. Hinc varij affectus nascebantur: plerisque freudentibus, & importunum exosâ veritatis Assertorem, & quod magis vrebatur Mahometis addictissimos cultores, liberrimum eius Pseudoprophetæ contemptorem, cui publicè non semel nec leuiter maledixerat, tollere de medio, & saua necesse vlcisci tendentibus: Echebare contra (id Imperatori Mogoris nomen erat) Doctrinæ, ac Sanctimonie Rodulphi summam admirationem præferente. Erat is Echebar minimè vulgaris ingenij Princeps; præterquam militari scientiâ magnis victorijs probatâ clarus, etiam cupiditate cognoscendi res nostræ Religionis, ad hæc affabilitate, clementia, bonisque alijs dotibus, & artibus præditus, quæ hominem tantarum opum, maximique Imperij potentem, Magni Tamerlanis octauo successione grudunepotem, in illo flore fortunæ atque ætatis non parum honestarent. Ad hunc multa de Christiana lege sciscitantem, sæpe ac copiosè Rodolphus diuina mysteria disseruerat, sectæque Mahometanæ labe, caterarumque superstitionum, quæ in vastissimo eodemque populosissimo Mogorum Imperio variè vigent, scèdissimos errores inuictis rationibus demonstrauerat. dubitationibusque ab eo propositis ita occurrerat, vt à nemine se omnium tam multa tamque præclara didicisse palam Echebar gratularetur. Accedebat ad amorem Barbari demerendum insignis modestia, innocentissima vita, ingenuitas mirè grata nobilis in agendo loquendoque libertatis, eminens animus supra humanas spes, & vultus atque oculus diuinum, hæud dubiè spirans quippiam. Ex his splendor effulgecens cœlestis quidam, perstringebat ille quidem Regis oculos, & demulcebat ferum cor: sed munitus arrogantia fanaticâ superbus animus salutare facies ne sacrum ardorem, admotâ imprimerent, repellebat. Credebatur initio teneri cum complexu scèdissimarum voluptatum, quibus more gentis, & regni licentiâ innutritus à puero afflueuerat, ne lumen ostensum sequeretur; vt quantum Christianæ legis perspecta veritas mentem non hebetem alliceret, tantum immerfam delicijs carnem seueritas eiusdem intellecta detereretur. Sed apparuit postea, diriori miserum peste constringi, ambitione Satanica diuinæ venerationis. Reputans enim in quantam Mahometes sui promulgatione Aleorani, famæ ac religionis claritatem increuisset, à tot potentissimis oriente toto Gentibus pene pro Deo cultus; autorem se quoque ipse nouæ superstitionis profiteri cogitabat, quæ sectarum tunc in orbe florentium præcipua quæque complexa, magnam apud hominès cum immensa nominis sui gloria celebritatem obtineret. Hoc animo de sectatore Mahometis eius æmulus factus, eruditissimos quosque variarum Religionum Magistros yndique accitos cupidè audiebat, scriptosque aut conseruatos ab ijs libros, arcana disciplinarum continentes, studio sumptuque magno congregabat, vt quasi æs corinthium ex confusione metallorum, sic idolum superstitionis nouæ multarum in vnam Religionum, monstrosa permixtione constaretur. Vbi, qua erat perspicacia, introspectit Rodolphus in animo Regis vasanum inceptum, statim intelligens desperandam esse curationem insani capitis, immani & diabolica dementia furentis, magnopere apud Echebarem instare cepit, vt per eum sibi Goam, quod à suo Præsidente reuocabatur, redire continuò liceret. Euocabat autem ad se Rodolphum Indiæ Prouincialis eo metu, ne vir excellentium virtutum, & spei per totam Societatem summæ, pretiosam, & magnos fructus Ecclesiæ spondentem vitam in illa.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

T

barba-

177
Rodulphi
Aquaniuæ
Apostolici
labores in
Regno Mo-
goris.

178
Echebaris
Imperatoris
Mogorum
dotes in-
signes, & po-
tentia.

179
Gratia Ro-
dulphi apud
eum.

180
Licentia vi-
ta, & super-
bia obstant
ne Rex con-
uertatur.

181
Rodolphus
fructu de-
sperato di-
scessum pa-
rat.

barbarie, vel suo immodico feruore, vel alieno scelere perderet. In quo erat Rodulphi contrarium votum, nihil ardentius optantis, quam sanguinem Christi causâ profundere. Ac fuit Iesus quidam cœlestis prouidentia omnia in electorum suorum gloriam mirabiliter temperantis, dum humana studia caro capiti consulenti, eadem illud viâ sanctæ ac gloriose neci obijciunt, quæ ereptum periculo volebant. Cognita igitur Rodulphus Prouincialis voluntate, desperatoque tam sibi martyrio, quam obfirmatis in praua mente, quæ frustra triennio excoluerat ingenii salutaris conuersionis fructu, suppliciter eblandiri conabatur ab Imperatore Mogorum veniam discedendi. Reluctatus ille diutius, ad extremum nullum vrgendi finem facienti, dixit: non esse quidem suæ in eum verectindæ ac caritatis vim afferre ipsi: posse igitur ire si veller: cæterum denunciare, id sibi molestum ac multò ingratisimum futurum. His Rodulphus auditis, nihilominus in proposito fixus, discessum adornabat: quo comperto Rex accitum eum summa benevolentia significatione rogauit, vt quando nunc certus eundi esset, polliceretur sibi saltem reditum ad se, tum pecuniæ vim, quam offerebat magnam, acciperet in exiguum pignus multo maioris amoris sui. ad ea Rodulphus spem reuersionis non abstulit, aurum constantissimè repulit: disertè negans, vel egere se pecuniâ, vel Christi paupertatem, quam regnorum omnium instar duceret, quantum thesauro commutaturum. Vnum libenter admissurum, & gratissimo animo celebraturum se fructum liberalitatis regie, si oranti enixè sibi annuere dignaretur Rex quatuor mancipia, quæ apud se haberet, quæ si ducere secum, Goam posset, triumphii loco id enimuero habiturum. Erat inter Regis seruos Christianus è Moschouia vxorem habens poloniam, duosque ex ea paruos liberos. Hos longo infidelium conuictu, & seruitutis malis in fidei atque innocentia proposita titubantes, in tuto collocare Rodulphus quærebat. Repernecessarius illè seruus erat: pueros vero in obsequio Regina mater habebat multo carissimos, tamen omnes eluctata negandi causas supplicis gratia, quod perebat abstulit. Discessit cum tota familia Christiani Moschi, & Goam expectatissimus adueniens, nostros omnes insolita læticia Rodulphus affect. Operario strenuo, & ignauæ quietis impatienti, campus debebatur. Hunc Patres Goenses, sibi quam proximum assignare studuerunt, vt tantæ virtutis si minus præsentia liceret frui, viciniâ certè, ac spe quam illa daret subinde reuerti, recrearentur. Salfeta est peninsula, quasi appendix continentis India, freto non plus quinque sexue milliarium ab Insula Goa disuncta, frugum ferax, & portuosa commercijs Regio, ideo in breui viginti millium passuum circuitu, sex & sexaginta pagis frequens, in quibus non minus octoginta millibus hominum degunt. Brachmanes hic plurimi nefandæ superstitionis Magistri, totaque Gens idolorum cultui tam perditè addicta, vt ne homines quidem immani ritu immolare dubitet Pagodibus, ita Deos suos vocant. Initium salutis miseris fuit transisse in ditionem Lusitanorum, concedente Idalcane Ora illius Rege, quando post longum, & ipsi funestum cum Lusitanis Goam tenentibus bellum, ea inter ceteras conditione sibi necessariam redemit pacem. Multis post hæc annis ita Christianorum imperium Salfetani tolerabant, vt religionem fastidiosissimè respuerent. Donec anno huius sæculi sexagesimo syuescentis impurissimis sacris soli culturam Societas aggressâ, magnis laboribus vix tandem aliquas frugum primitias ex illa tulit: frementibus errorum Magistris, ac vim contra rebellionemque minantibus. cui contumaciæ domandæ necesse habuit sexto fere post anno Prorex Antonius Noronia delubra plusquam ducenta, præter multas alias Pagodum ades, solo æquare. His horrendum in modum efferati in nostros consilij vt putabant illius autores, Brachmanes atque Idololatæ sunt, Inimicitatis tamen conscientia, & metu quiescentes, astu dumtaxat, & fraudulentis artibus ad auitæ superstitionis defensionem grassabantur. Magnis donis pellexerunt regios quosdam Ministros, qui speciosis argumentis causam ipsorum agerent. Ij apud Philippum Secundum Hispaniarum Regem, postquam

182

Rex agrè anellitur à Rodulpho.

183

Redit Goam Rodulphus cum quatuor Christianis quorum libertatem impetrauerat.

184

Salfetana Regionis status.

185

Fidei prædicatio per Societatem ibi curata.

Idololatram contra eam artes.

eius Imperio Lusitania est adiuncta, ambitiosè exaggerando periculo defectio-
nis in Gente auctorum rituum tenacissima, & Idalciani Regi olim suo etiam-
num præpotenti, Sacrorum quoque sibi communione iuncto, contiguâ, pe-
ne peruicerant, ut vsus Salfetanis liber superstitionis antiquæ regio diploma-
te sanciretur. Discussit negotium forte tunc Olyssipone occurrens, dum Ro-
ma Goam repetit, Alfonso Paciecus noster, & inuictis rationibus manife-
stè demonstravit: nihil neque Religioni neque Reipublica ignominiosius simul
atque damnosius fieri posse, quam si Salfetanis infandorum Sacrillegiorum
libera facultas Catholici Regis lege daretur. Fuisse multis se annis Goæ,
Salfettam etiam cum Prouinciali Societatis sæpe peragrassè. Multos ibi iam
Christianos esse, plures eodem propendere. Sola spe quorundam ex auari-
tia nata redimendæ pecunia licentiæ peccandi, plerisque suspensos teneri.
Paucos ista mouere, eosque aliunde tales à quibus timeri nihil debeat. Nam
ne in Idalcianis terras immigrarent periculum non esse, qui quam dura con-
ditione seruitutis ibi sub Tyrannidis iugo degatur, præclare intelligunt. Nec
vero natales terras, præsertim yberes, sponte vniquam dimissuri sint. Quod
tamen si facerent, abunde illis agris colendis pagisque frequentandis Chri-
stiani iam sint suffecturi. Goæ vero securitatem, quem non videre maio-
rem futuram, si suburbana regio à Christianis teneatur, quam si corroborata
illic superstitione id agatur, ut insida Idololatrarum natio maximas in propin-
quo vires colligere sinatur? Quare videat pro sua sapientia Rex maximus
an eius sit, qui tanta sui gloria in Belgio armatis Hæreticorum copijs ingen-
tibus, erroris profitendi libertatem, vel cum extremo periculo neget; iner-
mibus barbaris concedere, ut horrenda immanium holocaustorum, Christiani
Principis autoritate, humanis victimis sacra impunè, ac liberè peragant,
quorum nidorem, ac detestabilem fumum Goa illarum Gentium princeps Ci-
uitas, & Christianæ Religionis ibi Metropolis, oculis è vicino, ac sensibus
hauriat. Hæc Pacieci oratio ita Regem mouit, ut omnino renuerit, Tabu-
lasque iam conscriptas rescindi iusserit: Magno hinc emolumento in Eccle-
siam redituro, quæ inde, ut videbimus, totam illam Gentem est lucrata;
sed præcipuo in ipsum Alfonso optimi consilij autorem fructu redundante,
cui gloriosè pro Christo mortis inde nata occasio est, ut postea constabit.
Interim impatientes moræ primùm, mox repulsæ barbari, ex quinque Salfeta-
nis pagis, frustra speratam licentiã vi ac manu præsumere cæperunt, fana-
& delubra excitare, ac sacra nefaria instaurare palam ausi: qui præterea,
cum templa Christianorum domosque incenderent, missis à Francisco Mafca-
renia Prorege cohortibus coercendi fuere. Multa in eo, & vtili opera Petri
Bernæ nostri, qui militibus admixtus, obuia ut fana diruerent autor fuit:
reperitam vero vaccam quandam, quam Apis olim Ægyptiæ gemina supersti-
tione pro Deo cæca gens colebat, ipse interfecit, eiusque intestinis vas quod-
dam polluit barbaris sacrosanctum habitum, in quo se in Idoli honorem,
abluere summæ religionis loco ducebant. Ea causa execrabiles Idololatri-
cum Societatis omnes nostræ homines, tum præcipuè Petrum Bernam fe-
cit, iam tunc ad eadem impiorum odijs designatum. Ij tamen cum se in-
præfens impares resistendo cernerent; obedientiam polliciti pacem fecerunt.
Hæc vice rerum appulso, ut dictum est, è Mogorum terris Rodolpho Aquani-
ua, cum forte deesset Salfettano Collegio Rector, Rodericus Vincentius Pro-
uincialis, non alibi tutius collocandum pretiosum caput ex periculosa pere-
grinatione tot votis vix receptum existimauit, quam in illa suburbana, &
tunc, ut apparebat, in longum tempus pacata prouincia. Rectorem igitur
Salfetis præficit; eoque vsque deducere honoris causa ipse constituit. Ve-
rum vbi Cioranum, pusillam in Goæ vicinia insulam, venissent, Prouincialis
gravi oculorum dolore coactus redire domum, officium istud Alfonso Pacieco
demandauit. Erat ad id munus fungendum, vel eo nomine aptissimus
Alfonso, quod rerum, ac status Collegij Salfettani, nemo erat ex recenti

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

T 2

expe-

Ab Alfonso
Pacieco di-
scussa.

186
Rebellio
quinque Pa-
gorum in
Salfetis.

187
Rodolphus
Salfetani
Collegij Re-
ctor creatur

188
Ab Alfonso
Pacieco ed
deducitur.

experientia scientior; quippe qui illud ex quo ante biennium è Lusitania redierat, pro Rectore administrasset. Erat id Collegium eò dissimile ceterorum, quæ Societas habere consuevit, quòd circiter viginti è nostris qui illud conflagabant, non sub eodem recto, vnoque in loco habitarent, sed in varias sparsi stationes separatim bini, ac terni ad commodiorem Euangelij prædicationem, & Neophytorum ad fidem recens aggregatorum faciliorem institutionem degerent. Sex ferme illorum præcipuæ sedes erant, à Pagis in quibus statum domicilium habebatur, has nuncupationes naçtæ. Vt Curtalina, Verna, Margana, Orlina, Raciolana, Mormugana, dicerentur. Ex his Raciolana Rectoris habitatio est. Vbi duo præter eum Sacerdotes, eundem totidem laicis versari consueuerunt. Si quando conuenire opus est, in vnum ex illis locum à Rectore designatum vniuersi aut magna ex parte congregantur, vti tunc vsuenerat, cunctis in Curtalinam sedem, semestris, quæ tunc instabat, votorum renouationis causâ coëuntibus. Progressus eò cum Pacieco nouus Rector, auditis conscientia rationibus, & confessionibus nostrorum, post ardentem ad eos habitam hortationem, sacrum fecit, in quo singuli voti de more instaurarunt. Sub ea consilium capitur lustrandi singulatim sedes cunctas, & in singulis ea instituendi, quæ ad profectum caput operis conuersionis illarum Gentium valitura videbantur. Ante omnia conuenit nouam sedem in Cuculino Pago collocandam. Erat ea ferociorum quorundam Idololatrarum Patria, quos cum Lusitanorum armorum metus nuper ad pacem adegisset, vti præsentis tranquillitate ad procurandam infelicium salutem tempestiuum piusque censebatur. Inde igitur initium ducendum visum. Conueniunt eius itineris consilio in Orlinam sedem nouus Rector, cum Alfonso Pacieco, simulque Petrus Berna, & Antonius Franciscus Sacerdotes omnes. Aderat vna Franciscus Aranea Laicus adiutor. Hinc Antonius Franciscus, fiducia quam vsus inter illas Gentes diu versato pepererat, scribit ad Cuculini Pagi proceres: Rectorem postredie cum alijs Patribus ad ipsos venturum, ne grauarentur dare operam, vt omnes conuenirent. Afferre enim Rectorem nouum Goâ, quæ communicari toti pago, salutis & tranquillitatis communis interfit. Satis constabat velle Rodolphum (nam id diuulgauerat) Templo Christianorum Cuculini ædificando, & Cruci erigenda loca opportuna præsentis conspectu designanda capere. Id vero pertinacissimos Dæmonum cultores incredibiliter perculit. Vulgò inter se se multabant: non alium finem aut modum externæ Tyrannidis futurum, nisi quem ipsi ignauæ impiæque patientia facerent. Excisa nuper templa, combulsi Deos, ipsis ne hicere quidem contra ausis, nondum id satis videri barbaris Dominis, nisi Cruces in oculis figerent, & peregrinæ superstitionis fana, in vestigijs extinctæ religionis, ac pene in ceruicibus oppressorum extirperent. At illa saltem priora delubrorum incendia misâ manu armata peragebant, in quo excusatio nobis tolerantia erat: hæc tanto grauioris, & piaculi, & periculi molimina substructionum profanarum, paucis & inermibus mardarunt. Adeo nos ad quiduis perferendum subactos putant. Itaque ne illos quidem obijcere dubitant quos execrabiles nobis sciunt memoriâ sacrilegorum, quibus sacra nostra polluerunt. Aderit ille Berna cruentus adhuc lactæ Vacca sanguine, vnaque Paciecus interuersor beneficij Regij, quo Deorum nobis rituumque patriorum possessio firmabatur. Veniant sui similibus vanæ superstitionis mystis, luituri pœnas si viri sumus, nimis iam diu impunitorum scelerum. Hæc & his similia cum plerique fremarent, Rescripsit ad Antonium Franciscum Magistratus, excusans quandam discordiam ex eade viri primarij nuper apud se facta pagum in partes distrahentem, ne polliceri, qui petebatur, conuentum possit. Negabat præterea, se ac suos cives per mala domestica satis aquis esse animis ad Patres pro dignitate excipientes. Addebat ad extremum si tamen venirent, & oppidum liberet inspiceret, id ipsorum commodo fieri licere. His literis acceptis, mirabantur quidem

189
Renouatio
votorum ce-
lebrata.

190
Quinque no-
strorum pro-
fectio in
Cuculinum
Pagum.

191
Cuculinen-
sium mur-
mur, & sedi-
tiosa consilia

192
Literæ Ma-
gistratus in-
sidiosæ.

dem Patres frigus insolitum, & aliquid obiectum nouæ offensionis suspectabant: Non tamen, vt atrocius quidpiam pertimescendum arbitrarentur. Confirmabat Paciecus in primis peritus Gentis, quantus ibi terror esset Lusitanorum, sæpe expertum se se à Salfetanis ad conciliandam eorum gratiam irasque leniendas adhiberi vulgo interpretem solitum. Haud igitur verisimile videri tam dementem quemquam, proposito præsentis supplicio, in consilia extrema ruiturum. Ergo postridie, qui dies fuit Iduum Iulij, sacris tempestiue factis in Orliensi templo, Patres Cuculinum versus iter instituunt. Comitabantur eos, religionis potius quam, aut præsidij, aut humani officij causa, Christiani fere quinquaginta, in quibus Lusitani dumtaxat duo. Peruenitur ad fines, & vsque in ipsos aditus vici: nemo, vt alias erat solitum, prodibat obuiam. Minax & latè suspiciosum omnia silentium tenebat. Euocatur nominatim notus vnus è primoribus loci. Is paucis, & perfunctorie excusat neglectum officij, ac mox vultu tanè turbato, habere se ait quæ domi curet, & sic abruptè reuertitur. Signa ea erant minimè pacatæ rei, & sollicitudo inter adstantes gliscebatur. Tamen Patres liberis animis, quod venerant agere ceperunt. Lustrare nimirum oculis locum, qui, & templo ponendo, & erigendo conspicuè Sanctæ Crucis Trophæo videretur opportunus. In hoc intentis illis, Ariolus actis solemnibus Gentis præire præstigij solitus, bacchabundus prodit in publicum, vlulat inconditè, puluerem spargit, vociferatur: adesse tempus viciscendi Pagodum numinis. Ad id quasi classicum centuriantur barbari, & armati in ordines coeunt. Pago erumpunt, viarum capita stationibus insident. Ea re nostri animaduersa, sensim cum sua manu retrocedere ceperunt, ne inermem multitudinem obijcere furentibus viderentur. Sic euntes, sedato tamen passu, nec fugæ simili, clamor à tergo infestus interpellat armatorum ferè mille cursu effuso sequentium. Lanceis alij vibratis, alij arcubus intentis, non pauci mucronibus strictis, vocibus omnes sanguinarijs, & ad cædem instigantibus, terrorem intentant. Hic Rodulphus frustra esse fugæ studium in tantâ insequentium vi ac viciniâ facile sentiens, ad comites placidè conuersus; vt video, inquit, vincendi hoc tempus non fugiendi est. Adest tandem vltro, quam frustra tam diu votis optauimus occasio fundendi pro Christo cruoris, & æternæ vitæ breui mortis momento comparandæ, tollamus in Cœlum oculos, & mentes, inde animum & vires ad discrimen præsens fortiter superandum relaturi. Constitierant inter hæc nostri, & plerique aliorum, concipiendis pro se quisque precibus, & confirmandis animis intenti. Iamque intra teli iactum hostibus erant, quod perlata in ipsos sagittæ probabant: cum Lusitanorum alter, os fidenter obuertit barbaris, & ænea fistulâ, quam forte tulerat, in manum sumpta, displodere in infestos, & pugnare parabat. Sed eum amplexus Paciecus, etiam atque etiam rogat, desisteret. Non armorum id tempus, nec sic defendi religionem vbi testandæ morte fidei articulus incidit, sed sola patientia, Deum velle. Intempestiuo bellatore his verbis represso, ipse vultu tranquillo passis brachijs ad Salfetanos procedens, patria ipsorum lingua, quo ruant, quidue perant, percontatur. se ipsis amicos nullam vim, nullam iram ferre. Ipsi nihilominus quo furore coeperant cœci pergebant, Erat in comitatu Christianus Rodulphi familiaris, vt partes ageret interpretis eilinguæ gentis nondum gnaro peculiari officio indiuiduus comes additus. Is pro necessitudine, cum equo frænato ipsum adiens, conscende sis Pater, inquit; & hinc te subtrahere, tu Rector es seruari te interest publicæ salutis. Huic Rodulphus placidè renidens, vt ere isto subsidio tu ipse, aut vti volenti offer: me Rectoris hoc ipsum, quod memoras officium fortitudinis admonet, & exempli, quod debeo. Nec finat Deus; vt fortem oblatam pro Christo moriendi vili vitæ desiderio præteream. Hæc eum, vix loqui desinentem circumstetit armatorum globus, succisissque poplitibus stantem in genua prostravit, quam non inuitus in istum orantis habitum descenderet serenitas frontis orisque monstrabat, oculos in cœlum simul sustulit, simul manibus vestem à sinu deduxit, nudamque cervicem gladio præbuit. Barbari

193
Aduentus
Patrum in
Cuculinum
fines.

194
Dum templo
locum
designant
circumueni
tur ab arma
tis.

195
Rodulphus
se, & Socios
ad mortem
parat.

196
Lusitanus ar
mis resistere
volens repri
mitur à Pa
cieco.

197
Rodulphus
equum obla
tum, & facul
tatem fugæ
recusat.

198
Quinque
vulneribus
conficitur.

199
Petrus Ber-
na crudelissi-
mè crucida-
tur.

200
Alfonfus Pa-
ciecus occi-
ditur.

Item Anto-
nius Franci-
scus.

Viginti præ-
terea Chri-
stiani.

201
Francisci
Araneæ præ-
clara in mor-
te confessio.

Et heroica
in tormentis
constantia.

bari eam ipsam quam offerebat partem bis ferro adacto altè percusserunt. Ter-
tidò ictus in scapula est tam validè, vt humerus à pectore discinderetur. Ad has
quatuor memoratas hætenus plagas quinta est addita, iaculi transuerberantis
pectus. Hoc iam haud dubiè mortuo, in forte illi proximum Sicarij vertuntur
Franciscum Araneam, cui præter magnum in ceruice vulnus inflictum, lacer-
ra hastili transfixa sunt. Ita pro mortuo relictus, adhuc spirans in vepretum
irrepsit, ibique delituit. Petrum Bernam pro ingentibus, & ex longo colle-
ctis profana Gentis in eum odijs, non simplex absumpsit crudelitas. Exagge-
rata rabie in eo cruciando certatum est. Primum vnus è Barbaris altè inu-
gens gladio casum in caput incubuit, partemque occipitis abscidit, tenui eni-
ticula dumtaxat à reliquo vertice pendulam. Alius eodem tempore pilo ac-
to alterum oculum fodit. Fuit qui per aurem mediam caput mucrone trañ-
ceret. His coronatus radijs Christi Athleta ad pedes Sicariorum exanimis con-
cidit, nondum satiata feritate. Nam memoria euerforum fanorum, & quod
maximè vrebat, occisæ vacca, pollutiq; profani balnei, corpus extindum
caci furore lacerare pergebant. Stabat adhuc Paciecus, intrepidè confestim
Christi numen, & Idololatrarum dementiam increpans. Cui hoc agens
Lancea pectus aduersum transfigitur. Statim ille brachia extendit in Crucis
formam, sublatiq; in Cœlum oculis secundum vulnus adhuc erectus con-
stanter excepit in iugulo, quo mortuus concidit. Quintum tragoediæ actum
absoluit Antonius Franciscus, his sanctis nominibus dignissimus: quem multa
in capite, multa in corpore vulnera inflictâ diuturni compotem voti fecerunt.
Hunc enim constat diebus singulis, cum ritè ad aram faceret, petere à Deo
solutum, sibi vt sanguinis Christi causa fundendi fortuna contingeret. Inter
hæc eum è quinquaginta comitibus Patrum circiter triginta variè distugissent,
viginti reliqui circumuenti ab incurrentibus, miserabili frage campum late
cruentarunt. Nemine iam apparente in quem effundi posset nondum exha-
usta sæuitia, placuit Barbaris victoribus inire numerum palmarum suarum.
Corpora recensent casorum Patrum, cum quinque ipsos fuisse constaret, qua-
tuor tantum reperiunt. Vnde ad conquirendum versi, non multo post, iudi-
cio mulieris rustica deprehendunt Franciscum Araneam inter vepres animam
agentem ex duplici vulnere. Hunc extrema singultantem multo emisso san-
guine, & Sanctissimum IESV nomen moribunda voce frequentantem, im-
manes Sicarij corripunt inter manus: quod ille sentiens collectis extremo co-
nato viribus Christi laudes celebrabat, damnabatque miserum errorem Deo
faxeos ligneosque stultè colentium. Stabat haud procul erectum recens à Bar-
baris Pagodis signum. Huc raptum Franciscum puerorum mulierumque tur-
ba circumsternit Barbaram lætitiâ clamore incondito celebrantium. Ibi abie-
ctum seminiui corpus bis circa Idolum carnifices raptant. Tum immani lud-
briò moribundum erigunt in pedes, Ac quoniam mos illic est reos cum an-
te Iudicem adstant, altero crure suspensio vni dumtaxat planta insistere, in-
eum ritum fortis Athleta debile corpus ipsi sustentando, & tenendo compo-
nunt. Sicque illi minaciter imperant, Pagodi, vt suo Iudici, humilis suppli-
cet. Hic ille clare. Non sum, inquit tam demens, vt tam stulto præcepto
obtemperem, Vos pudeat homini suadere, vt Deo debitum honorem stupidi
reddat. Conclamant omnes vlciscendum blasphemum, & edomandum he-
roicem animum, antequam fugiat è corpore. Ergo pene iam exanguem ad
palum ligant. Spatioque captato intentis arcubus, innumeris eum sagittis fra-
gunt. Hæc & huius alia generis inter iaculandum insultantes. Nemp: hic
templum fundabitis. Hic erigendæ Cruci locus ecquid satis placet? Exhau-
stis pharetris, & corpore vndique horrente infixis, & extantibus telis, pue-
ri quoque ac mulierculæ (tam vacors phanaticorum furor erat) verutis, acu-
bus, sudibus, ac contis deligatum palo fodere certabant cominus, & co-
lorata cruore tum huius tum aliorum quatuor venerabilium corporum tela co-
ram Idolo suo læti monstrabant, insana spe magnæ ab eo sic ineundæ gra-
tiz.

ita. Durabat tamen ad patientiæ suæ meritum Francisco Aranea spiritus ad-
 huc, quoad id animaduertentes quidam multis eum replicatis in iugulum
 icibus tandem confecerunt. Nocte super hæc ingruente cruenti latrones do-
 mos repetunt, temerè iacentia in campo tot corpora linquentes. Postridie
 summo mane, consilio raptim habito, reliquorum quidem Christianorum
 cadauera propinquis ad sepulturam poscentibus concedunt. Patrum quinque
 abolere penitus decernunt. Seu metu ne indicia sceleris extarent, seu qua-
 simili vœcordia. Nam rationem in furore quis requirat? Quinque igitur no-
 strorum corpora è locis vbi noctem iacuerant ignominiosè tracta in puteum
 præcipitant, eiusque os congestis vepribus obturant. E reliquis occisis,
 quinque dumtaxat nominatim memoratos reperio, quos hic debitâ mentione
 non fraudabo. Lusitanorum, quos dixi Patrum in comitatu fuisse, altero
 cuiusdam Ethnicæ misericordia seruato, alter Gonsaluus Rhoterigijs scriba
 regius occubuit. Itemque alius indigenas inter Christianos honesti loci Rho-
 terigijs quoque vocatus, sed distinctus prænomine Francisci. Tertius nume-
 ratur Paulus Acosta Christianorum loci curator, & in adiungendis ad Chri-
 stum Ethnicis Patrum sedulus Minister. Duo denique pueri è Brachmanum
 gente, prior Dominicus huius ipsius Cuculini Pagi ciuis, cui, quoniam ante
 Patribus latentia idola, quæ comminuerent monstrauerat, necem sui popu-
 lares obtulerunt, pœnam sceleris dicantes, quæ re vera præmiâ, & corona
 rectè facti fuit. Alter Alfonso dicebatur, ministrare Patribus ad sacra solitus,
 cui cum Paciecus gestandum Ecclesiasticarum precationum librum dedisset,
 eum extorquere puero, illudendi causa, conati barbari, frustra fuere, quoad
 arcè hærentem sacro codici manum vtramque amputarunt, tum nobili con-
 stantia offensi, puerum irati peremerunt. Interim qui primi fugerant, cursu
 effuso peruenientes Goam, eodem die sub occasum solis primum indicium cla-
 dis fecerunt. Alijs inde atque alijs affluentibus, fama urbem momento cupi-
 dè auditis, & variè miris latè implet rumoribus. Commissa iam nox erat
 cum Goensæ nostros, qui memoriam cæsi ante annos duodecim eo ipso die
 ab Hereticis in odium Romanæ fidei Ignatij Azebedi cum Socijs vno de
 quadraginta, priuata quoad fas erat pietate celebrauerant, nuncius atrox
 Rodolphum cum socijs quatuor ante paucas horas trucidatum indicans, cura, &
 dolore subito consternauit. Admiratio miseratione indignationeque confusa fere-
 bat agebatque animos variè miscens, quando & priuata quisque religionis instin-
 ctu, & moderatorum admonitu, in templum ad venerandum numen coeunt. Hic,
 mirum dictul suauissima se cunctis, & quam cœlestem esse constaret, lætitia infudit.
 Vigebant arcanis gaudijs serena quadam luce persusæ mentes, & redundan-
 tibus ex intimo gaudijs, iniussu dulcium lachrymarum fluxu passim oculi nata-
 bant. Vna erat vox omnium gratulantium fortunatis Christi Testibus beatam
 sortem, & similem casum optantium. Non est inter hæc prætereunda mentio
 legati Regis Mogorum Goæ adhuc agentis, qui pro eo quantum amoris, & ve-
 nerationis in Rodolphum, partim ex vsu, & conspectu tantæ Virtutis haustum
 sentiebat in sese, partim esse in sui Regis animo nouerat, ad nuncium eius cædis
 primum incredibiliter perculsus, aliquandiu mutus, & immotus consistit, tum
 irâ eminente frendens detractum captis tegmen abiecit in terram, inde oculos
 ac supinas manus in Cœlum miserans, & indignans sustulit. Denique humi se
 rotum prouoluit, clamoribus, & gemitibus complens omnia. Ac Rodericus
 Vincentius Prouincialis ophthalmiam accusans suam, quæ se reuocatum ex iti-
 nere suscepto fundendi pro Christo Sanguinis fœlicitate fraudasset, palam edi-
 xit iturum se postridie ad cædis locum ad tollenda humanaque cæforum cor-
 pora: omnes certatim Patres se ei comites obrudunt. Triginta ex ijs lecti, ma-
 gnò reliquorum dolore domi coactorum subsistere. Goâ profectis, ne quid te-
 merè aut inexplorato aggredierentur, visum optimum est Marganum se conferre.
 Oppidum est ad quartum ab Goâ lapidem, vbi Lusitanus Præfectus Salsitanæ
 oræ cum præsidio agebat. Hunc consulunt quid opus factò sit. Is tentandos
 bar-

202

Patrum ca-
dauera in
puteu proie-
cta.

203

Duorum
puerorum
felix pro
Christo
mors.

204

Patrum
Goensium
varij affe-
ctus audita
cæde nostro-
rum.

205

Legati Mo-
goris de Ro-
dulphi nece
dolor.

206

Triginta è
nostris ad
curandum
funus occiso-
rum eunt.

207
Re infecta
Raciolum
recedunt.

208
Salserrani
vltro reddūt
Patrum cor-
pora.

Que Racio-
lum portan-
tur.

209
Corporum
conspetus,
& multitudi-
nis motus.

barbarorum animos ratus, certum ad Cuculinenses hominem allegat, qui reposceret caesorum corpora. Responsum breui relatum est à Cuculinensibus anceps: dicere ipsos, Patrum cadauera non comparere, nec satis se scire vbi sint. Ac vt maxime scirent, religione Pagodum vetari reddere. Licere Patribus Goënsibus venire, si vellent, ad ea quaerenda, & si reperirent tollere. Hic vero Praefectus negabat committendum videri, vt tot Patres inermes efferatis latronibus objicerentur: neque enim sibi ad minus praesidium adesse idoneum, quo ipsos securè deduceret. His auditis mox consilij, mœstissimique ob spei frustrationem Patres Raciolum secedunt, non plus sesquimilliaro Margano distantem locum, vbi erat nostrorum domus, inde reditum Goam re infecta paraturi. Verum interim Consilium Salserranorum è Proceribus Gentis, plerisque Ethnicis, constat, ad primum huius multus indicium conuenerat. Ibi viri graues, ac locupletes, post quædam acres de Cuculinensibus, qui sua paucorum vœcordium temeritate Gentem vniuersam spoliatiōis, ac seruitutis, vt lenissimè res caderet, internecioni quin etiam, & exitij extremi praesentissimum in discrimen coniecissent, concordia decreto sanciant, omni ope placandos Lusitanos, & praeruertendam conditione autorum sceleris, vltimam totius regionis cladem. Veniunt cum his mandatis Cuculinum viri primarij è conuentu publico Gentis missi. Fregit hæc denunciatio contumaciam. Repente cædis autores collectis vasis cum familiaribus migrant in vicinam ditionem Idalcans. Carteri obediēter, quod iusserat Praefectus faciunt. Extracta videlicet è puteo quinque Patrum corpora imponunt cratibus Marganum mittunt. Christianis loci vltro pium efferendi praeterea ignora ministerium ambientibus. Excepit ea quam potuit honorificentissime Praefectus. Et quod nuda essent, inuoluta decoris pannis pro loci copia, feretrisque ornatis imposita, suis ipse humeris, & honestissimi cuiusque illic praesentium Lusitanorum, religiosâ pompâ deferre Raciolum instituit. Prodit obuiam Prouincialis cum triginta Socijs. omnibus funalia in manu. Populus post ipsos effusus ex oppido, globulos sacros dextera, laua cereos ardentes gerens. Praebant chori modulatè canentium Ecclesiastico ritu aduentorium Sancti Senis Zachariae carmen. Sacellum erat S. Antonij Castro Raciolum propinquum. Hic corpora Christi feruorum deponere primum placuit. Euoluuntur è pannis singillatim, & multitudini monstrantur, cunctis ad conspectum notorum vultuum, & vulnerum atrocitatem blando sensu lacrymantibus. Confirmabant multi nostrorum: se numquam in vitâ parem tanti dulcedinem expertos. Porro, & si quadriduana iam cadauera erant, & biduum in putei coeno iacuerant, nihil tamen grauis odoris halabant. Nec deerant qui è Rodulpho praesertim, quem curiosissimè ob famam virtutum plerique obseruabant, se suauem haurire testarentur. color cunctis, velut spirantium, nullo mortis pallore mutatus: Sanguis vulnerum recens, viuo rubore, nusquam tabescente. talis roseus, & roseum spirans è Rodulphi vulneribus, cum ibi à vasis tractarentur fluxisse plurimus dicitur, quod moram à morte reputantibus miraculo haud vacare videbatur. Longum hic spatium concedendum fuit populi pietati, manusque pedesque Sanctorum vt loquebantur Corporum ac vulnerum osculantibus pro se cunctis, nec non à rapere aliquid reliquiarum summo certamine conantibus. Frustra erat obstitentium modestia nostrorum. Nec cauere potuit quin praeter vngues, ac pilos sacrorum corporum, panni eorum contactu dignati, ac praesertim intincti cruore, diriperentur, quales, qui nancisci non poterant, vela ipsi propria sudariaque vulneribus appressa cruentabant: domum pro magno munere sanctè asseruanda reportantes. Multa iam nox erat nec sedari æstus concursantis populi, nec disponi funeris pompa poterat. tandem explicata multitudinem, prodire incipiunt longo ordine. Portabant feretra humeris Patres, funalibus vndique noctem vincuntibus, alterno cantu Psalmorum antiquo ritu aures animosque mulcente. nullus, vt in funere, lucius: intimo potius gaudio palmas omnes gestiebant, cuius dulcedinem plerique suauibus lacrymis testabantur. Sic

Sic peruentum in D. Mariae ad niues, primarium oppidi Templum, circiter noctem mediam, vbi Arca prægrandi præparata, quinque intra eam Sacra corpora distinctis locis, suis quæque insignita nominibus sunt deposita. Ibique manserunt quoad anno 1597. deportata Goam, in nostro ibi S. Pauli Templo decentius sepulta sunt. Hic finis fuit operariorum excellentium quinque; ipsis felix, quippe clarissimè constitit, etiam epistolâ ab ipsis eorum interfectoibus deinde scripta, quæ causam cadis illorum apertè testabatur, ideò ipsos trucidatos, quod Christianam religionem promulgarent, templaque & Cruces, deletis Pagodum fanis, erigere cogitarent; Ecclesiâ ac Societati luctuosus, quæ in paucitate Ministrorum magna, florem ipsum suæ militiæ, & spem victoriarum de Idololatria ingentium subitò perdebat. Erant omnes aptissimi propagando Christi regno, præclaris animi corporisque dotibus, summa experientia, linguis etiam, & cæteris facultatibus instructi copiosè: quadragenarijs minores: de quibus recepto more quædam sigillatim dicenda veniunt.

Natus Rodolphus est anno 1551. P. Hieronymo Aquauina Atriæ Duce, Claudij Generalis Societatis germano: Matre Margarita Pia Carpenfi, nobilissimo utroque. Pueritia traducta in ijs studijs orationum, ieiuniorum, eleemosynarum, frequentationis Nofocomiorum, piorumque id genus operum quæ sanctitatis contummata viros ætate iam, & virtute maturâ summè commendare potuissent, animum diuino instinctu ad Societatem applicuit. Obstitit eius voto Pater cum Fratribus acerrimè, frustra Claudio Patruo, iam in Societatem ingressu, fauente. Perrupit tamen omnes obices flagrantissimus ardor animi, miraque in puero constantia, nec desiderij compos minis initiorum degener quidquam in Tyrocinio exhibuit. Non aliam in eo mutationem longa dies, quam perfectionis semper crescentis exaggeratam altitudinem effecit. Sic nouennium, Romæ plerumque, in studijs partim Religionis partim literarum posuit, vt omnes virtutis, plerique ingenij admiratione compleret. Indicam Missionem ambitu experitam summo, diuini prerogatiua nutus, impetrauit à Præposito Societatis Euerardo, & Sacerdotio Vlyssipone initiatus, anno insequenti Goam renuit idibus Septembris. Vbi aliquandiu occupatus in Philosophia tradenda, Imperatoris Mogoris, Missu moderatorum, adiens, triennium ibi sanctissimè patientissimèque laborauit, vnica in summis ærumnis se sustentans spes sanguinis pro Christo fundendi: cuius olim sibi promissæ felicitatis cum occasiones vbique quæreret, vbi minimè crediderat compos est factus, anno ætatis tertio, & trigesimo, septimodecimo in ita Societatis.

Æquali ætate pari splendore generis Alfonso Paciecus Patrem habuit Ioannem Paciecum de Minaya, Matrem Catharinam Alarconiam, Minaya atque aliorum in Castella locorum Dominos. Minaya natus; Belmonte à prima pueritia ad pietatem bonasque omnes artes eruditus, Societatem summo expetitam ardore ingressus est mense Septembri anni 1567. Sedecim annorum adolescens; ac magnis Ingenij in scholis, virtutis in religiosa disciplina experimentis datus, anno 1574. Nauigationem Indicam à Deo verius, quam ab hominibus obtinuit, nam contra omnium spem, ac vota, eò est dimissus. Appulsus Goam, Minister id Collegium triennio rexit. Tum Prouinciali comes, & adiutor adiunctus, vbique magni iudicij parisque pietatis documentis editis, Procurator Romam missus, prudentissimè ibi rem gessit: reduxque Vlyssiponem tempestiuè occurrit, vt diximus, ad discutienda consilia Idololatrarum, impunitatem, ac licentiam impietatis pecunijs lictantium. Cuius rectè facti mercedem amplam pretiosa morte adeptus est. Petrum Bernam Alcona dedit in lucem. Est id oppidum ad litus Verbanus lacus, Helueticis hodie iuris (olim Mediolanensis fuisse ditionis traditur.) Anno huius seculi septimo supra septuagesimum in Societatem Romæ admissus quinque, ac viginti natus annos, & iam Sacerdos, ac paucis post mensibus ad Indicam professionem mira quadam sorte lectus. Octo destinauerat eo anno Præpositus Generalis Euerardus ex Italia in Indiam. Quatuor iam in Lusitaniam

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

V

præ-

210
Sepeliuntur
in D. Mariæ
ad Niues.

211
Rodulphi
Aquauina
ortus.
Pueritia fan-
ctè traducta

Ingressus in
Societatem.

212
Mittitur in
Indiam, &
inde in Re-
gnum Mogo-
ris.

213
Alfonsi Pa-
cieci vitæ
summa.

214
Petri Bernæ
in Societa-
tem, & in In-
diam voca-
tio.

praecesserant. Nominati, qui sequerentur erant Nicolaus Spinula, Rodolphus Aguanua, Michael Rogerius. Quartus desiderabatur. Euerardus Nicolaus Spinula, qui aetate, ac Sacerdotio praestans, manipuli ductor declaratus fuerat, potestatem fecit eligendi ad explendum eum vnus ex Tyronibus, quemcumque mallet. Adit cum hoc mandato Nicolaus Ioannem Baptistam Piscatorem Tyronum ad D. Andream Magistrum, qui vocatis extemplo Nouis vniversis palam edixit, prodiret in medium si quis Indiam expeteret. Illi cunctis proiectis in genua eam sibi fortunam experentibus, Nicolaus obseruato vultu singulorum vnus ex omnibus Bernam elegit. Goam peruenit Idibus

215
Labores eius in Salfettis.

Dictum eius praefatum de morte sua.

216
Autores neis Patrum conuerſi.

217
Antonij Francisci, cum S. Antonio Franciscano similitudo in vocatione religioſa.

218
Profectio in Indiam.

219
Francisci Araneae Religio, & modestia.

Octobris, perfecto prius, & probato per insolitos feruores in Lusitania tyronio, sic enim Generalis iusserat: eaque res illum tenuit ne anno superiore eum Socijs solueret. Statim ad excolendos Salfettanos missus, egregia ibi sedulitate, nec dispari fructu, multos annos laborauit. Linguam Indigenarum cito perdidicit. Percursabat summa contentione barbaras terras, quo semel Euangelicum vbique spargeret; flumina etiam natatu, quando alia tranſiret copia non erat, per hyemem trajicere solitus. Succedebat illi negotium Euangelicum alibi fere felicius, quam Cuculini. Quare solitus erat dicere: durum id solum non prius concepturum coelestem sementem, quam esset sanguine irrigatum. Nec dissimulabat sui praefagium animi beatam istam sibi deponentis sortem. Euentus vterque vaticinio fidem adstruxit. Nam & ipse Christi causa ibi occidit, vt diximus, & Cuculienſum pernicacia fracta denique est. Primum quinque post haec annis sacello condito in eodem loco, quem caede, ac sanguine beatae Christi victimae signauerant, & Sanctissima Dei Martiri, titulo Dominae Martyrum, dicato, cum iam antea vnus e praecipuis eorum autoribus curata ibi solemniter ritu superstitione, baptismam suscepisset. Quam alius ex loci primoribus autor olim nefarij consilij, anno demum saeculi huius quinto, & nonagesimo imitatus est.

Antonius Franciscus, cum S. Antonio Franciscano, Lusitano a Patria, Patauino a mortis, & sepulturae loco nuncupato, non modo natale solum, & nomen commune habuit, sed vocationis quoque in religionem modum. Vt enim Sancto illi fama sex Franciscanorum apud Marochium Martyrum Saera illius amplectendae religionis cogitationem obtulit, ita nostro Conimbicae in Patria successu studiorum, & spebus saeculi florenti, vulgata anno huius saeculi septuagesimo fama caesorum ab Haereticis in odium Catholicae fidei qudraginta nostrorum, qui Duce Ignatio Azebedio in Brasiliam nauigabant, Societatis expetendae ardens desiderium mouit. Concupierat nimirum similem in ea sortem felicitis necis, quam anno post duodecimo, eodem omnino die cum ijs quos erat amulatus inuenit. Secutus post aliquot probate in Lusitania virtutis annos Alfonso Paciecum renauigantem in Indiam, & ibi triennio post Sacerdos factus, nauem in Moluccum soluentem inſu Maiorum libens, & gratulans conscendit. Sed prouidentia, quod de illo felicius destinauerat, immissa tempeſtate, qua in terram est reiectus, exequi perrexit. Secundo consilio praesides Antonio in Salfettas misso Ocelliensis Ecclesiae curam imponunt. Quo munere dum praecclare, ac sancte fungitur, coronam est nactus, quam erat a Deo solitus quotidie petere. Franciscum Araneam Brachara Lusitania Ciuitas dederat Mundo anno huius saeculi quinquagesimo primo, Goa Societati addidit anno post vigesimo. Is quamquam domo nobilis, quippe proxima cognatione iunctus Gaspari primo Archiepiscopo Goano, infimum tamen in Christi militia, & optauit, & constantiter obtinuit ordinem. Architecturae quadam peritia valebat. Et quae iam stabant in Salfettis aedes Sacrae, eius ingenio designatae, manu etiam magnae ex parte structae fuerant. Ea illi res inuidiam Salfettanorum, & ex ea gloriosae mortis occasionem parauit. Etenim cum antea denunciasset, se propediem venturum Cuculimum ad ponenda noui Templi fundamenta, quo haecenus is pagus careret, Indigenae eam ipsam ob causam efferati in

extremam rabiem, tot in eum atrocibus contumelijs, quas retulimus, immanitate plusquam barbara debacchati sunt. Nec ille nefcuisse visus est hanc sibi fortem referuari. Racioli diuersari dudum solitus, arca cuiusdam operculo vti pro lesto confueuerat. De ea saepe auditus est cum diceret, incumbere se sepulcro suo. Nam olim in odium fidei se perimendum, & intra istam ipsam arcam condendum scire. Dicti veritatem euentus ostendit. Nam delata vti diximus Raciolum eius, & Sociorum corpora, in istud conditorium, quo nullum, forte fuit ad manum commodius, inclusa sunt. Quod ad vindictam nefariae rebellionis atinet, ardebant quidem iusta eius cupiditate Lusitani Goenses: sed suspiciones ab Idalcane, vicino & potente Rege, cuius fiducia Salfettani peccauerant, circumspicere prius cuncta suaserunt. Principio igitur dissimulare iram placuit, quasi fuga paucorum, qui duces factionis ferrentur, satisfactum sibi Magistratus putarent. Verum cum iam abunde ad cuncta prospectum videretur, anno insequente, repente Prorex magnis copijs accinctus in Salfettas proficiscitur, locoque in media regione Arci Regia capto, eam per otium extruxit, ac propugnaculis egregie muniuit; tum validum ei, ac numerosum praesidium imposuit. Hoc freno rebellibus iniecto, ausos & sic meritos hostilia hostiliter inuadit, ferro flammaque per immisum exercitum late rebellium terras vastans. Nec pacem, ac veniam petentibus prius indulgit, quam captis aut deditis barbarae caedis autoribus, praecipuis qui tum reperiri potuerunt, iisque capitali supplicio affectis, sacrilegi parricidij crimen expiatum est. Tum leges pacis fractis supplicibusque graues dictae, ablata omni iurisdictione, impositi multatis Lusitani duo Domini, qui proprio & in haeredes transmittendo iure subiectos obtinerent. Quinque numerabantur praecipui Pagi sceleris affines. In horum tria ius supremum, & perpetuum Petro Castrio datum. Duo Ioanni Syluae assignata sunt. Castrius triennio post Lusitaniam repetens noui sui domini haeredem rite consignatis tabulis, & Proregis ac ceterorum Magistratum assensu comprobatis, Domum nostram Probationis Goanam reliquit. Antequam a Salfettis abimus placet adiungere mentionem Petri Mascareniae, qui primus e Societate Salfettanis ad Christum conuertendis zelo ardentem operam posuit. Nam admissus Goae in Societatem anno 1558. biennio post missus est cum adiutore socio ad promouendam in Salfettis Christianam rem, quod eam tum primum curam Constantinus Ducis Brigantiae filius, ea tempestate Prorex Indiae, Societati commendasset. Mille ibi, admodum Christianos reperit destitutos omni fere cultura, eoque periculosius immixtis fama Brachmanibus, qui nullum finem eorum laceffendorum atque ad sacra patria reuocandorum faciebant. Hos non tantum in proposito seruandae Christo iuratae fidei Mascarenia firmavit: sed ipsos quoque aggressus Ethnicos, breui tempore centum ex ipsis ad Christum adduxit, non magis diuina eloquentia, quam coelestium prodigiorum testimonijs de Christianae Religionis veritate persuasos. Interim Messis Molucensis ad falcem parata strenuos operarios flagitabat. Eo Moderatores Societatis Mascareniam cum quinque socijs destinant. Duobus ex his Amboini, quos praesens occasio poscebat, relictis, cum reliquis Ternatem appellit, sub initium anni 1562. Ibi Mascarenia prima cura fuit Templum condere, in quo per annos aliquot immentis laboribus congregatam ex vniuersa Ternate, e Tidoris Regno, alijsque finitimis Insulis Ecclesiam sanctissime gubernauit. Hinc eum veteres Clientes, Salfettani sui, votis desiderijsque reuocarunt. Ijs redditus anno 1568. furorem Idololatrarum vix saluus euasit. Verberibus ab ijs plagisque concisus, ac seminiuus reportatus Goam, simul Deo volente conualuit ad locum redijt miles Christi, nihil tam cupiens quam delibatam iam victimam cruoris, ac vitae suae pleno consummare sacrificio. Sed palma haec alio eum in campo manebat. Ternatem renauigare iussus, vix eo peruenerat cum in Selebi Regnum, Terram Molucis proximam, duobus recens Christum professis Principibus regnatam, vbi rebellionem Idololatrarum contra Sionium alterum Regulorum, insurgentium, Christiana Religio laborabat, cum copijs Lusitanorum suppetias accurrentibus

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

V 2

tibus

220

Vaticinium
eius de nece
& sepultura
sua.

221

Arx in Salfettis extructa.

222

Vindicta de Salfettanis sumpta.

223

Quinque Pagi rebelles Dominis dati.

224

Petri Mascareniae vitae summa.

In Salfettis laborat.

225

Templum Ternate condit.

226

In Salfettis reuersus male multatur

227

In Selebi Regno rem praclare gerit.

tibus Mascarenia mittitur. Mira ibi sedulitate parique felicitate rem gessit. Neophytos confirmavit, fidem late promulgavit, regnum pacavit, compositis rebus stationi se suæ Ternatensi reddit Ecclesiæ, unde aliudis excursionibus per vicinas terras atque Insulas, innumerabiles in Coeli viam mortales induxit, maiore Christianorum gaudio, an infidelium dolore, dubium. Horum insulcus heroica semper constantia pertulit, insidias sepe diuina protectione vitavit. Fuit cum ad necem quaesitus ab armata latronum manu, per ignotos tramites obsessæ sylvæ incoluntis euaderet. Fuit cum in spelunca delitescens, iisdem obstinatissima rabie vestigiis eius cuncta persequentibus, octo ipsos dies sine cibo duraret. Tandem propinato à perfidis veneno, quam diu quærebat coronam inuenit hoc ipso, vt creditur, anno. Nam nec tempus nec locus eius obitus satis distinctè notatus est. Coniectura tantum intelligitur, illum eodem circiter tempore cum Rodulfo, & cæteris Salserranis Socijs, laboriosam vitam pretiosa morte clausisse. Neque hic finis horatorum huius anni funerum. Goæ Balthasar Gagus emeritam militiam septuagenario maior absoluit felici obitu. Est eius in rebus Iaponicis celebre nomen. Et quædam inde scriptæ ipsius Epistolæ feruntur, spiritus viri, ac feruoris repletæ. Inde alijs alibi per orientem fortiter, ac fideliter excultis arbitrio Præsidum Ecclesijs, eorum, veteranam virtutem honorantium, iussu, fractam laboribus, & afflictam morbis senectutem extremis annis Goana requie fouit, votis & pijs mentis exercitationibus deficientis naturæ debilitatem supplens, ac sustinens. Huic ad longorum laborum, vt sperare licet, præmia cuncti, comes ibidem adiunctus est Dominicus Fernandez, qui multos annos in Chorana Insula procuratoris consumpserat, eo successu, vt cum in eam ingrediens septem dumtaxat Christianos inuenisset, decedens quinque millia reliquerit. Insignis præterea pridie Idus Februarij obitus contigit Francisci Perezij, de quo instar omnium elogiorum, esse possit dictum S. Xaverij, cui Perezius diu comes adhaerens, profiteri solitus, profundam animi demissionem in eo mirari, paremque, omnibus votis à Deo petere. Is post B. Patris excessum regendis Collegijs adhibitus, omnia fere quæ sunt in hac prouincia prudenter, & sanctè gubernauit. Ingrauescente iam, & fracta morbis ætate septuagenarius ex vrbe S. Thomæ oram Pilcaris, cum petcret, Negapatani consumptus occubuit. Rogauerat ille quidem adstantes moriens, cultæ tota viua humilitatis memor tum maxime, ne corpus suum alibi quam in egenorum eius loci communi Sepulchro conderent. Verum ijs longè aliter visum. In templo maximo, curantibus funus Franciscanis Patribus, totius concursu nobilitatis honorificè entillimè sepeliri placuit. Populus passim fama excitus, ad diripiendâs viri, vt aiebant. Sacerdoti vestes, pilos, & si quæ id genus, quæ pro reliquijs habere possent, effusè concurrerunt. Rosarium qui rapuerat, oblatum pro eo statim ab alio eius cupido plusquam centum aureorum pretium recusauit. Ethnici etiam venerandi senis virtutes experti prædicabant, & desiderium lacrymis testabantur. Nostros inter hæc Goenses conturbatis laboribus procurandæ salutis hominum utiliter intentos, quod inter alia probauit baptismus publicè celebratus die Conuersionis S. Pauli, quæ adringentorum Neophytorum, eorum prædicatione ad Christum adductorum, incredibiliter exhilarauit aduentus è Iaponia Visitatoris Alexandri Valignani cum quatuor Iaponijs ad summum Pontificem legatis. Reliquimus eos anno superiori Amacau, vbi decem totos menses nauigandi versus Indiam occasionem expectarunt. Venit tandem ac mari ad nauigationem aptis, Lusitana nauis maioris formæ, optime instructa rebus omnibus, stabat solutura, cursum Indicum spectans. In hanc ab eius Nauarcho Valignanus cum legatis inuitabatur, & vt annueret plerique auctores erant, quod nauis Ignatij Limæ, quæ è Iaponia Amacau venerant, & ipsa in procinctu ad idem iter, multò minor infirmiorque apparebat. Etsi ad eam partem haud dubiè Valignanus propendebat, tamen vt in omni deliberatione solebat, spatium rei cum Deo tractandæ sumpsit, ac post orationem, contraria suam, & aliorum expectationem, clarè constanterque magnam nauem recusauit. locum in minori sibi, ac legatis retinuit. Vectoribus nauis maioris duos Patres in solatium concessit. Soluerunt simul ambæ naues diuersissima fortuna. Prior enim

228

In Molucis
dira patiturEt tandem
veneno tolli
tur.

229

Balthasar
Gagus
piæ
mors.Et Domini
ci Fernan-
dis.

230

Francisci
Perezij
fama
sanctita-
tis, & felix
obitus.

231

Valignanus
cum legatis
Iaponibus
Maçao so-
luta.

enim oneraria, tam firmi operis, tamque copiosa armatura, in conspectu Malacæ urbis caeco in scopulum incursum repente confringitur. Merces omnes pretij sexcentorum millium aureorum, mari hauriuntur. Nautæ ac vectores nudi plerique enatarunt in vicinum litus, cum Patribus duobus, quorum tamen alter naufragij laboribus consumptus, vbi terram tenuit expirauit statim. Nauis Ignatij Lima tempestatis urgentis periculo per modicam iacturam defuncta, incolumis attingit Syneapuram fretum, è regione promontorij in quo sita est urbs Malacæ. Multæ ibi sunt insulæ quibus abruptum mare in Euripos scinditur mirè angustos, & labyrinthica quadam contortuplicatione perplexos. Maximè cum per illos alueos non vltra lapidis iactum plerumque latos, commeent rapidissimi torrentes, subiectis non raro acutis scopulis, in quos ineluctabili profluentis impetu raptâ nauis impingitur. Quæ causa facit, vt prudentiores quique Nauarchi longo per apertum mare circuitu istas angustias declinent. Quia tamen felici temeritate quidam eas innoxie tentarunt, multos tædium longinquæ circumuagationis ad experimentum periculosi compendij trahit. Quorum exemplum Ignatius Lima secutus, aliquantum inter Insulas processerat, cum nauis aestu tumescente supernatans latentes aras, senescente mox malacæ in scopulo subsedit, neque illinc quantocumque molitionum conatu dimoueri prius potuit, quam statâ periodo reualefcens marinus aestus nouo eam affluente vndarum cumulo tolleretur. Sic tandem vi. Kal. Februariæ legati cum Valignano Malacam incolumes appulerunt. Inde octauo die Cocinum versus soluunt in naue prætoria: in qua per malaciam, & aquæ penuriam, morbis alijsque incommodis confictati, venti precibus impetrati beneficio propter errorem Naucleri vti nesciuerunt. Cum enim peruenissent in fretum, Oræ piscariæ, & Ceilano medium, vnde pronus, & facilis Cocinum cursus erat, Gubernator in Septentriones Proram dirigens, in scopulos Colai, naufragijs infames tantum non præcipitavit, agrè vix tandem impetrante Valignano, vt iaceretur anchora, quæ res, vt postmodum constitit, mox frangendæ nauis calamitatem præuertit. Nec vero facilis ex iniquo loco receptus erat: Quod Valignanus reputans in vicinam terram, Tricandur distantem, legatos secum cimbatraijci curauit. Insequenti nocte fractis anchoræ funibus, nauis in scopulos abrepta ferebatur. Nec nisi vltimo sacræ anchoræ præsidio à casu extremo seruata est. Valignanus celebrato cum legatis Pascha in Mana pridie Kal. Aprilis, nondum in Indijs audita exemptione decem dierum quam mense Octobri anni superioris Gregorius Pontifex iusserat, legatos Colanum portari curauit humeris Indorum in certis arcibus, aut cistis, vecturæ genere illic vsitatum. Colano, quæ arx Lusitana est, Cocinum mari peruenierunt vi. Idus Aprilis. Ibi sex menses desiderere necesse fuit, hybernante mari. Quod simul esse nauium patiens potuit facili trecentorum millium cursu Goam tenuerunt. Franciscus Mascarenia Prorex legatos Iaponios iam Cocini regio sumptu excipi magnificè haberi que iusserat. Ipse vt in conspectum venerunt singulos amplexatus, torque quemque aureo donauit, ex quo reliquiaria theca pendeat. Cæteraque insignis humanitatis prolixè cumulauit officia. Archiepiscopus deinde, & vniuersa Goana Civitas exquisitis eos certatim honoribus affecerunt. In Collegio quoque nostro gratulatio aduentus eorum festo carminum apparatu speciosè celebrata est. Abiecit hic spem Valignanus cum quæ è Iaponiâ venerat, deducendi legatos in Europam. Inuenit enim Goæ Præpositi Generalis literas quibus harere in India iubebatur, & Provincialis ibi munere fungi. Nec moram interposuit, quo minus impositæ præfecturæ statim administrationem capesseret: cuius illud specimen præclarum fuit, quod lustrans hoc ipso anno Residentiam Vaipicoranam, cum animaduertisset Christianos S. Thomæ è primis illis, qui ab ipso S. Apostolo religionis Doctrinam acceperant, propagatos, limi aliquid in moribus ritibusque trahere, quod purgari expediret: capita notauit in quibus emendatio constituenda videretur; omniaque accuratè cum Gentis Archiepiscopo contulit, quæ re probata, conuocataque Synodo Cleri totius, cui duos è nostris interesse voluit, canones in præsens viles fanciuit. Sub hæc duo solemnia sacra facta sunt, prius latino, alterum antiquo Gentis ritu Chaldaico.

232

In Syncapurano freto periclitantur.

233

Tandem Malacam appulerunt.

234

In terram Tricandur excedunt.

235

Perueniunt Cocinum.

Et inde Goam.

236

Valignanus creatur Provincialis Indiæ.

237

Reformationem Christianorum veterum S. Thomæ doctorum per synodum procurat.

daico. Quibus peractis fidei Catholicæ professionem, de qua cum Valignano conuenerat, Romanæ Ecclesiæ placitis vsquequaque congruentem, ipse Archiepiscopus coram multitudine pronunciauit. Ac statim post legi publicè iussit, quæ à Sancta Oecumenica Synodo Florentina de Sacramentis sunt decreta: quibus adiunctisque Valignanus formauerat capita. Quæ cuncta omnium vnanimi consensione sunt recepta. In vsuque mox redacta maculas, ac rugas Ecclesiæ vetustissimæ tanto uo inperfas renouata quadam Iuuentute absterferunt. In ora Trauancoris præter consuetos nostrorum labores memorandum hic occurrit diuinæ beneficentiæ documentum perinsigne. Miles conscientiæ perditæ, desperata salutē, miser se Diabolo addixerat. Affulsit infelici radius diuinæ lucis, cuius ope salutaris sui status horrore concepto, ingressus templum coram Sanctissima Dei Matris imagine prostratus in genua, eius auxilium multis lacrymis implorabat; cum ecce in gremio Virginis puer Iesus collacrymari visus est, simulque è manibus beatissime Maris emicare fons aquæ, qui totam perfudit aram. Exclamat ad visum Miles, comites accurrunt, & miro spectaculo fruuntur; ac imbutum aqua è Sanctissime Virginis manibus fluente sudarium inter se partiti ad miraculi memoriam sunt. Hoc tanto diuinæ misericordiæ pignore accepto confirmatus Miles penitens in fiducia salutis, prioris vitæ flagitia cum ingenti detestationis significatione apud nostrum Sacerdotem deposuit; votoque concepto promisit; se religiose vitæ professionem suscepturum. In ora Piscariæ magni, sed confuerti, & propter hoc ad alia festinanti prætereundi labores nostrorum erant: è quibus Iosephus Victoria operarius inconfusibilis, vt Apostoli verbo de viro Apostolico loquar, & plurimarum palmarum Athleta, ad præmia hoc anno vocatus est.

238
Exemplum
memorable
militis Peni-
tentis in ora
Trauancoris

239
Mors Iose-
phi Victorie

240
Faxiba Iap-
poniæ Mo-
narchiam
inuadit.

241
Nobunanga
filius, & Xi-
baradonum
vincit.

242
Christianis
fauet.

243
Florens sta-
tus, & profe-
ctus Eccle-
siæ Iaponi-
cæ.

In Iaponia Faxiba, ex ultore necis Nobunangæ, successor eius potentia, & ambitiosissimis machinationibus agebat, vt ingentis fortunæ solida, & incoccussa fundamenta iaceret. Ferebat ille quidem se tutorem pueri triennis, quem Primogenitus Nobunangæ moriens reliquerat, quasi Monarchiam Iaponiæ illi referaret: cum satis appareret non diutius in ea simulatione futurum, quam quoad vtilem rebus, ac spebus suis duceret. Id facile sentiens tertius Nobunangæ filius, coniurat cum Principibus multis aduersus Faxibam, sed præuolare non potuit, idcirco quod robur exercitus nouo suo Duci multis beneficijs diuincti fidem inuiolatam præstitit. Igitur Xibatadonus, affinis Nobunangæ, potentissimus coniuratorum, arcè obsessus in arce cum quadraginta millibus à Faxiba, desperata salute se ipse cum suis post largas epulas occidit, & incendit. Faxiba Victor mira significatione lenitatis omnium pacauit, sibi que confirmauit imperium, Christianis quoque se mirificè propitium ostendit. Siuè is verus fauor fuit: seu temporis causa simulata beneuolentiæ, quod præcipui quoque & strenuissimi Duces exercitus palam Christianam religionem profiterentur. Ergo & plurimi facere, & eximio palam gratiæ loco habere iustum Vcondonum Simonem Conderam, aliosque nobilissimos & strenuissimos Principes, qui cum essent bello fortissimi, tamen pietas eorum in incerto relinquebat, vera re præstarent, militari virtute an religionis Sanctimonia. Regina quoque vxor Faxibæ Puellas, & Matronas in comitatu Christianas habebat, easdemque lectissimas. Quibus rebus fiebat, vt & Nostris aucti animis prædicandi vbique laborem intraderent, & Deo passim fauente, miraculorum etiam editione frequentata, multa in dies hominum millia Ecclesiæ adiungerentur. non modo ferente, ac probante Faxiba, sed etiam proficiente se quoque Christi legem amplexurum, si ea paulo exorabilior, & naturæ desiderijs tantillum indulgentior esse vellet. Interim cum simile studium ei, quod Nobunanga dum viueret in vrbis Anzuquiamæ exortationem contulisset, Faxiba nihilo quam ille humiliora cogitans, in vrbe Ozacæ magnificentissimè adificanda amplificandaque poneret, vltro in ea locum, & quidem eximium assignauit Seminario Societatis extruendo, opusque ipsum pecunia iuuuit; & accedentem ad se P. Coëllium quem Visitator Valignanus decedens Iaponia ViceProuincialem ibi reliquerat, mirifica beneuolentiæ excepit. In Bungo quoque res florebant, Rege Francisco latè victore totam vim atque auctoritatem

conferente ad propagandum Dei Regnum. Solum laborabatur, in Arimenfi regno, atque in ditione Bartholomæi Principis Omuræ. Imminebat enim vtrique perinfestus, & præpotens Riozogus, è Bonzio tyrannus, cuius cum sustineri vis non posset, coactus erat Bartholomæus Omurandonus pacem ab eo emere turpi pactione seruitutis, in cuius fidem tres filios obfides dederat. Solus Protasius Arimæ Rex generosa diuini auxilij fiducia palam repugnare Tyranno ausus, eius arma in se verterat. Nec vires Arimani pares erant. Itaque Riozogus arcem Ximabaram Regni primariam, & vrbes aliquot circumfitas facillè subegit; ipsum hand dubiè regni caput deleterus; nisi subita rebellionè Principum Regni Chirungij, quod sibi antea Riozogus subiecerat, reuocaretur. Interim Protasius clam à Patruo Principe Omuræ; palam à Rege Saxumæ, adiutus, exercitum congregat, cum quo Arcem Ximabaram sibi nuper ereptam obsidione cinxit. Riozogus maturè compositis Chicungi turbis, cum viginti quinque armatorum millibus aduersus Arimanum mouet. Non erant in castris Protasij Regis circa Ximabaram, plures octo aut decem millibus: quare Riozogus ex alto paucitatem conspicatus, ludibundè minax processit in aciem. Commissum est prælium primo mane die VI. Kalendas Maias feria sexta, nondum eo perlata emendatione Calendarij, vsque ad meridiem acerrimè vtrimque pugnatum, neutram in partem inclinante fortunæ. Gestabatur Riozogus in acie media suorum, in lato vehiculo, stipantibus quindecim Bonzijs, in quibus vnus erat magni nominis, quem aiebant singulis noctibus colloquia cum Dæmonibus habere. Huius promissis tumida fiducia, supinus increpabat Riozogus vincendi moras: & suis inelamabat: ecquid puderet tanto tempore contendere cum paucis. Hæc eum loquentem Dux Saxumanorum Auxiliarium propius accessit, & cædem circa fecit. Credidit Riozogus rixari suos inter se se, & prolato è lætica capite: Næ vos, inquit, intempestiuè vobiscum, ipsi velitamini; qui me præsertim hic prope adesse sciat: Ad ea Saxumanus: Nos vero te prope adesse gratulamur: diu enim quæsimus. Quare accipe, quod ferimus. Statim deiectum è vehiculo Regem occidit. Vulgatur mox clamore Riozogi mors; totusque eius exercitus in fugam abiit, insequentibus magna cæde Arimanis. Qui erant in arcè Ximabara numero quinque millium, vitam pacis, deditionem Regi Protasio fecerunt; cuius & virtus, & consilium eo die probata sunt: nam & peritissimè aciem instruxit; & fortissimè pugnavit; & præsentis animo inter alternantes vices longi prælij ad omnia incommoda occurrit. Nullam tamen inde appetijt gloriam. Palam professus, diuino se munere vicisse, auspicijs vtrique Crucis; qua in cunctis exercitus sui vexillis altè fulgebat. Postea compertum est libratores Christianos tormentorum nullum globum explosisse quin prius flexo genu Pater, & Aue recitassent. Quo facto strages ingentes Aduersariorum dabant. Multum quoque ad victoriam impetrandam valuisse merito credita sunt Ieiunia, supplicationes, sacra, publicæque id genus religiones, quæ per vniuersas Arimanas, ac Omuranæ ditionis Ecclesias summo studio his diebus frequentabantur. Fructus vtrique Principi communis ex hoc successu contigit plena, & secura tranquillitas Omurani, & Arimani Regnorum. Illa propria Bartholomæi gratulatio, quod occiso Riozogo tres filios, qui apud ipsum obfides fuerant, recuperavit incolumes; & meritis auctos suæ constantiæ. Nam in aula impij Principis variè, sed frustra semper, tentata puerorum fides, & innocentia fuerat. Inter hæc prospera rerum Ecclesiasticarum in Iaponia non mediocris iactura facta est, morte Ludouici Almeida, antiqui, experientis, & strenui huius Ecclesiæ Ministri. Ortu erat Lusitanus, Diu per orientem nauigauerat, quæstus & lucri causa. Venit in Firandensem Iaponiæ portum Chirurgus nauis Odoardi Gamæ anno 1555. ex quo loco missus Bungum accersendorum causa Patrum, qui classarijs, & militibus sacra ministrarent; aliquot diebus exercitia spiritalia S. Ignatij, Balthare Gago tradente, degustauit. In eo secessu coelesti lumine percepto, quam inanes hætenus spes esset secutus, intellexit: ac proposito concepto retexendæ vitæ pecuniam quam collegerat instar quinque millium aureorum, totam obtulit in Constitutionem ptochotrophij, quo pueri à parentibus expositi (quod in Iaponia crebro fit) exciperentur,

244
Riozogi contra Protasium Arimæ Regem bellum.

245
Riozogus prælio victus occiditur.

246
Protasij, & Christianorum pietas.

247
Trium Omurani Principis filiorum constantia.

248
Ludouici Almeida aduentus in Iaponiam.

Vocatio in Societatem.

tur, & alerentur: & Nôfocomij vbi leprosis, quorum & ingens illic numerus, & incredibilis neglectus est, colligerentur & curarentur. Ipse qui præter chirurgicam in qua perfectus erat, etiam literarum tantum didicerat, quantum clericis officij sufficere fungendis posset, se ipsum Societati tradidit, in eam post idonea experimenta ritè admissus à Cosmo Turriano. Hinc eum Iaponia totis septem, & viginti annis, maximis in rebus fortissimè contendente vidit. Lingua erat Iaponica, promptus, morumque ac rituum gentis longè supra quam sperari ab externo posset, callentissimus. Adhæc mira homini ars inerat tractandorum hominum, demerendæque gratiæ Potentum. Iam in quotidianis cum aduersantibus scætarum Magistris congressibus, inuictum ingenium, quod non immeritò infusa diuinitus scientia confirmatum videretur. Accedebant familiaria prodigia curationum, cum nullus ferè tam difficilis tam desperatus Almeida morbus offerretur, quem ille, non vtique arte chirurgica, sed quod omnes fatebantur, cœlesti potentia depelleret. Sic ille Facatensem, Scimabarensem, Cocinozuensem, Amaculianam, Funaiensem fundauit, & in splendorem maximum prouexit Ecclesiæ Christi quoque doctrinam primus, & prædicauit, & latè propugnauit in Regno Gotto, Cangoximæ quinetiam, ac Saxumæ, Christianorum, & numerum, & meritum auxit insigniter. Bonziorum quam plurimos conuicit, & detrahit erroribus Christo subiecit. Quantis vero hæc laboribus effecerit, immensum dictu. Humillimo vestitu, tenuissimo victu, homo non robustæ valetudinis, perpetuis peregrinationibus circum vndique cursabat, oues Christi quærens. Nec lupi deerant qui rabiosè arcerent. Sæpe in seditionem confternati Idololatæ inermem male mulctatum abegerunt. Sæpe Bonziji furorè amentes ad necem quæsierunt. Horum scelere eiectus Cangoxima totum annum in tugurio deserti litoris delinens, non alio quam agrestium herbarum cibo ægram sustinens vitam. Alias in Regno Gotto cruenta odia persecutorum, longa vastæ speluncæ, horrentis in loco delerupis, habitatione vitauit. Nec sic semper manus infestas effugere potuit. Deprehensus aliquando à Piratis Idololatris, spoliatus ab ijs, & male mulctatus metum, & hianti cimbula ad certum exitum impositus, & morbo, ac plagis, & rerum omnium penuria, horrenda insuper in alto tempestate, diu iactatus, tandem mirabiliter terram tenuit. Diabolo porro non suffecit, pro eo quo flagrabat immensus in virum Dei odio, per suos eum latellites insectari: Ipse per se ic, sic permitte ad eius coronam Deo, indignans quod è corpore puellæ quam annis octodecim infederat, exorcismis Almeida pulsus esset, Cangoximæ, quadam nocte in eum insiliens, plagis crudelissimè contusum in multos dies agrè trahentem animam reliquit: eminente semper in quantisuis malis inuicti herois animo, & sic me quadam insatiabili dolorum, quo plus pateretur plura semper, & duriora ferre cupiente. Quoad tandem Amaculæ, morbis & laboribus confectus, inter vota, & lacrymas Christianorum, Deum laudans, post recepta Ecclesiæ Sacramenta in suauissimis consummata caritatis affectibus expirauit, mensè Octobri huius anni, quinquagesimi noni ætatis suæ, cum triennio ante Sacerdotio fuisset initiatus. In Brasiliensi, Peruana, & Mexicana, America Prouincijs res Societatis, & Ecclesiasticæ tranquillum hoc anno cursum tenuerunt: consuetis profectibus conuersionum: in quibus cum nihil admodum dissimile superioribus, & consequentibus annis sit, præteruehi modo licebit: summaria minus notabilium, & si quis distinctè curet exequi, dictu infinitarum rerum, significatione contentis.

249
Dotes eius
præclaræ.

Donum curationum.

250
Multas Ecclesias fundat, & auget.

251
Pericula eius, & labores.

252
Spoliatur à Piratis.

A Diabolo caditur.

253
Sanctè moritur.